

Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií

CHEBSKÝ DÁLKOVÝ OBCHOD VE 14.-15. STOLETÍ

bakalářská práce

Autor: Petr Sečkař, 9742

Vedoucí práce: PhDr. Roman Zaoral

Praha 2008

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze dne 14.9.2008

.....Petr Sečkař.....
podpis

Poděkování

Doktoru Romanu Zaoralovi, mému tutorovi, za to, že mi ukázal úžasné město jménem Cheb a měl se mnou svatou trpělivost.

Chebskému patriotovi a historikovi Františku Kubů za to, že se stal mým věrným průvodcem v krajích neprobádaných a záludných zvaných historie, a že mne v nich seznámil se zajímavými lidmi.

A nikoli nakonec lidem z Městského muzea v Chebu a Státního okresního archivu Plzeň, kteří mi umožnili seznámit se s autentickými díly městské kanceláře a pomáhali mi je luštit, nakolik dovolil změny nesoucí čas a kakografie dávných písařů.

OBSAH

I. Úvod			
I.1 Vymezení cílů práce, formulace otázek	5	IV.1 Období 1300 – 1350	33
I.2 Hodnocení literatury a pramenů	6	IV.2 Období 1350 – 1420	35
I.3 Město Cheb ve 14. a 15. století	7	IV.3 Období 1420 – 1460	40
II. Oblasti obchodních kontaktů		IV.4 Období 1460 – 1500	47
II.3 Bavorsko	15	V. Závěr: město „na půl cesty“	49
II.2 Franky	16	Bibliografie	52
II.3 Čechy	17	Prameny nevydané	52
II.4 Vogtland, Sasko a Durynsko	19	Prameny vydané	52
II.5 Hesensko	20	Literatura	52
II.6 Porýní	21	Zkratky	54
II.7 Oblasti příležitostných kontaktů	22	Přílohy	
III. Obchodovatelné komodity		Příloha číslo 1: Mapa Chebska	56
III.1 Drahé kovy	23	Příloha číslo 2: Majetkové poměry chebské rady v roce 1390	56
III.2 Barevné kovy	26	Příloha číslo 3: Chebská privilegia do roku 1500	60
III.3 Výrobky z kovů	28	Příloha číslo 4: Knihy příjmů	62
III.4 Látky	28	Příloha číslo 5: Chebské míry a váhy	65
III.5 Víno, pivo, medovina	29	Příloha číslo 6: Kurzovní hodnoty hlavních evropských stříbrných mincí ke zlatu v letech 1300-1500	67
III.6 Skot a ryby	30		
III.7 Obilí a zemědělské produkty	31		
III.8 Sůl	32		
III.9 Ostatní zboží	32		
IV. Vývoj chebského obchodu			
	33		

I. Úvod

1.1 Vymezení cílů práce, formulace otázek

Dosud se žádná práce v české ani v německé historiografii nevěnovala problému dálkového obchodu v Chebu. Cheb jako město se složitým politickohistorickým vývojem, neobvyklým právněpolitickým postavením a nacházející se v geopoliticky atraktivní oblasti mohl participovat na dálkovém obchodě nejen mezi Říší a Prahou, ale rovněž mezi Řeznem a jihoněmeckými obchodními městy a severoněmeckými oblastmi. Cílem mé práce je ověření, zda se tak skutečně dělo.

1. Platí pro Cheb stejná periodizace obchodu jako pro Prahu a Čechy?
2. Byla Praha privilegovanějším obchodním partnerem než Řezno či Norimberk? Lze to doložit jen panovníkovými privilegii, nebo i rozhodnutími městské rady a záznamy z hospodářského života města?
3. Jak se s časem proměňoval význam jednotlivých směrů obchodu (sever, východ, jih, západ)?
4. Byl Cheb jen tranzitním místem, nebo se dálkového obchodu účastnilo i nějaké zde vyráběné zboží?
5. Jak velký byl tržní okruh Chebu? Měl Cheb dominantnější postavení i v některé jiné geografické oblasti?
6. Odkud do Chebu přicházeli noví měšťané? Jak významné byly měšťanské rodiny s cizími kořeny?
7. Udržoval Cheb kontakty se vzdálenějšími oblastmi (Vídeň a Rakousy, Uhry, Polsko, hanzovní baltská a severomořská města, země kolem dolního toku Rýna, alpské země, severní Itálie)?
8. Jak velký podíl na příjmech města tvořil obchod?
9. Lze určit skladbu zboží procházejícího městem? Obchod s některými komoditami velmi pravděpodobně nebyl v chebských rukách, i když městem procházely – o jaké zboží jde? Lze zjistit, s kterým zbožím Chebští obchodovali ve vzdálenějších oblastech (tj. neprocházelo městem)?
10. Které chebské patricijské rodiny se účastnily obchodu?

I.2 Hodnocení literatury a pramenů, metodologie

Práce vychází z publikovaných pramenů k dějinám obchodu v Chebu. Kromě chebských rodáků ale nebyla městu věnována větší a systematictější pozornost. Existující práce se nadto zaměřují na dějiny (obecné, politické a kulturní) a mladší období. Míra zpracování vzácně se zachovalého městského archivu je malá. Za stávajícího stavu dostupnosti pramenné základny může tedy jít pouze o snahu shromáždit a uspořádat po různých místech roztroušené údaje.

Hlavními prameny jsou edice Heinricha Gradla a Karla Siegla, chebských rodáků a archivářů Chebského muzea. Gradlova *Aus dem Egerer Archive* se věnuje zachovalé chebské korespondenci z dob vlády lucemburských králů. Je zde otištěno 82 dopisů z let 1347 – 1432, převážně od českých panovníků nebo jejich úředníků (47 dopisů pochází z let 1399-1419; autory 11 dopisů z husitské doby jsou měšťané). Druhá práce, *Chroniken der Stadt Eger*, obsahuje různorodější materiál od kronikářských zápisů po volební knížku (Wahlbuch) z poloviny 16. století. Pro mou práci jsou relevantní listy výdajů (Ausgabslisten) původně připojené ke knihám městské daně. Zachycují výdaje města z let 1390 – 1440. Sieglova *Alt-Eger in Steiner Gesetzen und Verordnungen* se věnuje nařízením městské rady. Sledovaného období a zkoumané oblasti se dotýká pouze menší část. Druhá práce, *Das älteste Stadtsteuerbuch vom Jahre 1390*, je přetištěním nejstarší knihy městské daně opatřené rozsáhlým úvodním slovem. Pro studium obchodu má pomocnou úlohu (musí být kombinována s dalšími prameny a literaturou – sledování majetkových poměrů obyvatel).

Tento základ doplňují další prameny. *Codex iuris municipalis*, vydaný Jaromírem Čelakovským, podává chronologický přehled chebských privilegií. Část z nich lze nalézt publikovanou v jiných pramenech (zde byl zmíněn Gradl), ale obecně se jedná o základní zdroj, jediný v češtině, opatřený rozsáhlým poznámkovým aparátem a systematicky uspořádaným místním i věcným rejstříkem. Martin Franz Mayer ve své *Über die Verordnungsbücher der Stadt Eger* opatřil rozsáhlým úvodním slovem část nejstarších písemností chebské městské kanceláře ze 14. století, včetně některých nepodchycených u Siegla. *Účty hradu Karlštejna z let 1424 – 1434* od Josefa Pelikána mají pro chebský obchod důležitou i když pomocnou úlohu, protože poskytují pohled na fungující šlechtické sídlo. Význam podtrhuje skutečnost, že pochází z husitských Čech a nepřímo tak dokládají existenci dálkového obchodu porušujícího blokádu kacířské země (obdobné požadavky musela mít i kališnická šlechta alespoň část měšťanů v husitské Praze i katolických západočeských a jihočeských městech). Pomocnou úlohu má rovněž *Das Runtingerbuch* vydaný Friedrichem

Bastianem, dokládající obchodní kontakty Runtingerů s Chebem, chebskými měšťany a oblastmi nejvýhodněji dosažitelnými trasou procházející Chebem.

Publikované prameny jsem doplnil prací s prameny nepublikovanými. Primárním zdrojem se stala kniha příjmů z roku 1442 (*Ausgabsbuch und Einnamenbuch der Stadt Eger 1442*), odkud jsem čerpal informace k obchodu s vínem a medovinou, jako pomocný zdroj sloužila kniha městské daně z téhož roku (*Losungsbuch 1442*), kde jsem se snažil dohledat majetky obchodníků a výrobců uvedených v knize příjmů. Podrobnější rozbor se nachází v Příloze číslo 4.

Základem použité literatury jsou práce Františka Kubů, Heriberta Sturma a Miloslava Polívky. *Chebský městský stát* od prvně jmenovaného je základní prací o Chebu v češtině.¹ Ekonomice a obchodu se sice příliš nevěnuje, ale obsahuje rozsáhlou bibliografii, důkladně rozebírá zdroje informací využívané i na využití ještě čekající a podává k jednotlivým tematickým okruhům vyčerpávající přehled autorů, kteří se jimi zabývali. Sturm se ve své práci *Die Egerer „Ungelddbücher“ als bevölkerungsgeschichtliche Quelle* věnuje rozboru a využitelnosti knih příjmů pro historické bádání a uvádí zde řadu informací z jinak nezpracovaných materiálů. Polívka se ve svých pracech nevěnuje Chebu; zaměřuje se na dobu husitskou nebo těsně předcházející a vztahy říšských oblastí a měst s českými zeměmi, respektive na Plzeň. Uváděné údaje rovněž lze využít pro Cheb nebo obchod.

Jiná literatura se nevěnuje Chebu přímo. Je zaměřena buď na obchod (František Graus, Peter Spufford, Michael Rothmann, Hans Schenk) nebo na specifický problém (Karel Castellin, Viktor Katz, Jiří Majer).

Po metodologické stránce používám textovou analýzu a komparativní analýzu, doplněné statistickým zpracováním údajů.

I.3 Město Cheb ve 14. a 15. století

Cheb těžil z výjimečně výhodné geografické polohy: chebská pánev tvořila jednak poslední spojnicí Podunají se severním Německem před obtížně přístupnými českými pohraničními horami a jednak ležela v těsné blízkosti starých i nových obchodních, horních a výrobních center. Kromě toho se zde sbíhalo několik dalších obchodních stezek, vedoucích do významných obchodních nebo výrobních středisek.

---

¹ Základní prací je Sturm, Heribert: *Eger. Geschichte einer Reichstadt*. Augsburg 1952; v České republice je nedostupná.

I když první písemná zpráva o Chebu pochází teprve z roku 1067, bylo chebské hradiště již v 9. století osídleno Slovy a kolem roku 1000 ho společně s hradišti Kemnath a Creussen, ležících na staré říšské cestě, držel Jindřich zvaný Hezilo z rodu Babenberků, spojenec Boleslava Chrabrého proti císaři. Označení Chebu jako město (civitas) se poprvé objevuje na listině římského krále Filipa Štaufského z roku 1203, ale již roku 1147 je v listině označován jako oppidum².

Středověký Cheb ležel na levém břehu řeky Ohře a měl rozlohu 30 hektarů³ (městské jádro obehnané hradbami). Počet domů pro sledované období znám není,⁴ nejstarší údaj se vztahuje k roku 1542, kdy zde bylo domů 442.⁵ Pro starší období lze vyjít z oprávněného předpokladu, že počet městišť (domovních parcel) uvnitř hradeb se v průběhu 14.-15. století příliš neměnil. V areálu města stál císařský kamenný hrad, zbudovaný Fridrichem Barbarossou na místě staršího dřevěného hradu pánů z Vohburku, který byl spravován zástupcem panovníka a nepodléhal pravomoci městské rady (druhý hrad, zvaný Václavský, který manifestoval mocenský vliv českého panovníka ve městě, ležel na druhém břehu řeky), tři kláštery „městských“ řádů (minorité, dominikáni, klarisky), komenda (řádový dům) německých rytířů (posléze hlavních duchovních správců chebské farnosti) a křížovníků s červenou hvězdou (řád vznikl v Čechách a fungoval pouze na územích podřízených české koruně), několik kostelů - sv. Jan Křtitel, farní sv. Mikuláš, špitální sv. Jošt a ze synagogy zřízený kostel Navštívení Panny Marie -, a špitál (Panny Marie, později u křížovnické komendy). Ve městě existovala i židovská komunita. Před pogromem v roce 1350 měla údajně až 3000 členů, pozdější židovské obce byly mnohem menší (odkaz na literaturu, odkud byl údaj převzat). Židé byli z města ve sledovaném období vypovězeni několikrát v letech 1350, 1430 (synagoga byla přestavěna na kostel) a znovu v roce 1502.

Počet obyvatel je na základě knih městské daně odhadován k roku 1390 na zhruba 7300. Svého maxima (9 - 10 000 obyvatel) dosáhl mezi lety 1390-1450⁶, na konci 15. století zde žilo mezi 7000 – 9000 obyvateli⁷. Patřil tedy po pražských městech a Kutné Hoře

---

² Kuča, Karel: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, díl 2. Praha 1997, s. 371.

³ Tamtéž, mapa na s. 374.

⁴ V Siegl, Karl: Seznam majitelů měšťanských domů v Chebu/ Purkmistři města Chebu v letech 1282-1296 a členové městské rady v letech 1384-1777. Cheb 2001, lze do roku 1600 vyhledat zmínky o pouhých 8 ulicích a 130 domech.

⁵ Kuča, K.: Města a městečka, s. 371

⁶ Roku 1442 bylo v Chebu na základě knih městské daně 1259 plátců neboli 5900 obyvatel.

⁷ Siegl, K.: Das älteste Egerer Stadtsteuebuch vom Jahre 1390, Kalender für das Egerland 21, 1931, s. 88, Kubů, František: Chebský městský stát. České Budějovice 2006, s. 138, 141, pozn. 18 a 19. Mendl ovšem udává pro rok 1396 menší počet obyvatel, 4500. To je dáno jednak menším výchozím počtem plátců (964) a jednak odlišností koeficientů použitých při výpočtu. Koeficienty, vyjadřující počet obyvatel v domácnosti berního poplatníka, se pohybují v rozmezí 3,8 – 5,41 a odlišní autoři je používají dle uvážení. Tak Eduard Maur používá

k největším městům v Čechách.⁸ Hospodářské rozvrstvení obyvatel k roku 1390 udává tabulka číslo 1.

Tabulka č. 1: Rozložení daňových plátců dle velikosti daně

Daň z majetku	1-10 kop	10-20 kop	20-30 kop	30-40 kop	40-50 kop	50-60 kop
Plátců	1250	37	14	8	6	2

Daň	60-70 kop	70-80 kop	80-90 kop	90-100 kop	nad 100 kop	neplatí
Plátců	1	2	0	0	1	37

Zdroj: K. Siegl, Das älteste Stadtsteuerbuch vom Jahre 1390

Čísla ukazují na značnou majetkovou diferenci obyvatelstva netypickou pro řemeslnická centra, a na prosperitu města, jež bylo schopno uživit chudé. Městu vládly bohaté patricijské vrstvy.⁹ Do roku 1400 v městské správě dominovaly staré rody s kořeny ve štaufské ministerialitě (služebné šlechtě). Nejmocnějším z nich byli Ruduschové (doložení poprvé mezi lety 1219-1242),¹⁰ udržující si pozice až do šedesátých let 15. století, Angelové (poprvé doložení roku 1218), Zöllnerové¹¹ (poprvé doložení 1268), Heckelové (doložení 1292), Hulerové (příbuzní Heckelů).¹² Na přelomu 14. a 15. století se prosadily rody mající svůj původ v řemeslnicko-obchodnickém prostředí – nejvýznamnější z nich byli Junckherové, poprvé doložení roku 1358 a již před koncem 14. století nejbohatší rod ve městě,¹³ a Šlikové.¹⁴ Za zmínku stojí i Nekšové,¹⁵ jejichž moravská větev v době svého vymření na

---

pro předhusitskou dobu koeficient 3,8, kdežto Mendl (Mendl, Bedřich: Sociální krise měst ve století čtrnáctém, Český časopis historický, ročník 32, rok 1926, s. 278) 4,68 a Siegl (od něj nejspíše údaje převzal Kubů) 5,41. Proto se údaje liší a lze jen obtížně kombinovat různé zdroje. Výpočet počtu obyvatel dle Mendla: počet poplatníků se rovná počtu domácností – stačí vynásobit příslušným redukčním koeficientem. Při použití nižšího koeficientu 4,68 by se počet obyvatel Chebu roku 1390 při 1358 plátcích rovnal asi 6300-6400 a u koeficientu 3,8 5100-5200.

⁸ Pražské čtyřměstí dohromady 40 000 obyvatel, Kutná Hora 8000 (velmi hrubý odhad), Brno 8000, do rozmezí 3500-5400 obyvatel spadala Plzeň, České Budějovice, Hradec Králové, Olomouc, Jihlava, Znojmo a Opava, ostatní města byla menší; Maur, Eduard: Dějiny obyvatelstva českých zemí, Praha 1996, s. 50. Maur do skupiny s Plzní a Českými Budějovicemi řadí i Cheb, takže číselné srovnání je problematické.

⁹ Z prostudovaných pramenů nelze doložit institucionální sociálně-politickou diferenci města. K patriciátu obecně Čechura, Jaroslav: Patriciát ve struktuře českých a moravských měst 14.-16. století, in Časopis národního muzea – řada historická, ročník 157, 1985; příklady k pražskému patriciátu Mendl, B.: Sociální krise, ČČH ročník 30, 1924, s. 65-69.

¹⁰ Ve skutečnosti mladší rodová linie rodu Angelů.

¹¹ Thelonarii; jméno odvozeno z latinského pojmu theloneum = clo.

¹² Šlechtické větve obou rodin sídlily v Horní Falcí; Kubů, F.: Chebský městský stát, s. 93, pozn. 10.

¹³ Dlouhodobě nejbohatší rod, který si udržel vedení ve městě až do sedmdesátých let 15. století; v 18. století vstoupil mezi šlechtu (feudalizoval se).

¹⁴ Jako měšťané v Chebu doložení ještě roku 1445, ve druhé čtvrtině 15. století se rod feudalizoval, usadil se v západních Čechách (Loketsko, Jáchymov) a od 16. století hrál v českých zemích výraznou úlohu v politické i hospodářské oblasti (mincovnictví, ražba tolaru).

¹⁵ Leonhard Nekš zasedal od roku 1491 v městské radě. Kubů, F.: Chebský městský stát, s. 88, Siegl, K.: Seznam majitelů, s. 100.

počátku 17. století patřila k bohatým a významným panským rodům na Moravě¹⁶ Dalšími významnými rody byli Honigarové (doložení 1379), Frankengrünerové (doložení 1342), Püchelbergové (doložení 1318), Simonové (doložení 1370), Schneiderové, Freitagové (doložení 1358), Gumerauerové (doložení 1373), Kottenplanerové (doložení 1384) podílejší se na konci 14. a v 15. století v různé míře na správě města.¹⁷ Složení městské samosprávy z roku 1390 (včetně majetku, ze kterého byla placená městská daň) udávají tabulky v příloze č. 2.

Městu vládl každoročně jmenovaný purkmistr (původně jeden, později se počet ustálil na čtyřech), podléhající devatenáctičlenné radě, obci (nazývána „rada třiceti šesti“) a třináctičlennému soudu. Základní konstituce – purkmistr, rada a obec – se objevuje již v listině z roku 1317. Rada, soud a obec dohromady tvořila velkou radu. Ta byla obměňována obvykle v postním období.¹⁸ Cheb měl právo svobodně, bez vměšování panovníka, volit členy velké rady; v českých zemích mělo obdobné, ale mnohem omezenější privilegium pouze Brno. V první čtvrtině 16. století pak téhož faktického stavu dosáhla pražská města.

Postavení Chebska bylo v rámci zemí Koruny české specifické: šlo o trvalou zástavu původně říšského území. Tedy se zde střetala (přinejmenším teoreticky) moc císaře Svaté říše římské jako vlastníka a českého krále jako svého druhu „nájemce“. Toto podvojně uspořádání říško-českého území přinášelo Chebu značné výhody. Císařská moc zde byla pouze titulární (suverén) a císař do vnitřních a většinou ani vnějších poměrů Chebska příliš nezasahoval (výjimkou byli Karel IV., Václav IV. a Zikmund, kteří byli současně i českými králi; kromě nich městu udělil privilegia ještě Ludvík Bavor a Fridrich III.). Území bylo nadto vázáno přímo na osobu panovníka a nebylo podřízené zemským úřadům (chebští zástupci se neúčastnili zemských sněmů). Na druhou stranu byl Cheb počítán jak mezi říšská města (to potvrzeno přenesením říšské mincovny z Norimberku do Chebu¹⁹ a skutečností, že chebská mince nebyla v Čechách uznána za domácí), tak mezi města česká, s výhodami plynoucími z obou příslušností (na status říšské zástavy se nezapomnělo).

---

¹⁶ Nekšové byli roku 1606 přijati do panského stavu. Sňatek s dědičkou neškovského majetku Lukrécie inicioval mocenský vzestup Albrechta z Valdštejna. Janáček, Josef – Louda, Jiří: České erby, Praha 1988 s. 211.

¹⁷ Siegl, K.: Das älteste Egerer Stadtsteuerbuch, s. 87-88.

¹⁸ Chebský úřední rok začínal a končil v létě a neshodoval se s rokem kalendářním; Sturm, H.: Die Egerer „Ungeldebücher“ als bevölkerungsgeschichtliche Quelle, Zeitschrift für sudetendeutsche Geschichte 2, 1938, s. 190-191.

¹⁹ Čelakovský, Jaromír (ed): Codex iuris municipalit. Praha 1895 (dále jen jako CIM), CIM II. č. 285 s. 425; mincovna se nadále řídila říšskými či přesněji řečeno norimberskými zvyklostmi. Jedinou a centrální českou mincovnou byl nadále Vlašský dvůr, a právo razit vlastní mince posléze dostali pouze moravští Lucemburkové. V 15. století získaly privilegium razit „městskou minci“ s teritoriálně omezenou berností ještě Plzeň a na Moravě Brno, Olomouc a Znojmo.

Panovnickou moc zde zastupoval purkrabí (hradní správce, fojt) sídlící na chebském hradě. Jeho vliv na chod města postupně upadal (chebský hrad neměl dobré hospodářské zázemí – pouhých šest vesnic²⁰ – a jeho moc omezovala i městu udělená privilegia) a v letech 1402 a 1429-1430 úřad drželo dokonce samo město.²¹ Chebský hrad sice byl původně císařskou falcí (sídlem), ale od smrti Fridricha Barbarossy zde panovník nesídlil a zajížděl sem jen příležitostně v souvislosti s občasnými návštěvami.

Absenci panovníkova dvora či nějaké významné instituce do jisté míry nahrazovaly diplomatické aktivity města, v nichž město vystupovalo jako prostředník nejčastěji, ale nikoli výhradně, při stycích mezi Říší a českým králem. Na konci 14. století byla informační výměna již rozsáhlá a běžná (Chebští si v průběhu let vybudovali hustou a dobře fungující síť informátorů a navázali přitom na systém svých vyslanců v důležitých městech, na říšských sněmech i na dvorech významných feudálů - zprávy přicházely do Chebu např. z Frankfurtu, z Norimberku (zde pravidelný písemný styk, v době míru každých šest týdnů, za krizí pak i dvakrát týdně), z Říma, ze dvorů Fridricha Braniborského a saských vévodů, z Tachova, z Mostu, z Plzně nebo z okolí Jindřicha z Plavna)²² a roku 1389 se zde konal říšský sněm mající za cíl urovnat poměry mezi říšskými knížaty a říšskými městy (trvale a dlouhodobě špatné vztahy kulminovaly v 80. letech 14. století válkou mezi švábským městským svazem a s ním sousedícími říšskými knížaty, zejména Wittelsbachy).²³ Další plánované sněmy se neuskutečnily,²⁴ ale jednali zde zástupci basilejského koncilu s husitskou delegací (výsledkem byl roku 1432 tak řečený Chebský soudce),²⁵ Chebští zprostředkovali kontakty s některými vůdci polních vojsk²⁶ a český král Jiří z Poděbrad zde roku 1459 nejprve na sněmu urovnal vztahy s Wettiny a Hohenzollerny a později téhož roku vdával dceru Zdenku a syna Hynka za saská knížata. Kromě toho zde bylo shromaždiště většiny křižáckých armád táhnoucích do Čech a Jiří z Poděbrad plně využíval ve své zahraniční politice postavení a kontakty Chebu při jednání s říšskými knížaty a městy.

---

²⁰ Kubů, F.: Chebský městský stát, s. 36.

²¹ Tamtéž, s. 38.

²² Srv. Kubů, F.: Chebský městský stát, s. 60 a Polívka, Miloslav: Role říšského města Norimberka při získávání zpráv o husitských Čechách, in: K počtě Jaroslava Marka, Praha 1996, s. 178.

²³ K říšskému sněmu v Chebu a válce říšských měst a knížat blíže Kubů, F.: Chebský městský stát, s. 143-157.

²⁴ Zamýšlený chebský říšský sněm, mající vyřešit otázku Jiříkových aspirací na císařskou korunu, se pro odpor říšských knížat nakonec nekonal; Kubů, F.: Chebský městský stát, s. 63.

²⁵ Blíže sborník Soudce smluvený v Chebu, Cheb 1982.

²⁶ Gradl, H.: Die Chroniken, s. 211, 212, 214, 215, 220, 221, 223 a Polívka, M. – Hejnic, J.: Plzeň v husitské revoluci, s. 331

O chebských ceších je v pramenech poprvé zmínka v privilegii Karla IV., kterým nařizoval Chebským, aby nepřipustili jejich vznik.²⁷ Přestože řemeslnické cechy dosáhly účasti na vládě zřejmě už před rokem 1384 (městská rada byla původně asi třináctičlenná a na devatenáct ji doplnili snad právě cechovní mistři), výrazněji se politicky prosadily až od poloviny 15. století. Ke konci sledovaného období působilo ve městě na 60 cechů.²⁸ K nejpočetnějším a nejvýznamnějším patřili (nejpozději v knihách příjmů doložení) soukeníci, kramáři, pekaři, ševci, malí obchodníci, kožešníci, kloboučníci a mazanečníci. S mlýny pracovali mlynáři a koželuzi. V soupisu chebských příjmů z roku 1390 jsou zmíněni zlatníci a řezníci, pracovali zde kováři, cínaři²⁹ a železářský hamr.³⁰ Pivovar pracoval při špitále a bylo zde větší množství právovárečných měšťanů, stejně jako výrobců medoviny. Přestože zde silně pokročila specializace výroby a v některých oborech (zejména zpracování cínu) existovaly úzké kontakty na evropská výrobní centra, prameny nepotvrzují, že by chebská řemeslná výroba a obchod s vlastními řemeslnými výrobky hrály v nadregionálním obchodním styku zásadní úlohu.³¹

Hlavním zdrojem městských příjmů byl obchod. Roku 1306 římský král Albrecht Habsburský vysadil městu dvoutýdenní výroční trh na čtrnáctý den po letnicích; Václav IV. jej následně roku 1379 přeložil na první neděli po letnicích.³² Prodejní kotce na náměstí existovaly nepochybně už před katastrofálním požárem roku 1270, přestože jsou doloženy až o tři roky později. V kameni byly přestavěny z nařízení městské rady roku 1320 a ve své středověké podobě (přes částečné změny fasády z poloviny 15. století) přežily dodnes (Špalíček, soubor jedenácti kupeckých domů). Není ovšem jisté, jaký podíl na objemu a zisku z nadregionálního obchodu připadal na vývoz domácích komodit a jaký na tranzit či

---

²⁷ CIM II., č. 308 s. 452.

²⁸ Macek, Josef: Jagellonský věk v českých zemích 1-2 (1471-1526): Hospodářská základna a královská moc. Praha 2002, s. 85.

²⁹ Burachovič, Stanislav: Sláva a zánik cínařského řemesla v Karlových Varech, in: Sborník Chebského muzea, 2001, s. 131. Je zajímavé, že přestože se v privilegiích (jmenovitě CIM II., č. 118 s. 196 a CIM III., č. 101 s. 163) mluví o značkování cínu, není zde doložena nejen huť, ale ani se v dokumentech nemluví o cechu cínařů nebo kovářů nebo o poplatcích z cínu. Ke struktuře knih příjmů viz. Sturm, H.: Die Egerer Ungelddbücher, s. 191 – 193. K obchodu s cínem blíže Laschinger, Johannes: Die Amberger Zinnblechhandels-gesellschaft, in: Der seidige Glanz. Zinn in Ostbayern und Böhmen. Katalog (Schriftenreihe des Bergbau- und Industriemuseums Ostbayerns 42). Theuern 2001, s. 65-85. Roku 1446 v Chebu získal městské právo Zikmund Wann z Wunsiedelu, cínař a obchodník se slavkovským cínem, donátor chrámu sv. Mikuláše a zakladatel špitálu ve Wunsiedelu.

³⁰ Petráň, Josef a kol.: Dějiny hmotné kultury I/1. Praha 1985, mapa na s. 780-781.

³¹ Nenalezl jsem dostatek informací o cínařích, soukenících a textilních řemeslech, u kterých jediných by vývoz mohl připadat v úvahu. K obchodu Kubů, F.: Chebský městský stát, s. 57: „Z Chebu se vyvážely kromě obilí a dobytka řemeslné výrobky a jako specialita med a medovina. Zisk však plynul i ze zboží, které Chebem jen procházelo“.

³² Trh se konal mezi polovinou května a začátkem července; termín vysoce pravděpodobného druhého výročního trhu není uveden v žádných dostupných pramenech.

meziobchod s tranzitním zbožím. Vzhledem k rozsáhlému osvobození od zpoplatnění chebských obchodníků se odpověď na tuto otázku bude hledat nesnadno. Obchod prokazatelně stál za vzestupem rodů s neministeriální minulostí, které získaly ve městě vliv teprve na konci 14. století, takže již nemohly těžit z pozemkového majetku a dalších privilegií udělených městu. Město samo ale nebylo významným tržištěm nadregionálního významu. Zřetelně to (pro druhou polovinu 15. století) vyplývá z údajů o původu nově přijatých měšťanů (tabulky 2 a 3; graficky zpracováno do mapy v příloze číslo 1). Důvodů je více. Mezi hlavní patří blízkost Řezna, Norimberku a Lipska, kde se soustřeďoval obchod z rozsáhlých oblastí, a poloha mimo nejfrekventovanější obchodní cesty (procházely Norimberkem a Chebsko mýjely ze západu, severu i jihu).

Tabulka č. 2: Distribuce míst původu dle vzdálenosti

Okruh	Míst původu	Procenta	Vesnice	Města
Do 15 km	68	65,40%	67	1
Do 30 km	16	15,40%	9	7
Do 50 km	9	8,60%	1	8
Nad 50 km	11	10,60%	1	10
Celkem	104	100%	78 (74,1%)	26 (25,9%)

Sturm, H.: Die Ungelddbücher, s. 199

Tab. č.3: Distribuce nových měšťanů dle vzdálenosti

Okruh	Nových měšťanů	Procenta	Vesnice	Města
Do 15 km	162	78,70%	157	5
Do 30 km	22	10,50%	11	11
Do 50 km	10	4,70%	1	9
Nad 50 km	13	6,10%	1	12
Celkem	207	100%	170 (81,6%)	37 (18,4%)

Sturm, H.: Die Ungelddbücher, s. 199

K městu Chebu patřilo i jím ovládané území. Původní Chebsko vymezovaly geografické hranice Smrčin (Fichtelgebirge), Krušných hor, Slavkovského lesa a Českého lesa s jen několika přirozenými vstupy. Centrem této kotliny byl právě Cheb; kromě něj se zde roku 1322 nacházelo pět dalších měst (Redwitz, Selb, Wunsiedel, Tirschenreuth, Weissenstadt), z nichž Redwitz patřilo k chebskému území. Ve všech případech šlo o malá města či spíše městečka (Markt; středověké Redwitz se dnes jmenuje Marktrechwitz). Později

se počet měst zvýšil,³³ ale ta ani později nepředstavovala pro Cheb výraznější konkurenci, šlo spíše o posílení místní tržní sítě. Jediným konkurentem v regionu byl pro Cheb významný cisterciácký klášter ve Waldsassenu, který se z formálního podřízení městu vymanil roku 1411. Cheb postupně ztratil nad většinou území politickou moc (hranice chebského městského státu s výjimkou Redwitz a území kolem Roslavy v podstatě nepřekračovala nynější státní hranici; nepatřilo k němu Ašsko, odtržené šlechtickým rodem Zedtwitzů),³⁴ ale hospodářským centrem oblasti zůstal nadále. Kromě toho byl odvolacím místem pro města, řídící se chebskou variantou norimberského městského práva. Mezi ně patřily v Čechách Aš, Bochoř, Horní Slavkov, Loket, Luby, Ostrov, Žlutice a jejich prostřednictvím další města. Hospodářství oblasti se zakládalo zejména na zemědělství, především na pěstování obilí (jsou doloženy velké dary ovsa).³⁵ Není zde doložena žádná větší rybníční soustava, ale nejpozději od poloviny 15. století zde rybníky existovaly.³⁶ Přestože Slavkovský les a Krušné hory patřily mezi významné horní regiony a Cheb obdržel od Vladislava Jagellonského oprávnění k vyhledávání a těžbě,³⁷ ve sledovaném období místní doly nehrály větší hospodářskou úlohu (převážně zajišťování zásobování železem); větší úlohu vždy hrála cínová naleziště na českém území. Důležitý byl skot. Chebští vybírali v kraji kopytné (daň z dobytka),³⁸ z Chebu se skot vyvážel a obchod s ním patřil k výnosným. To ovšem nic nevyovídá o významu zdejších chovů, většinou nepochybně šlo o skot importovaný.

II. Oblasti obchodních kontaktů

Reliéf Chebska vytvářel tři přirozené vstupy, které procházely z jihu mírnou pahorkatinou kolem Tirschenreuthu a z východu údolím Ohře a sníženinou mezi Českým a Slavkovským lesem.³⁹ Směrem na sever vedla přes Aš a dále údolím Sály přes Adorf a Plavno cesta do Saska a k Labi, zvaná později Lipská, přes Weissenstadt a Smrčiny údolím Mohanu vedla směrem na Würzburg tak zvaná Chebská cesta, jihozápadně přes Schirnding na Norimberk a

³³ Dalšími zmíněnými městy jsou Marktleuthen, Waldershof, Höchstäd bei Thierstein, Hohenberg an der Eger, Schirnding, Arzberg, Waldsassen, Mitterteich; není jisté, zda obdržela městská práva ve sledovaném období nebo později; Kuča, Karel: Města a městečka, s. 385.

³⁴ Proměny rozsahu chebského území dobře dokumentují mapy v Kubů: Chebský městský stát, s. 35, 37, 39, 41, 44 a barevná příloha na s. VIII.

³⁵ Gradl, H.: Die Chroniken, s. 202 (1425, dary pro saského vévodu), 205 (1427, dar do Norimberku a Erfurtu), 215 (1431, dar markrabímu braniborskému), 217 (1432, dary členům královského doprovodu včetně záhřebského biskupa).

³⁶ CIM III. č. 255 s. 442 a CIM III. č. 512 s. 866.

³⁷ CIM III. č. 465 s. 797.

³⁸ CIM III. č. 33 s. 24.

³⁹ Kubů, F.: Městský chebský stát, s. 33.

dále do údolí Mohanu na Frankfurt cesta dnes zvaná Norimberská, ale ve středověku známá spíše jako Frankfurtská.⁴⁰ Kromě těchto hlavních silic existovala ještě síť vedlejších cest, zajišťujících Chebu spojení s Durynskem přes Hof směrem na Erfurt nebo Výmar.⁴¹

II.1 Bavorsko

Chebské kontakty s Bavorskem byly zvláště významné.⁴² Pocházel odtud rod Vohburgů, který připojil do té doby slovanské Chebsko k Severní marce (Nordgau), propojil je se sousedními oblastmi, vybudoval zde základy správy včetně hradu a zahájil německou kolonizaci, a bavorští Wittelsbachové patřili po většinu 14. století mezi hlavní protivníky Lucemburků.

Cheb také spadal pod řezenskou diecézi (biskupství). Kromě toho Řezno bylo rovněž říšským městem a po dlouhou dobu nejvýznamnějším obchodním střediskem s takřka monopolem na kontakty na severní Itálii (benátské Fondaco dei Tedeschi). Řezenské feniky přinejmenším po celé 14. století představovaly základní drobnou mincí vyšší nominální hodnoty (platila se v nich chebská městská daň roku 1390); řezenští obchodníci se účastnili finančních operací.⁴³ I přes úpadek řezenského obchodu po polovině 15. století Řezno nadále zůstalo důležitým komunikačním bodem na cestě do Benátek. Z Řezna pocházel – nebo se tak alespoň psal – jeden z nejstarších chebských rodů, Regensburgerové (doložení 1265)⁴⁴ (v opačném směru prameny chebské měšťany usedlé v Řezně neuvádí).

Druhou významnou oblastí byla Horní Falc, spadající po většinu času pod vládu porýnské falcké větve Wittelsbachů (po jistou dobu Horní Falc – zvanou Neuböhmen - ovládali Karel IV. a Václav IV.). Šlo o důležitou horní oblast, ekonomicky do značné míry kontrolovanou norimberským kapitálem a tvořící surovinové zázemí norimberské kovovýroby.

Chebský vývoz do Bavorska představovaly zejména zemědělské a potravinářské produkty. Naopak z Bavorska do Chebu přicházelo orientální a středomořské zboží a mince,

---

⁴⁰ Schreiner, Lorenz (ed.): Heimatkreis Eger, Egerer Landtag e. V. Sitz Amberg, 1992, s. 270-272, a Vávra, Ivan: Řezenská a norimberská cesta, Historická geografie 1973, str. 31-100.

⁴¹ Průběh cest na Chebsku ukazuje Příloha č. 1.

⁴² Srv. Macek, J.: Jagellonský věk, s. 86 a 129, citáty o propojení chebského obchodu s bavorsko-hornofalckými trhy.

⁴³ Zaoral, Roman: Wirtschaftsbeziehungen zwischen Bayern und Böhmen: Die Handelskontakte zwischen Prag, Regensburg, Nürnberg und Venedig im 13. Jahrhundert, in Luft, Robert – Eiber, Ludwig: Bayern und Böhmen: Kontakt, Konflikt, Kultur. München 2007, s. 26.

⁴⁴ Siegl, K.: Das älteste Egerer Stadtsteuerbuch, s. 87.

v pozdější době látky (bavorské a švábské plátno a barchet) a jistě i část surového železa a železných polotovarů, přes Bavorsko se pravděpodobně vozila do Chebu sůl a snad i skot.⁴⁵

II.2 Franky

Vztah Chebu a oblasti Frank patřil k zásadním a dlouhodobě nejdůležitějším. Hohenzollernové, norimberští purkrabí a vládci Frank patřili k nejnebezpečnějším sousedům Chebu. Otázka ochrany před jejich mocí stála v pozadí větší části chebské mezinárodní politiky (snaha hledat ochranu v silném českém panovníkovi).

Zvláště důležitou roli zde hrál Norimberk, jinak největší městský stát v Říši a nejvýznamnější říšské město. Cheb měl na Norimberk silné vazby: území štaufského Norimberska sousedilo se štaufským Chebskem (kontakt přerušilo formální zřízení západní části Chebska Hohenzollerny na přelomu 14. a 15. století)⁴⁶ a obě oblasti patřila do pásu rodového území (spolu s Vogtlandem a Pliseňskem), Chebsko až do roku 1300 patřilo do norimberského kraje, Cheb se řídil norimberským městským právem a obracel se do Norimberku o právní pomoc (městské správy obou měst si byly svou organizací a principy fungování velmi blízké: Správní systém chebského městského státu byl obdobou podobných útvarů v německé části říše a nejvíce obdob lze nalézt v Norimberku, což je vzhledem k blízkému historickému vývoji pochopitelné),⁴⁷ chebská mincovna se řídila zvyklostmi norimberské a byla podřízena dohledu norimberského mincmistra, obě města konstitovala svou moc za obdobných geopolitických podmínek (Norimberk byl úspěšnější), navíc snad existovaly i vazby mezi starými chebskými rody a norimberským starým patriciátem.

Norimberk se během 14. století stal významným výrobním centrem a díky podpoře českých panovníků (ležel na cestě do Porýní a Lucemburska, vedla přes něj cesta do Flander a Frankfurtu, v jeho okolí se daly snadněji vybudovat mocenské pozice než v okolí Řezna)⁴⁸ rovněž hlavním českým obchodním partnerem.⁴⁹ Norimberští ovládli v sedmdesátých letech 14. století Fondaco dei Tedeschi, dům německých kupců v Benátkách, a po pogromech

---

⁴⁵ Blíže o skotu a soli v kapitolách III.6 a III.8.

⁴⁶ Faktické odtržení se uskutečnilo mezi lety 1266 – 1322; postup uzurpace území přiléhajícího k Chebsku se mi nepodařilo zjistit, ale nejspíše probíhalo ve stejné době. Grafické znázornění ústupu chebské moci Kubů, F.: Chebský městský stát s. 35, 37 a 39

⁴⁷ Citováno dle Kubů, s. 91.

⁴⁸ Císař Karel IV. byl politicky poražen spojenectvím Wittelsbachů a Řezenských při snaze ovládnout důležitý hrad Donaustauf; v Horní Falci vznikla v podstatě uzavřená česká mocenská enkláva sahající od českých hranic až k norimberskému území. Spěváček, Jiří: Karel IV., Praha 1979, s. 310-312.

⁴⁹ Dosud uváděné tvrzení o významu řezenských kupců pro český dálkový obchod na přelomu 14. a 15. století je založeno na významu dochovaných obchodních knih řezenské firmy Runtinger; obdobné prameny z Norimberku (Imhoffové, Kreßové, Stromerové) či z Pasova bývají opomíjeny. Srv. Čechura, Jaroslav: České země v letech 1378-1437 (Lucemburkové na českém trůně II.). Praha 2000, s. 187.

v polovině 14. století,⁵⁰ které zlomily v Říši moc židovských lichvářů, se norimberské obchodní domy staly hlavním středoevropským finančním centrem. Díky severoitalským finančním metodám umožnily vznik složitého úvěrového systému, dávajícího (velko)obchodu nové možnosti.⁵¹

Jinou pro Cheb významnou oblastí byla území zcizená v průběhu 13.-15. století chebské správě Hohenzollerny v Chebské kotlině (v podstatě západní část historického Chebska v oblasti Frank). Ta přímo tvořila část hospodářského okruhu kontrolovaného Chebem a jejich ekonomická vazba na Cheb byla pro ně zásadní.

Chebský vývoz do Frank tvořily především kovy a mince, v případě hohenzollernského Chebska pak v podstatě veškeré zboží, které si zde nedokázali sami vyrobit. Chebský dovoz naopak zahrnoval výrobky kovové a textilní, mince (drobné, ale snad i rýnské zlaté) a tranzitní zboží z Flander, Porýní a v menší míře snad i středomořské a orientální (zejména v době Zikmundovy blokády Benátek v druhé a třetí dekádě 15. století a pak po polovině téhož století). Hohenzollernské Chebsko bylo producentem zemědělských produktů.

II.3 Čechy

V mnoha ohledech nejdůležitějším sousedem a obchodním partnerem Chebu byly země Koruny české. Kromě toho, že český král byl na Chebsku suverénem, se zde nacházela významná odbytiště (Praha, Kutná Hora, města v Pooohří, v severočeském Polabí a v Podkrušnohoří) a zdroje vývozních komodit. Navíc po část období – od roku 1336 do propuknutí husitských bouří a vyhrocení vztahů s Říší – vedla na základě česko-uherské dohody přes Čechy tranzitní trasa z Uher,⁵² po níž se dostávalo uherské zboží do Říše. V neposlední řadě byl pro Cheb důležitý fakt, že čeští králové byli římskoněmeckými císaři (Karel IV.) nebo králi (Václav IV, Zikmund Lucemburský). To dávalo Chebu pozici „na půli cesty“ mezi Prahou a říšskými knížaty, zvláště podnětnou pro rozvoj obchodu s informacemi. Na Prahu vedou z Chebu dvě cesty: severní údolím Ohře po trase Locket, Ostrov nad Ohří, Kadaň, Žatec, Louny a Slaný, jižní přes Kynžvart, Planou, Stříbro na Plzeň a odtud po Říšské (Norimberské) cestě. Je otázka, která z nich byla významnější. Mnohem lépe je v písemných

---

⁵⁰ Pro Cheb na ně reagoval Karel IV. listinou z 18.7. 1350 – CIM II. č. 302 s. 443.

⁵¹ Stromer, Wolfgang von: Oberdeutsche Hochfinanz 1350-1450. Wiesbaden 1970.

⁵² Příčinou bylo právo nuceného skladu, které měla Vídeň od roku 1312; Zaoral, Roman: Wirtschaftsbeziehungen, s. 27-28.

pramenech doložená severní cesta.⁵³ O existenci jižní trasy se žádné obdobné dostupné prameny nevyjadřují a doložit ji lze jen sekundární literaturou respektive geograficko-historickými souvislostmi (geografické podmínky, existence o něco jižnější Říšské cesty, velké množství obchodních privilegií).⁵⁴ Kromě těchto dvou hlavních tras existovala řada vedlejších, v různé míře rovněž využívaných k obchodním cestám.⁵⁵

Hlavním obchodním partnerem byla Praha. Nejenže byla sídlem panovníka a významných institucí a měla pozici centrální obchodní křižovatky v cestovní síti na území Čech, navíc zde až do roku 1350 měly velice silnou pozici dva rody s chebskými kořeny. Starším a významnějším z nich byli Olbramovici, jejichž předek z Chebu je v Praze poprvé zmíněn roku 1264. Do roku 1350 byl sice (staroměstským) rychtářem jen Wolflin, syn Albrechtův, čtyři roky, ale jeho předek Olbram tuto pozici vykonával již v letech 1279 a 1288 a mezi přísežné (konšely) se ve stejném období dostalo šest členů, kteří se podíleli na správě města po většinu období. Po roce 1350 se část rodu feudalizovala (byla povýšena do šlechtického stavu) a příslušníci této větve udělali kariéru ve službách Lucemburků (především Jana Zhořeleckého; Olbram ze Škvorce se dokonce stal pražským arcibiskupem, nástupcem svého strýce Jana z Jenštejna), zbylá část si ovšem udržela jistý vliv na chod města až do propuknutí husitských bouří (pět členů konšely). Druhým chebským rodem byli Kornpuhelové, psaní rovněž „z Chebu (de Eger)“, poprvé doloženi roku 1301. Dva členové rodu byli rychtáři (v úřadě úhrnem 11 let) a mezi konšely proniklo osm členů rodu (celkem 25 let). Členové rodu byli činní i mimo Prahu (jeden roku 1350 rychtářem v Žatci),⁵⁶ ale rod pravděpodobně během třetí čtvrtiny 14. století vymřel nebo opustil Prahu.⁵⁷

Po roce 1350 se zde usazovali jednotliví měšťané a příslušníci starých patricijských rodů patrně s nově přichozími udržovali málo kontaktů, ale jedním z nově přichozích byl Fricek Neugruner,⁵⁸ který měl k roku 1368 doložen majetek na venkově, a dalším byl Zikmund Huler. Staroměstským měšťanem se stal roku 1381, téhož roku se stal konšelem; ve spojení s řezenskými Runtingery (byl jejich pražským faktorem) se účastnil obchodu s kutnohorským stříbrem, později se stal oblíbencem Václava IV. a pro zneužívání svého úřadu (majetkové

---

⁵³ Např. listina Karla IV. z 27.12. 1366; CIM II. č. 424 s. 615. Mluví o ní i Janáček, Josef: Dějiny obchodu v předbělohorské Praze, s. 211 a Petráň a kol., s. 735.

⁵⁴ Schreiner, Lorenz (ed.): Heimatkreis Eger, ji má zobrazenou na mapě s. 270; o lepších geografických podmínkách pro obchod na jižní trase mluví Kuča, Karel – Zeman, Lubomír: Památky Karlovarského kraje, s. 32. Rovněž se o její existenci zmiňuje Janáček, s. 271.

⁵⁵ Zákaz používání některých vedlejších tras je zmíněn v již uvedeném privilegiu Karla IV. z roku 1366.

⁵⁶ CIM II č. 297 s. 437.

⁵⁷ Tomek, Václav Vladivoj: Dějepis města Prahy díl 1. Praha 1892, s. 463-464; k zastoupení jednotlivých rodů v staroměstských radách rovněž Mezník, Jaroslav: Praha před husitskou revolucí, Praha 1990, s. 54

⁵⁸ Měšťanské právo získal 1359 a 1362 poprvé zasedal v radě; Mezník, Jaroslav: Praha před husitskou revolucí, s. 61 a 74.

delikty, padělání dokumentů) byl dne 23.6.1405 popraven na staroměstské radnici.⁵⁹ Mnohem úspěšnější osud měli jiní chebští rodáci. Na rozdíl od Zikmunda Hulera se od počátku věnovali kariéře ve službách českých králů a obchodní aktivity hrály vedlejší roli. Trvale úspěšným se stal rod Šliků, který se velice rychle feudalizoval (vlivný kancléř českého krále a římského císaře Kašpar Šlik) a usadil se v západních Čechách (Loketsko, Jáchymov), odkud přinejmenším po dvě století výrazně ovlivňoval českou a v menší míře i středoevropskou politiku. Blízkým spolupracovníkem Jiřího z Poděbrad se stal Jošt z Einsiedelu a po jistou dobu působil ve službách císaře Zikmunda i Kašpar Juncker, vedle Kašpara Šlika nejvýznamnější z chebských měšťanů. Vliv pražských měšťanů v Chebu byl méně výrazný. Usadilo se jich zde více, ale trvale doložen je jen rod Pragerů (od roku 1299).⁶⁰ Měšťanům z ostatních českých měst se dařilo lépe - rod Kutenplanerů z Chodové Plané patřil mezi významné chebské rodiny.

Chebský vývoz do Čech tvořilo především tranzitní zboží, zejména flanderské, porýnské a norimberské provenience. Výjimku představovala chebská medovina. Zboží dovážené z Čech nezůstávalo ve městě, ale pokračovalo dále do Říše. Tvořily ho hlavně mince (groše, české a uherské dukáty) a kovy, v omezené míře také (původem uherský) skot, kůže, vosk a sklo.⁶¹

II.4 Vogtlandsko, Sasko a Durynsko

Obchodní kontakty s oblastmi na sever od Chebu ve 14. a 15. století nejsou ve vydaných edicích dostatečně doloženy, přestože zejména ve druhé polovině 15. století musely značně nabýt na významu a intenzitě díky kontaktu s lipskými trhy.

Vogtland a Plíseňsko rovněž tvořily součást štaufských rodových držav. Kromě toho přímo sousedily s Chebskem a fojti z Weidy, Plavna a z Gery se účastnili rozchvacování původního štaufského Chebska (zisk severní části, dnes patřící pod Sasko, okolí Bad Brambachu s hradem Brambach). Později páni z Plavna patřili k nepříjemným sousedům a v letech 1452-1453 vyústily spory s mocným Jindřichem z Plavna, tou dobou purkrabím míšeňským, ve válku, jež byla pro Cheb úspěšná. Z ekonomického hlediska bylo důležité, že vogtlandská města ležela na obchodních trasách k Labi a odtud jak k pobřeží Baltu a Severního moře, tak do Slezska a Polska. Nejdůležitější bylo Plavno, ale významnou obchodní křižovatkou (vedly odtud cesty na Cheb, Erfurt, Výmar a Plavno) byl rovněž Hof a

---

⁵⁹ Spěvácěk, Jiří: Václav IV. Praha 1986, s. 215-216, 360-361.

⁶⁰ Sturm, H.: Die Egerer Ungeldebücher, s. 198.

⁶¹ Ke sklu blíže kapitola III.9.

přes Olešnici (Ölsnitz) a původně chebský Adorf vedla přímá cesta z Chebu do Plavna, respektive Cvikova (Zwickau).⁶² Vogtland a Míšeň ze svých zdrojů poskytovaly zcela jistě minci a kovy (Krušné hory), původně chebské oblasti spadaly rovněž do vlivu chebského trhu. Zřejmě odtud přicházela i sůl.⁶³ Významnější byl tranzit, kterým sem přicházelo zboží z hanzovních měst, Lužice, Slezska a Polska.⁶⁴

Sasko s Chebskem nehraničilo. Po většinu období sloužilo v podstatě jen jako průchozí oblast dále na sever nebo východ (Saská Kamenice, Drážďany). Změna nastala po polovině 15. století, kdy se Lipsko stávalo hlavním středoevropským tržištěm. Plný rozvoj lipských trhů ale nastal až v 16. století; přesto se Chebané angažovali již ve století předcházejícím. Kromě toho zde byla po polovině 15. století objevena naleziště cenných kovů a došlo k mimořádnému rozvoji horní činnosti.⁶⁵ Lze se důvodně domnívat, že ekonomický rozkvět Chebu po polovině 15. století se zakládal na spoluúčasti na zásobování saských horníků, obchodu na lipských trzích a oživeného tranzitu přes Řezno ze severní Itálie.⁶⁶

Také Durynsko nesousedilo s Chebem. Přesto existovaly dlouhodobější a intenzivnější kontakty. Cheb udržoval na dvoře durynského lantkraběte rezidenta a lantkrabata měla příležitostně majetkové zájmy na Chebsku.⁶⁷ Důležitější ale byly styky s říšskými městy na durynském území. Především šlo o Erfurt, důležitou křižovatku a bránu dále na západ a sever. Použité prameny se o Erfurtu zmiňují sice nehojně, ale z několika zdrojů.⁶⁸ Chebský vývoz představovaly zřejmě mince a medovina, chebský dovoz látky a možná olovo z oblasti Harzu.⁶⁹

II.5 Hesensko

Hesensko, ležící na dolním toku Mohanu a na levém břehu Rýna, hrálo i přes svou vzdálenost klíčovou úlohu v systému chebského obchodu. Nacházel se zde Frankfurt nad

---

⁶² K systému cest na Chebsku blíže Příloha č. 1.

⁶³ Blíže srv. kapitola III.8.

⁶⁴ Šlo o severní rameno (Brugy – Erfurt – Lipsko - Míšeň) „trojúhelníku“ hlavních středověkých obchodních cest a její spojnice s východem a severomořsko-baltským pobřežím.

⁶⁵ Saským právem se od svého založení řídil nejen český Jáchymov, ale postupně i další krušnohorské horní oblasti, kde bylo vytlačeno původní české právo; Majer, Jiří: Rudné hornictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha 2005, s. 120.

⁶⁶ Chebský patriciát se účastnil dálkového obchodu a v druhé polovině 15. století podnikal v těžbě kovů v Krušných horách a Českém lese.

⁶⁷ Lantkrabata alespoň po přechodnou dobu držela bývalé ministeriální hrady Straßberg a Falkenberg; Kubů, s. 35.

⁶⁸ Kromě seznamu výdajů chebské rady o něm nepřímě mluví i císařské privilegium z 16.11. 1458 (CIM III. č. 210 s. 360).

⁶⁹ Blíže kapitola III.2.

Mohanem s mimořádně významnými trhy, z nichž klíčový pro střední Evropu včetně Chebu byl trh s látkami, především sukem.⁷⁰ Naopak pro západní Evropu byl významnější s Frankfurtem spojený trh s drahými kovy⁷¹ a zejména váha, na které se od počátku 15. století s drastickým zhoršením mince (s vrcholem v tzv. šinderlinkovém období v 50. a 60. letech 15. století) určovaly vzájemné poměry hodnot obíhajících mincí.⁷² S přenesením severoitalských finančních principů do jihoněmeckých měst a vzestupem Norimberku jako finančního centra získaly frankfurtské trhy klíčovou úlohu v úvěrové politice jako místo, kde se úvěry splácely (nezbytná podmínka k jejich dalšímu prodloužení).

Frankfurtské trhy nabyly na významu ve druhé čtvrtině 14. století a Chebští patřili mezi první obchodníky, kteří je začali navštěvovat⁷³. Také se zdá, že vedle Pražanů zde patřili k nejhojněji zastoupeným kupcům ze zemí Koruny české.⁷⁴ Návštěvy lze potvrdit rovněž z pramenů.⁷⁵ Chebský vývoz tvořily mince (groše, české a uherské dukáty) a cín,⁷⁶ dovoz sukno a mince (rýnské zlaté).

II.6 Porýní

Porýní tvořilo významnou oblast z několika důvodů. Rýn byla jedna ze základních dopravních cest spojujících Itálii a Flandry, bylo zde staré městské osídlení s rozvinutými řemesly a nacházela se zde důležitá říšská města a instituce. Navíc zde leželo původní lucemburské rodové území a sídlili zde čtyři z kurfiřtů.

Nejdůležitějším rýnským městem byl Kolín nad Rýnem, patřící také k nejmocnějším hanzovním městům. Šlo o důležitou obchodní křižovatku, ale i významné výrobní středisko pro některé žádané komodity: sukno, zbraně (Solingen) a zbroje, zboží z mědi a cínu. Cesty chebských kupců z použitých pramenů doložit nelze, ale již v polovině 13. století město získalo privilegium, že kupci z východu musí složit své zboží v Kolínu.⁷⁷ Toto privilegium

---

⁷⁰ Frankfurtská tradice veletrhů je živá dodnes. Postavení Frankfurtu bylo respektováno i dalšími významnými tržními městy včetně Norimberku; Rothmann, Michael: Die Frankfurter Messen im Mittelalter. Stuttgart 1998, s. 26-27.

⁷¹ „Lidé ve střední Evropě znali trh ve Frankfurtu jako tuchmesse, trh se sukem, a ve Flandrech byl znám jako goldmesse, trh s drahými kovy“; Spufford, Peter: Power and Profit, s. 70.

⁷² K nadregionálnímu významu určování jakosti mince Rothmann, s. 275-276.

⁷³ Chebští kupci jsou poprvé doloženi roku 1340; dříve zde byli jen kupci z Curychu (1335), Kolína (1335), Prahy (1339) a ve stejném roce z Mnichova; do deseti let následovali kupci např. z Řezna (1342), Vídně (1343) nebo Brna (1344); Rothmann, s. 164-165.

⁷⁴ K norimberské úvěrové politice, frankfurtským trhům a českým obchodníkům srv. Graus, F.: Český obchod, s. 34.

⁷⁵ Gradl, H.: Die Chroniken, uvádí celkem čtyřikrát platby stravného na cestu a odškodného za vynaložené náklady do Frankfurtu mezi lety 1390-1440.

⁷⁶ Blíže kapitola III.2.

⁷⁷ Ojediněle se pražským kupcům podařilo proniknout až na flanderské trhy; blíže Graus, F.: Český obchod, s. 18-19.

městu potvrdil i Karel IV. (ale současně zde osvobodil Pražany od cel).⁷⁸ Už v původním znění se mezi jmenovanými oblastmi objevují Čechy a kolínští kupci obdrželi významná privilegia na obchod v Čechách, takže zde dokonce konkurovali kupcům norimberským. Cesta přes Cheb nebyla preferovanější než jižnější norimberská cesta, nicméně skutečnost, že český pražský faktor jednoho z kolínských kupců (ten byl spoluvykonavatelem jeho poslední vůle) měl v Chebu sklady,⁷⁹ mluví ve prospěch jejího významu. Kolínské kupce a podnikatele mimo obchodu se sukrem rovněž zajímalo horní podnikání (po vzestupu obchodní hegemonie Norimberku v českém prostoru se stalo prioritou), a to zejména v Krušnohoří a Slavkovském lese.⁸⁰ Pro chebské kupce měla nemalou důležitost i další porýnská města (v Chebu se našly mince např. z porýnské mincovny v Bacharach), která rovněž vyráběla cínovou industrii nebo se podílela na zásobování Flander a středisek v údolí Mosely.

Chebský vývoz tvořily především mince a cín, dovoz sukno a v menší míře víno. Dovoz výrobků z železa, bronzu, mosazi a cínu lze předpokládat.

II.7 Oblasti příležitostných kontaktů

Kromě těchto oblastí nepochybně Cheb udržoval obchodní spojení s dalšími místy. Chebští kupci nepochybně ve sledovaném období působili ve Švábsku, které se stalo po Flandrech a severní Itálii třetí „výrobní zónou“ Evropy; tyto kontakty ale nelze doložit ze zveřejněných pramenů. Stejně pravděpodobný a nedoložený je kontakt s hanzovními městy⁸¹. Poněkud lépe na tom jsou aktivity ve Vestfálsku, které vedle privilegií dokládá i hojný výskyt kontramarkovaných českých grošů.⁸² Obchod s habsburskými rakouskými zeměmi snad mohl být ještě významnější než se švábskem, ale dokládá ho jediná zmínka (navíc politického charakteru) v pramenech.

Privilegia zvýhodňující chebské obchodníky v Uhrách udělil po polovině 14. století Ludvík Veliký, ale přímé kontakty jsou doloženy pouze s dvorem Zikmunda Lucemburského, byť chebští kupci prokazatelně operovali na Moravě⁸³. Aktivity v Polsku, ale ani ve Slezsku a

---

⁷⁸ Hirschfelder, Günther: Die Kölner Handelsbeziehungen im Spätmittelalter. Köln 1994, s. 157. Cheb takové výslovné osvobození neměl, protože měl celní svobodu udělenou pro celou Říši.

⁷⁹ Graus, F.: Český obchod, s. 28-29.

⁸⁰ Hirschfelder, G.: Die Kölner Handelsbeziehungen, s. 165.

⁸¹ „Hlavními obchodními partnery Chebu byly kromě Norimberku Řezno, Erfurt, Hamburk, Lipsko a Praha“; Kubů, F.: Chebský městský stát, s. 56.

⁸² Castelin, K.: Grossus Pragensia. Der Prager Groschen und seine Teilstücke 1300 – 1547. Braunschweig 1973, a Katz, V.: Kontramarky na pražských groších. Praha 1927.

⁸³ CIM II. č. 239 s. 368 a Mezník, J.: Praha před husitskou revolucí, s. 87, pozn. 10.

Lužici, použitými edicemi doloženy nejsou, přestože se dají s největší pravděpodobností předpokládat.

III. Obchodovatelné komodity

III.1 Drahé kovy

Hlavním českým vývozním artiklem – a tedy i nejdůležitějším zbožím procházejícím Chebem – bylo stříbro. Jeho význam zakládaly dva faktory. V Evropě je omezený počet nalezišť stříbronosných rud, většinou šlo o lokality menšího rozsahu. Navíc mezikontinentální obchodní bilance byla silně nevyrovnaná v neprospěch Evropy. To znamenalo, že dovoz orientálního zboží kryl vývoz evropských drahých kovů, zejména stříbra. Jistou představu si lze udělat z následující tabulky.

Tab. č. 4: Obchodní rovnováha Evropa – Orient pro Středomoří

Benátčané		Ostatní Evropané	
dovází	vyvází	dovází	vyvází
400 000 dukátů v koření ze vzdálenějšího východu	300 000 dukátů v mincích	130 000 dukátů v koření ze vzdálenějšího východu	100 000 dukátů v mincích
800 000 dukátů ve zboží z Blízkého východu	200 000 dukátů ve zboží	20 000 dukátů ve zboží z Blízkého východu	60 000 dukátů ve zboží
10 000 dukátů v mincích		10 000 dukátů v mincích	

Zdroj: Spufford, Power and Profit, s. 65.

Obdobný odliv stříbra fungoval také na severu Evropy v Pobaltí, kdy se každoročně vyvezlo z Novgorodu do západní Evropy půl milionu i více veverčích kožek a stovky tun vosku.⁸⁴ To vše placené především drahým kovem, který odsud naopak pokračoval do černomořských a středoasijských obchodních center. Stříbro proto představovalo nezbytnou podmínku pro chod obchodu s mimoevropskými oblastmi. Navíc ani pokročilé západoevropské finančnictví se neobešlo bez drahých kovů,⁸⁵ a pro běžný obchod či obchod v menších objemech byly hotové peníze nepostradatelné.

Mezi lety 1300 – 1450 fungovala jako nejvýznamnější zdroj Kutná Hora, doplňovaná několika menšími ložisky v Jihlavě, na Českobudějovicku, v Březových horách u Příbrami, u Vožice, v Ratibořských Horách i jinde. Kutnohorské naleziště patřilo k nejbohatším ve

⁸⁴ Zimák, Alexander: Hanza. Obrazy z dějin severského námořního obchodu. Praha 2002, s. 147.

⁸⁵ V říjnu 1417 psal Sievert Veckinchusen z Kolína nad Rýnem svému bratrovi, že prodal kožešiny za 87 zlatých za tisíc kusů (na úvěr) se splatností o příštích trzích ve Frankfurtu, přestože by radši prodal za 80 zlatých hotově; Spufford, P.: Power and Profit, s. 59.

středověké Evropě a v době největší těžby v první polovině 14. století poskytovalo ročně 20 000 kg stříbra. Celkově se zde v letech 1280 až 1420 získalo 2060 tun stříbra;⁸⁶ část sice byla exploatována mimo sledované období, ale souběžně stříbro poskytovala další naleziště, takže nejspíš lze údaj brát jako směrodatný. Kutnohorské doly v omezené míře pracovaly i pod husitskou správou a po zavedení nových technologií se za poděbradské a jagellonské doby těžba zvětšila až na 4500 kg ročně a v letech 1460-1510 doly dodaly 225 000 kg stříbra.⁸⁷ To znamenalo udržení dostatečné kvality pražského groše a tudíž atraktivnost pro cizí obchodníky z jihoněmeckých oblastí,⁸⁸ kteří se také aktivně podíleli na chodu dolů a mincovny. Kutnohorské stříbro stálo za ražbou pražského groše, první věčné mince (tj. její hmotnost a ryzost se neměla měnit a neměla být prováděna obnova mince, kdy byla obíhající mince prohlášena za neplatnou, nahrazena novou ražbou a stažena a vykoupěna za cenu kovu) ve střední Evropě. Pražský groš, přestože jen za života Karla IV. značně devalvoval (císař se zhoršením mince snažil financovat svou aktivní a drahou zahraniční politiku), stále patřil po většinu sledovaného období k nejstabilnějším stříbrným mincím a stal se běžně obíhající stříbrnou mincí ve značné části Svaté říše římské.⁸⁹ Také byl hlavní stříbrnou mincí dováženou do Brug a Benátek,⁹⁰ odkud následně ve formě stříbrných prutů putoval na Blízký či Střední východ. Stabilitu hlavních stříbrných mincí udává tabulka v příloze číslo 8.

Cheb sice razil drobnou stříbrnou minci (halěře, později feniky) a ve 13. století lze podle chebských ražeb sledovat obsah obchodních kontaktů, ale za vlády Lucemburků měla mince pouze místní oběh, jen zřídka překračující hranici štaufského Chebska (nálezy nedaleko od hranic) a v dálkovém obchodě se neuplatňovala. Ostatně po značnou část období jí zřejmě byl nedostatek (není doložena prameny písemnými ani numismatickými), takže bylo nutné používat sousední mince bavorské (mincovny v Sulzbachu, Amberku) a francké (Norimberk).

Jedním z menších producentů stříbra bylo Sasko a zejména Míšeň. Dle dohody z roku 1339 razila míšeňská markrabata míšeňský groš o stejné hmotnosti jako groš pražský, ale

---

⁸⁶ Ke stříbru blíže Majer, Jiří: Rudné hornictví, s. 48-50.

⁸⁷ Tamtéž s. 100.

⁸⁸ Leminger, Emanuel: Královská mincovna v Kutné Hoře, Praha 1912, s. 137 jmenuje kromě Norimberských augšpurské Fuggery spojené s Thurzem.

⁸⁹ Místa oběhu lze velmi dobře sledovat od počátku 15. století díky kontramarkování kvalitní mince říšskými mincovnami. Cheb, přestože měl právo razit mince, pražské groše nekontramarkoval. Ke kontramarkám na groších blíže Katz, Viktor: Kontramarky na pražských groších, Praha 1927 a Castelin, Karel: Grossus pragensis. Der Prager Groschen und seine Teilstücke 1300-1547, Braunschweig, 1973.

⁹⁰ Roku 1391 dovezl Hypolt Kress jako protihodnotu vyvezeného zboží do Benátek stříbro za 3600 florénů a zlato za více než 360 florénů; Spufford, P.: Power and Profit, s. 70.

pokles ryzosti a hmotnosti probíhal ještě rychleji než u pražského groše.⁹¹ Obíhal i na Chebsku, kde je spolehlivě doložen k roku 1399. Po polovině 15. století došlo k nálezům stříbra ve Schneebergu (výraznější těžba až po roce 1460), který v osmdesátých letech 15. století dával ročně 10 000 – 11 000 kilogramů stříbra.⁹² Toto stříbro stálo za vzestupem celého Saska a bylo důležitým podnětem k proměně Lipska na hlavní středoevropské tržiště, konkurující posléze svým významem i Frankfurtu.

Důležitou složkou oběživa byly zlaté ražby (vhodné pro dálkový obchod – vyšší hodnota při nízké hmotnosti platby). Hlavním zdrojem zlata byly hornouherské (slovenské) doly v Kremnici fungující od roku 1320. Uherský dukát se také stal oblíbenou zlatou mincí v nemalé části střední Evropy a hlavní zlatou mincí dováženou do Benátek. V Chebu, ekonomicky i mincovně vázanému na bavorsko-francký prostor, uherský zlatý neobíhal a zmínky o něm jsou – nepočítají-li se cesty do Čech nebo Vídně⁹³ – ojedinělé; místo něj se zde pravidelně objevuje rýnský zlatý. Nicméně uherský zlatý se zcela jistě vyvážel společně s pražským grošem z Čech a Chebští se na tomto vývozu podíleli. Z údajů z Chebu dokonce lze sestavit tabulku udávající poměr mezi pražským grošem s oběma zlatými, rýnským a uherským.⁹⁴

Primárně pro zahraniční obchod byly v Čechách raženy české dukáty (poprvé roku 1353, prvními českými zlatými mincemi byly florény Jana Lucemburského ražené od roku 1324). Jejich množství vyvážené do některých oblastí bylo takové, že byly v letech 1381, 1386, 1392, 1393, 1396, 1409 a 1396 uvedeny ve flanderských i brabantických mincovních ediktech jakožto mince berné.⁹⁵ Česká těžba zlata nebyla rozsahem velká, hlavní naleziště v Jílovém u Prahy (podílelo se zhruba třetinou na celkové těžbě) mohlo v letech 1300-1380 dodat pouhých 5400 kilogramů zlata. Celkový výtěžek by za toto období byl asi 17 tun zlata.⁹⁶ Pravidelná ražba dukátů přestala ke konci 14. století (obnovil ji až Vladislav

---

⁹¹ Pražský groš byl obvykle zván „dobrý“ (poprvé tak už ve zprávě z 5.5.1391); to bylo nejenom určením kvality, ale i původu; Castelin, K.: Chebské mincovnictví v době grošové (1305-1520), Numismatický sborník 3, 1956, s. 84-85, citát z Siegl, Karl: Das Achtbuch II des Egerer Schönffengerichtes vom 1391-1608, Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen (MVGDB) 41, s. 350.

⁹² Spuford, P.: Power and Profit, s. 73.

⁹³ V seznámech výdajů se nalézají zmínky o uherském zlatém pro roky 1397 (38 zlatých), 1428 (13 zlatých), 1431 (8 zlatých) či 1437 (18 zlatých). Mimo těchto údajů je uherský zlatý zmiňován v chebských pramenech pouze roku 1391 a 1400; Castelin, K.: Chebské mincovnictví, s. 84.

⁹⁴ Čechura, Jaroslav: České země v letech 1378-1437 (Lucemburkové na českém trůně II.), Praha 2000, s. 209.

⁹⁵ Graus, František: Český obchod, s. 21.

⁹⁶ Číselné údaje převzaty z Majer, J.: Rudné hornictví, s. 52-53.

Jagellonský na konci následujícího století). Na rozdíl od grošů byly postiženy pouze mírným znehodnocováním. Chebští s nimi prokazatelně obchodovali alespoň v jednom případě.⁹⁷

III.2 Barevné kovy

Měď patřila ke kovům, jejichž výskyt byl omezen a s nimiž se (i v nezpracované podobě) proto obchodovalo na dlouhé vzdálenosti⁹⁸. Hlavním dodavatelem byla hornouherská (slovenská) Banská Bystrica, hlavními odběrateli Benátky a jihoněmecké průmyslová oblast. Cestu do obou míst kontrolovala Vídeň, nadaná od roku 1312 právem nuceného skladu. Proto část hornouherské mědi putovala do jižního Německa po trase vedoucí zeměmi Koruny české. Použité prameny neudávají původ mědi, o které se v nich mluví; účast chebských kupců na obchodu s hornouherskou mědí ale nelze ani vyloučit.⁹⁹

Měděná ruda rovněž doprovázela stříbro v Kutné Hoře. Šlo o takzvaná „kyzová“ ložiska, exploatovaná díky relativní obtížnosti procesu (stříbro se muselo odlučovat od mědi značným přídavkem olova) až od počátku 15. století.¹⁰⁰ V důsledku nedokonalé rafinační technologie zůstávalo v mědi ještě asi 1-2 % stříbra; proto byla kutnohorská „černá“ měď žádaným obchodním artiklem, který se v pozdějších dobách nesměl vyvážet. S černou mědí obchodovali – jako prostředníci Norimberských – hlavně pražští kupci,¹⁰¹ ale v husitské době¹⁰² na obchodě spíše spolupracovali kupci chebští. Měď se dále těžila i v Krušných horách (Měděnec, Kraslice) a Slavkovském lese (Tři Sekery, Chodová Planá), ale i přes počátky těžby v 15. a někde snad již 14. století a vhodné geografické umístění se většího rozmachu dočkala exploatace až po roce 1500.¹⁰³

Významnější než měď byl pro Cheb cín, těžený v bezprostředním okolí Chebska v Krušnohoří (Krupka, Cínovec) a Slavkovském lese (Horní Slavkov, Krásno). Starším

⁹⁷ „Roku 1391 objevují se v našich pramenech i první mince zlaté: uherské a české zlaté (dukáty) jakož i rýnské zlaté, všechny tou dobou také v Čechách zcela běžné“; Castelin, K.: Chebské mincovnictví, s. 84 a 108, MVGDB 41, s. 350.

⁹⁸ Do Benátek se dovážela měď z Harzu po moři z Brug, ale také suchozemskou cestou přes Alpy či Uhry a Chorvatsko do přístavu v Senje; v Benátkách se měděné ingoty kolkovaly a vyvážely na Blízký východ, kde o ně měli zájem zejména mamlúčtí vládci Egypta (měděné fulús (sg. fals) zde byly základní drobnou mincí); Spufford, P.: Power and Profit, s. 52.

⁹⁹ Měď odkoupená od Ulmana Stromera možná odtud pocházela; Siegl, Karl: Die Chroniken der Stadt Eger, Prag 1884, s. 191.

¹⁰⁰ Na druhou stranu se v litoměřických celních registrech z roku 1352 nachází zmínka „de lasto stani vel plumbi vel de similibus“, která by se mohla vztahovat na měď.

¹⁰¹ K černé mědi, mincovně a Kutné Hoře Leminger, Emanuel: Královská mincovna, s. 136-147.

¹⁰² O norimberském zájmu na kutnohorské mědi v této době Schenk, Hans: Nürnberg und Prag. Ein Beitrag zur Geschichte der Handelsbeziehungen im 14. und 15. Jahrhundert. Wiesbaden 1969, s. 162-163 a Polívka, Miloslav: K „černému obchodu“ s kutnohorskou mědí v husitské době, Časopis matice moravské 1, 1994, s. 25 - 34, v době poděbradské a zejména jagellonské Leminger, E.: Královská mincovna, s. 136-139, Dodatky s. 20.

¹⁰³ Majer, J.: Rudné hornictví, s. 81-82.

revírem se stalo Krušnohoří, kde se cínovcové „krupky“ (od nich má Krupka odvozené jméno) rýžovaly již v raném středověku. Rovněž vývoz cínu má rané kořeny, protože se o něm v Brugách zmiňuje již roku 1243 anglický kronikář Bartoloměj Angelorum; do konce stejného století se stal vážným konkurentem cínu anglického a v anonymním popisu Brug ze začátku 14. století je zmiňováno české „cínové nádoby“ vedle surového anglického cínu.¹⁰⁴ Těžbu lze odhadnout jen přibližně na 3750 – 5750 tun v letech 1400 – 1500 v Krušnohoří a na až 12 500 ve Slavkovském lese.¹⁰⁵ Během 14. a 15. století český cín zcela vytlačil anglického konkurenta z frankfurtských trhů.¹⁰⁶ Podnikání v obchodu a těžbě cínu přilákalo mnohé zahraniční investory - z druhé poloviny 14. století jsou doloženi těžaři např. z Magdeburku, Erfurtu, Jeny, Eisenachu, Lipska, Halle, Halberstadu, Nordhausenu, Braunschweigu, Hamburku a ke konci 15. století obchodníci s cínem z Norimberku, Augšpurku, Frankfurtu nad Mohanem, Štrasburku, Mnichova, Innsbrucku, Meranu, Lince, Basileje, Curychu či Lucernu.¹⁰⁷ Chebští obchodníci se tohoto výnosného obchodu jistě účastnili od počátku. Roku 1318 obdrželo město právo na kolkovní cínu¹⁰⁸ a roku 1446 se stal chebským měšťanem podnikatel s cínem Zikmund Wann z Wunsiedelu.

Vedle Čech se cín rovněž těžil a vyvážel ze Saska, kde byla objevena roku 1458 ložiska u Altenbergu a Geisingu.¹⁰⁹ Rovněž jejich cín byl předmětem dálkového obchodu, a je možné, že se na něm podíleli Chebští, nebo tento cín Chebem procházel cestou na jih.

Olovo většinou na nalezištích doprovázelo stříbro, ale technologie získávání stříbra neumožňovala současně získávat surové olovo.¹¹⁰ Olovo se navíc stalo v pozdějších fázích exploatace stříbrných žil („kyzové“ rudy) nepostradatelné k zisku drahého kovu a muselo se dovážet. České země byly v zásobování olovem nesoběstačné (ve sledovaném období byly jediným producentem doly ve Stříbře) a olovo se muselo dovážet. Jedním z vývozců olova byly rudné revíry v okolí Goslaru; není jisté, zda šlo olovo do Čech přes Cheb (na

---

¹⁰⁴ Spufford, P.: Power and Profit, s. 48 ; zde jde pouze o částečný citát z Cartulaire de l'étape e Bruges s. 27.

¹⁰⁵ Majer, J.: Rudné hornictví s. 73 a 75; autor na straně 77 odhaduje těžbu v českých cínových revírech v letech 1400 – 1500 na 25 000 tun cínu.

¹⁰⁶ Spufford, P.: Power and Profit, s. 52.

¹⁰⁷ Majer, J.: Rudné hornictví, s. 74 (těžaři) a 77 (obchodníci).

¹⁰⁸ CIM II. s. 196 č. 118; potvrzeno výslovně v CIM III. č. 101 s. 163 a rovněž společně – bez výslovného jmenování – společně s jinými výsadami římských císařů a králů; blíže viz. Příloha č. 3.

¹⁰⁹ Majer, J.: Rudné hornictví, s. 72; na s. 77 odhaduje celkovou saskou produkci na 56 000 tun, ale neuvádí interval (snad 1458 – 1620 jako u Čech, se kterými srovnává).

¹¹⁰ Tak Leminger, E.: Kutnohorská mincovna, s. 2-13.

suchozemské trase jsou zmíněny pouze Lipsko a Annaberg),¹¹¹ ale jistě tudy šlo do Horní Falce¹¹² a dále do Bavorska.

III.3 Výrobky z kovů

České země sice měly početná naleziště železných rud, ale domácí železářství rychle zaostávalo za vývojem v západní Evropě a Říši a nedokázalo vyrábět řadu druhů železného zboží. To se muselo dovážet z železářských center, v tomto případě zejména z Norimberku a z Norimberkem kontrolované Horní Falce. Norimberk kromě řady specializovaných řemesel zpracovávajících železo byl rovněž centrem výroby cínového zboží, mosazi a bronzu (puškaři). Norimberský vývoz kovových výrobků byl významný již ve 14. století, kdy se odtud vyvážely zbraně a zbroje, ale v druhé polovině 15. století se hlavním předmětem domácího vývozu stalo kramářské zboží, zejména tzv. šmejdu (do šmejdů se ale započítávaly i nekovové výrobky, např. nitě nebo křída).¹¹³ Menšího objemu, ale nikoli významu, dosáhl vývoz zbraní, zejména děl a ručních střelných zbraní.

Výrobky z kovů se vyvážely i odjinud. Zpracováním mosazi a cínu proslulo Porýní, kde existovala i rozvinutá výroba zbraní a zbrojí (Solingen), a výroba mosazi existovala i v Sasku. O českém cínovém nádobí již řeč byla a ve 14. století se z Čech rovněž vyvážely některé železné výrobky (nože).¹¹⁴

III.4 Látky

Mezi hlavní zboží dálkového obchodu patřily látky. Největší položku mezi nimi tvořilo sukno střední a vyšší cenové kategorie. Pro středoevropskou oblast mělo největší význam soukenictví flandersko-brabantské, anglické a německé s centrálním trhem ve Frankfurtu nad Mohanem. Chebští kupci se frankfurtských trhů zúčastňovali od jejich počátků a v zemích Koruny české zde nakoupené sukno prodávali. V období 1339 – 1434 lze v Chebu doložit sukno západoevropského původu devětkrát (konkrétně bruselské, lovaňské, mechelenské, cášské), a v Poohří zásobovaném skrze Cheb sedmkrát (bruselské, gentská, mechelenská, ze

---

¹¹¹ Majer, J.: Rudné hornictví, s. 80.

¹¹² Bobková, Lenka: České panství v Horní Falci za vlády Karla IV., s. 23 uvádí ve zboží dováženém z „Čech“ zapsaném v Böhmisches Salbüchlein i olovo. Prameny rozebírá Schnellbögl, F.: Das „Böhmisches Salbüchlein“ Kaisers Karl IV. über die nördliche Oberpfalz 1366/68, München-Wien 1973.

¹¹³ Janáček, J.: Dějiny obchodu, s. 56-57.

¹¹⁴ O železných výrobcích české provenience hovoří Salbüchlein; Bobková, L.: České panství, tamtéž.

St. Truiden, cášské, fulfurské a norimberské).¹¹⁵ Cheb ovšem pro sukno sloužil pouze jako tranzitní prostor.

Druhou soukenickou oblastí byla severní Itálie, odkud sukno do německých oblastí respektive do českých zemí dovážely jak obchodní firmy řezenské (Runtingerové),¹¹⁶ tak norimberské (Kreßové)¹¹⁷. Je pravděpodobné, že rovněž italská sukna procházela Chebem do Čech a dále na sever, ale účast Chebských na obchodu s nimi nelze ze zkoumaných pramenů prokázat.

Levné „šedé“ (nebarvené) sukno se vyrábělo na vývoz v Polsku a Slezsku. Je možné, že toto sukno tvořilo část zboží, s nímž Chebští obchodovali v Uhrách. Stejně tak mohli prodávat v Čechách a na Moravě, ať už jako přímý dovoz z Polska, nebo ho mohli kupovat v Brně. Vývoz českého sukna do Říše (zejména na trhy v Nördlingenu) začal až po polovině 15. století. Tohoto vývozu se Chebští jistě účastnili: Přes Cáhlov, přes Plzeň, Cheb a jiná místa pravidelně jezdily vozy naložené sukrem.¹¹⁸ Do Uher a Vídně se vyváželo už ve 14. století a kupci z Chebu s ním velmi pravděpodobně také obchodovali.

Obchodovalo se i s dalšími látkami. Vývozem plátna proslulo Vestfálsko, jihoněmecké Švábsko (působila zde Große Ravensburger Handelsgesellschaft, Ulm) a původně i severní Itálie, ve Švábsku a severní Itálii se rovněž vyráběla smíšená bavlněno-lněná tkanina barchet (či barchan)¹¹⁹. Vestfálské a švábské tkaniny zcela jistě procházely Chebem, stejně jako levnější plátno a barchet vyráběný v okolí Řezna. Severní Itálie rovněž vyvážela bavlněné látky a látky z hedvábí. Lze předpokládat, že rovněž tyto látky procházely Chebem, ale stejně jako u lněného plátna a barchetu je nelze doložit citovanými prameny.

III.5 Víno, pivo a medovina

Víno tvořilo další komoditu, obchodovanou ve velkém objemu. Představovalo jednu ze základních součástí stravy a ve stavovském rozčlenění patřilo k vyšším vrstvám. Proto

---

¹¹⁵ Přehled suken doložených v Čechách uvádí Graus, F.: Český obchod na s. 92 – 107.

¹¹⁶ Graus, F.: Český obchod, s. 42.

¹¹⁷ Spufford, P.: Power and profit, s. 69-70.

¹¹⁸ Roku 1487 patřili soukeníci s jircháři a kramáři k nejpočetnějším a nejbohatším cechům ve městě; Macek, J.: Jagellonský věk, s. 89-90 a 154.

¹¹⁹ Jemné plátno dosahovalo cen kvalitního sukna a jako jediné evropské zboží se vyváželo po hedvábné stezce; Spufford, P.: Power and profit, s. 13, 64.

společně rozvojem měst a růstem sebevědomí jejich obyvatel stoupala i jeho spotřeba. Víno bylo dokonce natolik žádané, že jeho dovoz nedokázala zastavit ani válka.¹²⁰

Na Chebsku nejsou k pěstování vinné révy vhodné podmínky a proto se víno dováželo. Hlavním dodavatelem byla oblast Frank, ale dováželo se rovněž víno české z okolí Litoměřic a velmi kvalitní víno alsaské (rýnské). I přes blízkost a rozvinuté vinohradnictví se rakouská vína nedovážela vůbec nebo v malých množstvích a nepravidelně (nejsou jmenována v knihách příjmů). Víno sálské je ve sledovaném období doloženo ojediněle¹²¹. Naopak se, i přes problémy s udržení kvality vyvolanými dlouhou dopravou, dovážela vína „italská“.¹²²

Víno ve spotřebě a oblibě konkurovalo pivo, vařené především ve městech (později byly velké spory právě o vaření piva mezi městy a šlechtou). V Chebu vařili pivo jak měšťané tak město. Pivo se odsud nejspíše vyváželo; v knihách příjmů je doloženo pouze jediné pivo z dovozu – loketské, známé svou kvalitou – a to jen krátce ve 40. letech 15. století.

Medovina byla spíše nápojem příležitostným a slavnostním, vhodným i jako dar.¹²³ Chebská medovina byla oblíbená v Čechách i v německých oblastech Říše a tvořila důležitou část městských příjmů a vývozu.¹²⁴

III.6 Skot a ryby

V pozdním středověku panovala velká spotřeba masa, zvláště ve městech.¹²⁵ Z jatečních zvířat se obchodovalo především se skotem. Nejen střední Evropu zásobovaly dvě oblasti – Polsko a Uhry. Chebští se obchodu se skotem účastnili. Šlo především o skot uherský, hnaný jednak do Prahy a jednak dále do německých oblastí Říše (snaha vyhnout se Vídní a cly zatížené podunajské cestě). Je rovněž možné, že Chebem procházel polský skot, a to i do Čech.¹²⁶ Dělo by se tak v případech, kdy by z nějakého důvodu nepostačovalo

---

¹²⁰ V letech 1424-1434 se dovezlo do katolických Českých Budějovic 7000 hektolitřů vína, přičemž zisk z prodeje byl 50%; Čechura, Jaroslav: České země v letech 1378-1437 (Lucemburkové na českém trůně II.). Praha 2000, s. 180-181.

¹²¹ Pouze v nařízení ohledně poplatků norimberských a řezenských kupců; Mayer, Martin Franz: Über die Verordnungsbücher der Stadt Eger 1352-1482. Wien 1880, s. 56-57.

¹²² Pravděpodobně šlo rovněž o vína z jiných oblastí Středomoří jako bylo Řecko (malvaz) nebo Španělsko. V 16. století byla tato vína vyčleňována zvlášť jako „sladké pití“ – viz. Janáček, Josef: Dějiny obchodu v předbělohorské Praze. Praha 1955, s. 54.

¹²³ Gradl, H.: Die Chroniken, uvádí dary medoviny českému králi, markrabímu míšeňskému a braniborskému.

¹²⁴ Tomek, V.V.: Dějepis, s. 333. (uvedena výslovně a jako jediná), Kubů, F.: Chebský městský stát, s. 57 a 138, Sturm, Heribert: Die Egerer „Ungeldebücher“ als bevölkerungsgeschichtliche Quelle, Zeitschrift für sudetendeutsche Geschichte 2, 1938, s. 193 a Příloha č. 4.

¹²⁵ Na začátku 16. století se v německy mluvících oblastech roně zkonsumovalo přes 100 kg hovězího masa; Livi Bacci, Massimo: Populace v evropské historii. Praha 2003, s. 63, převzato z Abel, Wilhelm: Congiuntura agraria e crisi agrarie. Torino 1976.

¹²⁶ Plzeňsko ale mohlo být zásobováno i uherským skotem z Bavorska.

zásobování uherským skotem; polský skot snad také doprovázel oddíly ze severních oblastí účastníci se křížových tažení.

Jiným oblíbeným druhem masa, s nímž se vedl obchod na větší vzdálenost, byly ryby, zejména mořské (tzv. tůnní zboží). Šlo o jedno z nejdostupnějších a nejoblíbenějších jídel během postního období. Ve střední Evropě šlo především o baltské sledě a severomořské tresky, lovené a prodávané hanzovními městy. Do Chebu přicházely ryby ze severu a procházely městem dále na jih a západ. Do Čech se touto cestou dovážely pravděpodobně jen za husitských bouří, kdy byla zablokovaná tradiční cesta po Labi. Na Chebsku ani v Poohří neexistovala rozsáhlejší rybniční síť, ale u Mostu se nacházelo Komořanské jezero. Příležitostně se přes Cheb vyvážely do Říše i sladkovodní ryby (jak zpracované tak živé).

III.7 Obilí a zemědělské produkty

Obilí tvořilo základní složku stravy středověkého člověka a jeho spotřeba byla značná.¹²⁷ Obilí se dováželo jak do měst tak do horních oblastí, a mohlo jít o výnosný obchod, zvláště u kvalitnějších druhů obilí.¹²⁸ Poohří tvořilo jednu z nejúrodnějších oblastí Čech a obilí se odsud běžně vyváželo po Labi do Saska – za husitských bouří je možné, že šlo naopak proti proudu Ohře jako protihodnota dováženého zboží. Obilí se vyváželo i ze samotného Chebska, ale v použitých pramenech to nelze doložit.¹²⁹ Výjimkou jsou dary ovesa (krmivo pro koně), zmíněné několikrát v seznamech výdajů (bude o nich referováno na příslušném místě).

Jinou, jistě neméně důležitou položkou byl vývoz sladu a zejména chmele (Žatecko tou dobou sice nebylo ještě monopolní chmelařskou oblastí,¹³⁰ ale chmel se zde pěstoval). Předmětem vývozu na větší vzdálenost byl rovněž tuk (omastek) a med, mléčné výrobky a ovoce.¹³¹

---

¹²⁷ „V prosperujících Antverpách na konci 16. století byly zhruba čtyři pětiny příjmů domácnosti určeny na stravování, z toho polovina na nákup chleba... Údaje většinou značně převyšují půl kilogramu na osobu a den... Dost četné jsou kilogramové a dokonce i vyšší denní dávky“; Livi Bacci, M.: *Populace*, s. 61–62.

¹²⁸ „Koncem středověku začala kvalita potravin stále zjevněji a jednoznačněji sloužit jako známka prestiže“; Montanami, Massimo, in LeGoff, J.: *Encyklopedie středověku*, s. 726. Měšťané zvyklí na kvalitní bílý chléb se nad nevhodnou stravou bouřili; tamtéž, s. 724.

¹²⁹ K příjmům z mlýnů viz. Příloha č. 4.

¹³⁰ Informace o chmelařství za Jagellonců lze vztáhnout i k předchozím obdobím; Macek, J.: *České země*, s. 71–72.

¹³¹ O vývozu obou komodit mluví Macek, J.: *Jagellonský věk*, s. 152; v případě mléka se sice mluví výhradně o rakouských Tyrolích, ale vývoz nepochybně šel i do jiných vhodných odbytišť (horních oblastí), ať v Horní Falci nebo Míšni a Sasku.

III.8 Sůl

Sůl patřila k základním předmětům dálkového obchodu (byla nenahraditelná a spotřebovávala se ve velkém množství). Chebsko bylo pravděpodobně zásobováno ze dvou směrů. Sůl se jednak těžila v Solnohradsku a odsud se rozvážela po Dunaji dále do jižních oblastí Říše i do Čech. Druhým zdrojem byl Halle an der Saale v severních oblastech říše; ovšem primárními zákazníky severoříšských zdrojů byla hanzovní města. Cheb se nacházel zhruba uprostřed; jisté je pouze to, že v jagellonské době byly severní a severozápadní Čechy zásobovány solí ze Saska a Míšně¹³² a že za lucemburské vlády v Horní Falci se sůl objevila v Salbüchlein jako dovoz z „Čech“.¹³³ Zdá se, že zatímco ve 14. století přicházela do Chebu sůl z jihu, od přelomu století a ve století následujícím se hlavním zdrojem stala saská Halle.

III.9 Ostatní zboží

Kromě vyjmenovaných komodit se obchodovalo i s jiným zbožím, které buď bude v pramenech obtížnější podchytit, které se v Chebu objevovalo méně často nebo se kterým chebszí kupci pracovali nepravidelně. Jeho výskyt lze předpokládat, protože v dosahu chebských aktivit se nacházela dvě velká spotřební centra (Praha ve 14. a prvních dvou dekádách 15. století a Lipsko od šedesátých let 15. století), která současně byla i velkými středoevropskými tržišti, nebo daná oblast byla jeho výrobou proslulá.

Na prvním místě je třeba zmínit české sklo, ať ve formě skla užitého (sklenice, láhve, nádobí), skla technického¹³⁴ nebo drobných výrobků (ružencové kuličky). Výroba se v Čechách rozvinula už ve druhé polovině 14. století a husitskými válkami nebyla buď přerušena vůbec, nebo se rychle obnovila. Sklo pravděpodobně nepřicházelo do Chebu z Čech, ale spíše od jihu a směřovalo do severních říšských oblastí (Chebszí se ale mohli podílet i na jeho dovozu do Porýní). Další skleněné výrobky (včetně zrcadel) přicházely z benátských skláren.

Dalším zbožím jsou kožešiny. Hlavním zdrojem bylo Pobaltí a východní Evropa (Novgorod). Obchodovala s nimi sice především Hanza (dovoz do Kolína nad Rýnem), ale nejpozději od vzestupu lipských trhů se s nimi obchodovalo i suchozemskými trasami. Chebem by pak procházely z Lipska do jihoněmeckých oblastí.

---

¹³² Macek, J.: Jagellonský věk, s. 136.

¹³³ Bobková, L.: České panství, s. 23. Ale sůl by – teoreticky – mohla jít i přes Čechy přes Plzeň.

¹³⁴ V Kolíně nad Rýnem vyšla roku 1500 technická příručka, ve které se vyzdvihují přednosti českého laboratorního skla; Macek, J.: Jagellonský věk, s. 93.

Koření patřilo k základním položkám dálkového obchodu a jako takové je zachycují i chebské prameny.¹³⁵ Mezi vyššími vrstvami společnosti panovala velká spotřeba koření (jídlo bylo jedním ze znaků stavovské diferenciaci), a to zejména pepře a šafránu.

Rovněž kvalitní keramika se převážela na delší vzdálenosti. Jednalo se především o saskou produkci směřující do Čech, protože v Čechách se kamenina ani další druhy dlouho nevyráběly. Skrze Cheb rovněž mohla procházet severoitalská nebo orientální fajáns. Další zboží představují kůže (vedlejší komodita u obchodu se skotem), papír (v oblasti na sever od Alp a východ od Rýna vznikly papírny pozdě a papír se i potom často dovážel ze severní Itálie nebo Švábska),¹³⁶ mýdlo (zejména „sladké“ severoitalské), knihy (hojněji od vynálezu knihtisku), předměty ze zlata a stříbra, pověrečné a umělecké předměty, chemikálie (střelný prach, sanytr, potaš), cukr, léčiva...

IV. Vývoj chebského obchodu

Období 14. a 15. století lze dle charakteristických rysů rozdělit do několika period. Otázkou zůstává, zda periodizace platná pro Prahu a Čechy bude relevantní i pro Cheb. Nejméně odlišností by mělo být ve 14. století, naopak v následujících obdobích se rozdíly Cheb – Praha budou spíše zvětšovat.

IV.1 Období 1300 – 1350

Cheb byl významným obchodním střediskem již ve 13. století, kdy též získal důležité obchodní privilegium pro území pod vládou českého krále od Přemysla Otakara II.¹³⁷ a osvobození od cel pro veškeré území Svaté říše římské od římského krále Rudolfa I.¹³⁸ Obě privilegia následně potvrdil i Václav II.¹³⁹ Kromě toho zcela jistě existovaly obchodní smlouvy s Řeznem, městy v Míšni a Sasku a nejspíš již i s Norimberkem. V Kolíně nad Rýnem jsou čeští (a velmi pravděpodobně i chebští) kupci doloženi nejpozději k roku 1259, kdy se pro ně stalo toto rýnské město obtížně překročitelnou překážkou na cestě dále na západ. Naopak kolínští kupci v té době měli prokazatelné kontakty s českým prostředím. V Chebu sice doloženi nejsou, ale zcela jistě tudy procházeli při obchodu s českým cínem.

---

¹³⁵ Výjimkou je koření v knihách příjmů – blíže viz. Příloha č. 4.

¹³⁶ K původu používaného papíru např. Pelikán, J.: Účty, s. 9 - 10.

¹³⁷ CIM II. č. 17 s. 51.

¹³⁸ CIM II., č. 32 s. 93.

¹³⁹ CIM II. č. 61 s. 122; v případě Rudolfova privilegia šlo pouze o část týkající se vnitřních poměrů (včetně definovaného omezení svobody cizích kupců v Chebu).

Frankfurt nad Mohanem teprve získával svou budoucí pozici a chebští kupci jej mýjeli (poprvé doloženi až roku 1339, kdy zdejší trhy získaly na významu). Kontakty se severními oblastmi z použitých pramenů nelze doložit, přestože v této době hrála severojižní cesta nejspíš větší roli než cesta směrem na západ (Čechy v této době vyvážely stříbro především do Řezna, a odtud šlo do Benátek, respektive přes Norimberk a Frankfurt nad Mohanem do Kolína nad Rýnem a odsud dále do Flander). V Praze byly touto dobou velice aktivní oba dva rody s chebskými kořeny (Olbramovici i Kornpuhelové).¹⁴⁰

V prvním desetiletí století došlo ke sporům s Norimberkem, které byl nucen řešit sám římský král Albrecht I.¹⁴¹ Ten o něco později městu potvrdil výroční trh.¹⁴² Roku 1318 se objevuje první zmínka o cejchování (markování) cínu procházejícího městem,¹⁴³ o případných poplatcích se nemluví. Císař Ludvík Bavor osvobodil, snad jako opatření k oslabení českého vlivu po rozchodu s Lucemburky, roku 1330 Chebské znovu od cel a poplatků z prodeje všude na území Svaté říše římské. Toto privilegium zopakoval – ale nepotvrdil, aby mohl popřít legitimitu Ludvíka Bavora – Karel IV. roku 1348¹⁴⁴ už jako římský král.

Změna přišla až se zastavením Chebska českému králi za pomoc Ludvíku Bavorovi roku 1322 a téhož roku král Jan Lucemburský potvrdil všechna předchozí privilegia, z nichž je zvláště vyzvednuta skutečnost, že „měšťané jeho ostávají svobodní od placení cel a ungeltů ve všech zemích Českých; avšak naproti tomu obyvatelé zemí Českých ostanou též osvobozeni od placení cel a ungeltů v Chebu“.¹⁴⁵ Další, stejně zásadní, privilegia město získalo od krále Jana roku 1341 (kromě potvrzení předchozích privilegií bylo potvrzeno, že mají mít v království českém stejná práva jako jeho měšťané a naopak kupci z království českého mají být považováni za domácí v Chebu)¹⁴⁶ a o rok později od markraběte moravského Karla (Chebští mají v Markrabství moravském požívat stejných práv jako měšťané brněnští a naopak)¹⁴⁷. Nepochybně šlo o reakci na nález Staroměstských: „Když však roku 1333 přísežní Staroměstští v obnoveném ohlášení privilegia krále Václava dle

---

¹⁴⁰ Blíže kapitola II.3.

¹⁴¹ CIM II. č. 77 s. 142. V Gradl, Heinrich: Monumenta Egrana, Eger 1886, č. 547 s. 102 je otištěn rovněž list norimberských měšťanů, ve kterém přiznávají chebským měšťanům od cel ve svém městě, tak jako jsou oni od placení osvobozeni.

¹⁴² CIM II. č. 81 s. 146. Vzhledem k okolnostem (Cheb byl příliš významné a staré obchodní středisko) se nemohlo jednat o udělení trhového práva; otázkou zůstává, zda nešlo o vysazení *druhého* trhu.

¹⁴³ CIM II. č. 81 s. 196.

¹⁴⁴ CIM II. č. 255 s. 390; je zde přidána rovněž sankce – 100 hřiven zlata.

¹⁴⁵ CIM II. č. 123 s. 200, Čelakovského překlad. Z téhož roku pochází ještě jedna listina - CIM II. č. 124 s. 201 – znovu opakující osvobození Chebských od poplatků v Čechách.

¹⁴⁶ CIM II. č. 226 s. 352.

¹⁴⁷ CIM II. č. 239 s. 368.

celého jeho znění učinili výslovnou zmínku také o měšťanech Chebských, jakožto cizozemcích, bylo jim po některém čase od královice Karla, tehdaž vladaře na místě krále Jana, přísně zakázáno, aby Chebským v obchodech jejich v Praze nepřekáželi, poněvadž tito měli starší privilegium od krále Otakara II na svobodný obchod v celých Čechách¹⁴⁸. Definitivně zřejmě spory neutichly, protože dva roky po privilegii svého otce musel markrabí Karel zasahovat opět, a tentokráte jmenovitě.¹⁴⁹ Všemi těmito opatřeními se Cheb stal atraktivním obchodním partnerem zejména pro Řezno, postižené nepřítelstvím mezi Lucemburky a Wittelsbachy, a Norimberk.

IV.2 Období 1350 – 1420

Toto období bylo ve sledovaném časovém úseku vrcholem chebského obchodu. V Říši pozici Chebských posílilo několik městů udělených privilegií: z roku 1355, nově je osvobozující od placení cla,¹⁵⁰ roku 1376, kdy nově zvolený římský král Václav IV. potvrdil Chebu všechna předešlá privilegia,¹⁵¹ roku 1388, kdy papežský legát kardinál Filip z Alençonu potvrdil výsadu nemuset předstupovat před cizí soudy ve věcech světských,¹⁵² roku 1398, kdy jim v listině Václav IV. kromě jiného potvrdil „že oni měšťané chebští mohou po všech zemích říše Římské a království Českého svobodně se zbožím kupeckým táhnouti a kupčiti, platíce obvyklá cla a platy z průvodu“,¹⁵³ a konečně roku 1417, kdy jim udělená privilegia potvrdil Zikmund Lucemburský a nařídil, že Chebské nikdo nemá pohánět před dvorské soudy, toliko před rychtáře (pflagera) Chebského.¹⁵⁴

Mimořádného významu dosáhl Cheb ve výměně informací. Není jisté, zda sloužil jako informátor Prahy, zato měl postavení „odborníka na českou otázku“ pro říšská knížata a zejména města.¹⁵⁵ Rozvoj informačního styku podpořil fakt, že Karel IV. a Václav IV. byli

---

¹⁴⁸ Tomek, Václav Vladivoj: Dějepis města Prahy, díl 1, s. 331.

¹⁴⁹ „Markrabí Karel, rovnaje spory mezi obcemi Většího města Pražského a města Chebu, potvrzuje měšťanům tohoto města privilegia jim císaři Římskými a králi Českými udělená, jmenovitě výsadu, že mohou měšťané neb kupci Chebští bez placení cla s kupectvím a zbožím do Prahy a všech jiných měst království Českého a zemí, otcí jeho králi Janu poddaných, svobodně jezdit. Statuta neb uložení obce Pražské na odpor tomu jsoucí nemají na Chebské měšťany se vztahovati, a jestliže by Pražané činili jim v užívání této výsady překážky, mají měšťané Chebští plnou moc je a jich věci po všem království českém stavovati“; CIM II. č. 245 s. 374, Čelakovského překlad.

¹⁵⁰ CIM II. č. 346 s. 507; téhož roku jim potvrdil předchozí udělená privilegia - CIM II. č. 343 s. 502.

¹⁵¹ CIM II. č. 531 s. 695.

¹⁵² CIM II. č. 628 s. 804.

¹⁵³ CIM II. č. 712 s. 916, Čelakovského překlad.

¹⁵⁴ CIM II. č. 870 s. 1172.

¹⁵⁵ K míře a kvalitě informací získávaných z Čech např. Spěváček, J.: Václav IV., s. 274 (o likvidaci králových důvěrníků na Karlštejně a jejím pozadí) nebo s. 350 (o situaci a úmyslech krále po útěku z vídeňské internace). Nelze ale říci s jistotou, že byly zprostředkovány skrze Cheb nebo Chebské. Dále Polívka, M.: „Briefbücher des

současně i římskými císaři respektive králi, stále se zhoršující vztahy mezi městy a knížaty a za vlády Václava IV. rovněž papežské schizma a panovníkův nezáměr o vládu v Říši způsobený jednak stále eskalujícími spory s předními představiteli stavů a svými příbuznými a jednak panovníkova celková letargie. S informační funkcí souvisí cesty za panovníkem do Prahy a do Vídně (roku 1403; král zde byl uvězněn svým bratrem Zikmundem a rakouskými vévody), stejně jako dary králi (1395 platba za víno čepované králi, 1397 dar královně, 1398 dar vína¹⁵⁶ a dar ovsu¹⁵⁷ pro krále) či královským úředníkům (v letech 1390 královskému komořímu, 1395 tři zápisy ohledně Bořivoje ze Svinař, královského diplomata zúčastňujícího se říšských sněmů, 1399 dar vína a peněžní dar pro Bořivoje ze Svinař¹⁵⁸); říšská města se totiž nepoddala¹⁵⁹ římskému vzdorokráli Ruprechtu Falckému a nadále udržovala kontakt s českým panovníkem.

Kromě podávání informací hrál Cheb jistou úlohu diplomatickou. Oba lucemburští panovníci sem poměrně často zajížděli (Karel IV. zde byl v letech 1348, 1358, 1370, 1372, 1375 a 1376 Václav IV. v letech 1376, 1386, 1389 a 1397) a Václav IV. sem svolal roku 1389 říšský sněm řešící válku říšských měst s knížaty.¹⁶⁰ Václav IV. navrhl později Cheb jako místo jednání s Ruprechtem Falckým,¹⁶¹ který se velice rychle po svém zvolení dostal do politické izolace. Při jednom z jednání byl rovněž Václavovým vyjednavatelem jakýsi Heckel.¹⁶²

Na významu nabyla oblast Franků, protože Norimberk se stal privilegovaným a protěžovaným obchodním partnerem českých králů a Hohenzollernové zahájili intenzivní pronikání do chebské sféry. Karel IV. se dokonce pokusil rozšířit České království v Horní

Rates der Reichsstadt Nürnberg“ jako pramen k českým dějinám a česko-německým vztahům doby Václava IV., in *Historia docet, Historický ústav ČSAV*, s. 417 – 436, Polívka, M.: Přípravy vojenských kontingentů města Řezna na tažení do Čech proti husitům, *Mediaevalia Historica Bohemica* 3, Praha 1993, s. 253 – 265.

¹⁵⁶ Rorerovi bylo vyplaceno za jeden sud, tj. dle velikosti sudu 86,5 – 864,7 litrů, vína 14 kop a 15 grošů českých; Gradl, H.: *Die Chroniken*, s. 189.

¹⁵⁷ Hansu Schneiderovi bylo vyplaceno za 50 kárů, tj. 15 468 litrů, ovsu celkem 320 liber chebských haléřů; Gradl, H.: *Die Chroniken*, s. 188.

¹⁵⁸ Šlo o půl vozu, tj. 905,5 litrů, vína; Gradl, H.: *Die Chroniken*, s. 190.

¹⁵⁹ Spěváček, J.: Václav IV., s. 299, 305-306, 322 (vojenské pokoření Frankfurtu nad Mohanem), 326 (reakce Norimberku, Kolína nad Rýnem a Cách); na druhou stranu o ekonomicko-politickém pozadí volby Ruprechta Falckého tamtéž s. 315-316.

¹⁶⁰ Kromě českého krále a pražského arcibiskupa se sněmu zúčastnilo 24 knížat, 43 hrabat, zástupci 63 říšských měst a celá řada dalších šlechticů; ke sněmu a situaci k němu vedoucí blíže Kubů, F.: *Chebský městský stát*, s. 143-157.

¹⁶¹ Spěváček, J.: Václav IV., s. 351. Gradl, Heinrich: *Aus dem Egerer Archive. Beiträge zur Geschichte Böhmens und des Reiches*, unter Karl, Wenzel und Sigmund, *MVGDB* 28, 1890, s. 391 č. 28 jí špatně datuje do roku 1396. Není jisté, zda se zde skutečně jednalo; Václavovými zástupci zde byli jeho bratranec Jošt Lucemburský a královský kancléř Václav Králík z Buřenic.

¹⁶² Spěváček, J.: Václav IV., s. 328, jej blíže specifikuje jako „pocházejícího nejspíše z Ambergu“. Pravděpodobně půjde o příslušníka falcké větve rodiny (původně šlo o štaufské služebníky a v Chebu sídlila jen jedna její větev), stejně tak by mohl pocházet z Chebu nebo mít na Cheb vazbu.

Falci až k Norimberku, kromě jiných důvodů proto, aby dostal pod kontrolu obchodní cestu vedoucí do Porýní. Poslední opěrné body české moci zde padly až roku 1400 v souvislosti s tažením římského (vzdoro)krále Ruprechta Falckého proti Václavovi IV. Hlavními vstupy obchodních cest nejspíše byly Tachov a Přimda, je ovšem možné (ale neprokázané), že příkázaná cesta vedla přes Cheb,¹⁶³ udržující s Norimberkem intenzivní a přátelské vztahy. V chebských pramenech se dochovalo nařízení nejspíš z roku 1352 ohledně norimberských (a řezenských) kupců, kterým městská rada předepsala výši placených poplatků.¹⁶⁴ Konkrétně jsou jmenovány poplatky z prodeje vína, medoviny, medu, koní, krav, obilí¹⁶⁵ a vlny. O něco mladší jsou záznamy o věčných platech¹⁶⁶ náležejících v Chebu Norimberským. První skupina je datována do roku 1352 a v devíti zápisech se mluví celkem o 585 hřivnách haléřů. Druhá skupina, kde se objevují rovněž členové obchodnické rodiny Stromerů (Peter a dva synové, jeho bratr Konrád a dva synové), má sedm blíže nedatovaných položek v celkové sumě 687 hřiven chebských haléřů. Třetí skupinu tvoří zápisy z let 1364, 1365 a 1367 o celkové částce 162 hřiven haléřů a 100 zlatých. V prvních dvou zápisech pro rok 1367 je zmíněn Werner Stromer s dcerou (klariskou) a třemi syny, a Peter Stromer se dvěma syny. Jméno dalšího ze Stromerů - Ulmana - se nachází v seznamu výdajů chebské rady pro rok 1400, kdy mu bylo zapláceno 307 zlatých za 34 centněřů 7 liber mědi.¹⁶⁷ Ze seznamů lze doložit i (oficiální diplomatické) kontakty v letech 1399, 1403 (dvakrát), 1408 (dvakrát) a 1412; za norimberské obyvatele snad lze považovat i puškaře¹⁶⁸ zmíněného v zápisu z roku 1400, a v Norimberku má snad i původ 2 centněře 16 liber sanytru placeného roku 1395.¹⁶⁹ Pro Norimberk byl Cheb hlavním zdrojem informací o dění v Praze a Čechách, byť sběr informací byl nesystematický.

Význam Řezna jako centra dálkového obchodu sice postupně přebíral Norimberk,¹⁷⁰ ale vazba na bavorské trhy zůstala zachována a aktivity v Horní Falci, sloužící jako surovinové zázemí stále se rozvíjející norimberské kovovýrobě, ji ještě posílily (dovoz

---

¹⁶³ Roku 1416 se vedla trojstranná jednání Cheb – Sulzbach – Norimberk o bezpečnosti cesty; Graus, F.: Český obchod, s. 39.

¹⁶⁴ Mayr, Martin Franz: Über die Verordnungsbücher s. 38-39.

¹⁶⁵ Možná žita; v originále karn.

¹⁶⁶ Mayr, M. F.: Verordnungsbücher s. 42-48; v originále je napsáno leipdinch, což vydavatel překládá jako Leipgedinge, o věčných platech pak v této souvislosti mluví Graus, s. 34 poznámka 52.

¹⁶⁷ Gradl, H.: Die Chroniken, s. 191.; není jisté, o jakou jednotku jde – mohlo by jít o centněř chebský, norimberský či český – podrobněji Příloha číslo 7.

¹⁶⁸ V jednom zápisu se o puškaři tvrdí, že byl ve službách biskupa z Würzburku, ale i on možná pocházel z Norimberku.

¹⁶⁹ V originále salpetri; Gradl, H.: Die Chroniken, s. 187.

¹⁷⁰ Do Norimberku se přestěhovala i část kupeckých špiček.

potravin, olova a soli).¹⁷¹ Bavorští Wittelsbachové se sice nepodíleli na rozchvacování Chebska, ale jejich dlouhodobé nepřátelství¹⁷² z Lucemburky (Ludvík Bavor, Ludvík Říman, rýnský Ruprecht Falcký) vyvolalo na lucemburské straně snahu omezit bavorský vliv na české poměry a tím také orientaci na francký Norimberk. Řezenská kupci jsou zmíněni vedle norimberských v nařízení chebské rady z roku 1352¹⁷³ a prokazatelně existovaly vazby rodu Hulerů na řezenské Runtingery.¹⁷⁴ Do Řezna plynoucí věčné platy z Chebu jsou rámcově datovány lety 1352 - 1364.¹⁷⁵ Zachovalo se sedm zápisů o celkové sumě 16 hřiven chebských haléřů (na řezenské straně se neobjevuje žádné známé jméno). Řezno bylo pro Cheb rovněž zdrojem drobnější mince: platila se v ní městská daň v roce 1390 a v seznámech výdajů chebské rady jsou řezenské haléře zmíněny roku 1395.¹⁷⁶ Stejně významná byla mincovna v Amberku. Přes Bavorsko také procházelo italské víno zmíněné v seznamu položek spadajících pod pojem „lyžné“¹⁷⁷ datovaného do druhé poloviny 14. století a vedla tudy rovněž cesta do Švábska. V seznamu výdajů sice nejsou kontakty s Řeznem doloženy, ale jsou zde záznamy o cestě o Weyden v letech 1396 a 1415 a o kontaktech s Bayreuthem roku 1396 a Amberkem roku 1408. Cheb se rovněž podílel na česko-bavorské obchodní dohodě z roku 1412.¹⁷⁸

Nejdůležitějším obchodním partnerem Chebu se staly Čechy, kde měli Chebští mimořádně privilegované postavení. Okolo roku 1350 se totiž změnilo chápání pojmu „domácí“ (opozitem cizinec, host), a to tak, že v Praze začali být za domácí považováni pouze staroměstští měšťané (do té doby mohli výhod využívat všichni měšťané českých měst).¹⁷⁹ Proto v privilegii z 10. ledna 1350 Karel IV. nařídil, že Chebští „mají v Praze v koupi a prodeji zboží, jakož i v jiných věcech užívati týchž práv, jako měšťané pražští.“¹⁸⁰ Na české země se vztahovalo i mladší z císařských privilegií z roku 1355 a ve stejném roce znovu císař zopakoval, že Chebští mají být v Praze považováni za domácí.¹⁸¹ Potvrzení všech udělených privilegií se jim následně dostalo od Václava IV. roku 1376 a Zikmunda Lucemburského

¹⁷¹ K olovu a soli blíže kapitoly III.2 a III.8.

¹⁷² Zmiňuje se o něm Karel IV. i ve svých privilegiiích udělených Chebu – jmenovitě CIM II. č. 255 s. 390 a CIM II. č. 343 s. 507.

¹⁷³ Blíže k nařízení viz. předchozí strana.

¹⁷⁴ Zikmund Huler, obchodní jednání runtingerského obchodního zástupce v Mostě. Bastian, Friedrich: Das Runtingerbuch II, s. 72.

¹⁷⁵ Mayer, M. F.: Verordnungsbücher, s. 45-46.

¹⁷⁶ Gradl, H: Die Chroniken, s. 187 dva zápisy.

¹⁷⁷ Tak překládá pojem „schrotam“ Nový, Rostislav: Soupis městských knih českých od roku 1310 do roku 1526, AUC, phil. et hist. 4, 1963 s. 72-73; seznam věcí spadajících pod lyžné je otištěn v Mayer, M. F.: Über die Verordnungsbücher, s. 48 – 50 – podrobněji Příloha č. 4.

¹⁷⁸ Graus, František: Handelsbeziehungen, s. 100.

¹⁷⁹ Mezník, J.: Praha, s. 63.

¹⁸⁰ CIM II. č. 285 s. 441, Čelakovského překlad.

¹⁸¹ CIM II. č. 349 s. 511 včetně středověkého českého překladu.

z roku 1417. Po roce 1350 sice Kornbühlerové i Olbramovici přestali hrát ve městě významnější politickou a ekonomickou roli, ale na druhou stranu se do města přistěhovali chebští kupci. Kromě Zikmunda Hulera (městské právo získal roku 1381 a téhož roku se stal členem rady; do roku 1387 faktor Runtingerů) to byl například Fricek Neugrunger (městské právo získal roku 1359, poprvé v městské radě 1362).¹⁸² Ze seznamů výdajů lze doložit návštěvy českého hlavního města v letech 1391 (třikrát), 1392 (dvakrát), 1394, 1395 (dvakrát), 1396, 1399 (čtyřikrát), 1400 (čtyřikrát),¹⁸³ 1403, 1412 (dvakrát) a 1415 (opět dvakrát). Chebští kupci úspěšně pronikali také na mimopražské trhy, jak dokládá roku 1394 dluh českobudějovické měšťanky za sukno ve výši 43 kopy. Chebští kupci rovněž obchodovali na Moravě, kde jim dlužil v druhém desetiletí 15. století brněnský měšťan přes 60 kop za sukno.¹⁸⁴ Kontakty s Litoměřicemi dokládá litoměřické víno uvedené v seznamu položek spadajících pod lyžné.¹⁸⁵ Styky s Plzní z použitých pramenů doložit nelze, přestože musely být díky geografické blízkosti velice intenzivní. Ze seznamů výdajů městské rady lze doložit kontakty s dalšími českými městy: s Loktem (1398 třikrát a 1399 dvakrát), Kadaní (1400), Tachovem (pro rok 1392), Stříbrem (rok 1404), Kynšperkem (rok 1404). Chebská aktivita se rovněž spolupodílela na vydání královského privilegia pro Staré Město pražské, monopolizující veškerý obchod s cizinou.¹⁸⁶ Kvetoucí obchod s cínem¹⁸⁷ dokládá v seznamu zmínka o platbě za cín na výrobu „pušky“ (děla) roku 1400.¹⁸⁸

Velkého rozvoje se dočkal obchod s Porýním. Pro kolínské kupce byl zřejmě dokonce Cheb hlavním vstupem do českých zemí, umožňující bezprostřední přístup jak ke střediskům těžby cínu, tak dále k Praze, na Moravu a do Uher.¹⁸⁹ Údaje v dosud vydaných pramenech jsou však v tomto směru skoupé. Rýnské víno je doloženo v seznamu lyžného¹⁹⁰ a roku 1396 se jeden chebský kupec účastnil jako prostředník poukazu peněz (150 zlatých) mezi dvěma kolínskými měšťany z Kolína nad Rýnem do Prahy.¹⁹¹

Také kontakty s Frankfurtem nad Mohanem doznaly zintenzivnění. O cestách do Frankfurtu se mluví v seznamech výdajů pouze pro roky 1395 a 1396, ale určení splatnosti „in

¹⁸² Mezník, J.: Praha, s. 74, pozn. 79 a 76.

¹⁸³ V těchto letech vrcholila snaha sesadit Václava IV. z římskoněmeckého trůnu.

¹⁸⁴ Mezník, J.: Praha, s. 87 poznámka 10.

¹⁸⁵ Mayer, M. F.: Verordnungsbücher, s. 49.

¹⁸⁶ CIM I. č. 111 s. 176; jako snahu chránit svůj obchod postižený aktivitami venkovských měst jej vykládá Mezník, J.: Praha před husitskou revolucí, s. 87, kdežto Graus, F.: Český obchod, s. 73 jej vykládá jako snahu maximalizovat zisky.

¹⁸⁷ K účastníkům se kupcům z ciziny blíže kapitola III.2; účast Chebských je vysoce pravděpodobná, ale použitými prameny neprokázaná.

¹⁸⁸ Grادل, H.: Die Chroniken, s. 191.

¹⁸⁹ Blíže viz. kapitola III.4 a Graus: Český obchod se sukrem, s. 24-29.

¹⁹⁰ Pro lyžné Mayer, F. M.: Verordnungsbücher, s. 48.

¹⁹¹ Graus, F.: Český obchod, s. 27 a Hirschfelder, G.: Die Kölner Handelsbeziehungen.

foro annuali in Frankfurt“ je na smlouvách zahrnujících Chebské běžné a lze prokázat informační styk, kdy chebská rada roku 1399 zaslala do Frankfurtu informace o aktivitách Václava IV. na události v Říši (akutní hrozba sesazení).¹⁹² Nepřímo dokládají styky zmínky o suknu v Chebu (1392 bruselské, 1396, 1399 světle modré bruselské, 1411 černé sukno, 1412 mechelenské, 1414 bruselské a löfelské, 1415 bruselské, 1418 bruselské)¹⁹³ a účast Frankfurtských jak na obchodě s cínem, tak na jeho těžbě.¹⁹⁴

Obchod se severními oblastmi nelze prameny doložit. Ze seznamů výdajů lze pouze prokázat diplomatické cesty do Plavna v letech 1396, 1398, 1400 (dvakrát), 1402, 1403,¹⁹⁵ 1410, 1412, Olešnice (Olßnitz) roku 1411, Cvikova (Zwickau) roku 1395, Hofu v letech 1395 a 1415, Adorfu roku 1400 a Heidelbergu roku 1404. Vzhledem k politické situaci okolo roku 1400, kdy míšeňští markrabí patřili ke straníkům Ruprechta Falckého a říšská města podporovala krále Václava IV., lze předpokládat intenzivní informační kontakty. Kromě toho se nejpozději v této době rozšířily aktivity rodiny Hulerů až po Erfurt.¹⁹⁶ Erfurtští měšťané se rovněž objevují mezi horními podnikateli v Krupce.¹⁹⁷

Je velmi pravděpodobné, že Chebští obchodně podnikali v Uhrách, kde roku 1365 získali od Ludvíka Uherského stejná práva jako kupci z Prahy a Norimberku, což jim roku 1396 znovu udělil Zikmund Lucemburský.¹⁹⁸ O vztahu území podléhajícího mohučskému arcibiskupovi k českým zemím (a Chebu) může vypovídat skutečnost, že arcibiskup Jan II. Nassavský ohlásil nepřátelství k Václavu IV. výslovně jako osobní, bez narušení jednoty mezi oběma celky.¹⁹⁹ Těžba cínu přilákala řadu investorů z rozsáhlé oblasti Říše.²⁰⁰ Kontakt s rakouskými zeměmi dokládá pouze zápis v seznamu výdajů ohledně cesty za králem do Vídně (rok 1403).²⁰¹

---

¹⁹² Blíže viz. pozn. 155 a Spěvák, J.: Václav IV., s. 275.

¹⁹³ Gradl, H.: Die Chroniken, s. 183, 188, 189, 195, 195, 196 a 198.

¹⁹⁴ Majer, J.: Rudné hornictví, s. 77

¹⁹⁵ Možná v souvislosti s boji na česko-míšeňském pomezí.

¹⁹⁶ Stromer, W.: Oberdeutsche Hochfinanz, s. 302 poznámka 23.

¹⁹⁷ Majer, J.: Rudné hornictví, s. 72.

¹⁹⁸ Ludvíkovo privilegium CIM II. č. 421 s. 607 včetně středověkého českého překladu, Zikmundovo privilegium CIM II. č. 684 s. 877.

¹⁹⁹ Spěvák, J.: Václav IV., s. 326.

²⁰⁰ Blíže k nim kapitola III.2.

²⁰¹ Mezi dobrovolnými rukojmími, kteří se zavávali ručit za chování Václava IV., takže ten mohl mít větší svobodu pohybu (využil ji k útěku z Vídně), byl i Zikmund Huler; Spěvák, J.: Václav IV., s. 348.

IV.3 Období 1420 – 1460

Období lze dle charakteru rozdělit na dvě části: husitské války a období nedostatku drahého kovu.²⁰² Pro Cheb bylo významné zejména první období. Cesty, původně vedoucí skrze Čechy z jihu na sever a jihozápadu na severovýchod do Lužice, Slezska a Polska, byly následkem církevní klatby²⁰³ zakazující obchod s kacíři, nestabilní politické situace a posléze války odkloněny dále na západ. Tím došlo k posílení významu obchodní stezky procházející Chebem.²⁰⁴ Současně se Cheb dostal do zvláštního politického postavení, když Zikmund Lucemburský, král římský a oficiálně i český, věnoval městu jako svému významnému opěrnému bodu zvýšenou pozornost a současně byl vnějšími okolnostmi vázán jinde (pobýval zde v letech 1431, 1433 a 1437; jeho moc v Chebu se fakticky zhroutila roku 1429, když přešel úřad královského správce na město a o rok později dědičně na chebský patricijský rod Šliků).²⁰⁵ To znamenalo, že chebská rada byla nucena samostatně vést „zahraniční“ politiku za současné jisté ochrany ze strany lenního pána. Tato okolnost, společně s diplomatickými aktivitami a značnou angažovaností proti husitům (a nechuti říšských knížat destabilizovat důležitou pohraniční oblast), výrazně posílila pozici chebského městského státu a do doby stabilizace českého státu za Jiřího z Poděbrad v 60. letech 15. století vedla k faktické samostatnosti, protože zároveň neexistovala ani centrální autorita v Říši. Nabyté sebevědomí se následně projevilo při sporech s okolními šlechtici.

Významnou součástí chebských aktivit v tomto období byla diplomatická a informační činnost. Zprávy byly získávány systematicky od posílené sítě informátorů (chebští špehové působili rovněž přímo mezi husity).²⁰⁶ Nejdůvěrnější spolupráce pak panovala s klášteřem ve Valdsasích a Niklasem Frassem, hejtmanem Kynžvartu. Snad ještě významnější byla role Chebu jako prostředníka. Tak roku 1429 zprostředkoval smírčí jednání mezi valdsaským klášteřem a správcem plzeňského kraje a hlavou plzeňského katolického landfrídu

²⁰² Spufford používá termín „silver famine“.

²⁰³ Blíže Schenk, H.: Nürnberg, s. 162, Fischer, Klaus: Regensburger Hochfinanz. Die Krise einer europäischer Metropole, Regensburg 2003, s. 220, Čornej, Petr: Lipanská křižovatka, Praha 1992, s. 59 a Schenk, Hans: Die Beziehungen zwischen Nürnberg und Prag von 1450-1500, in Der Aussenhandel Mitteleuropas 1450-1650, Köln – Wien 1971, s. 188.

²⁰⁴ Současně ale došlo ke změně struktury hlavních obchodních tras s centralizací do Norimberku a jižních oblastí Říše (Švábsko); hlavní cesta vedoucí z Norimberku do Míšně, Saska a dále do Polska a Slezska šla po trase Hof – Plavno – Saská Kamenice – Drážďany – Budyšín – Zhořelec – Vratislav; Fischer, K.: Regensburger Hochfinanz, s. 225.

²⁰⁵ Kubů, F.: Chebský městský stát, s. 58.

²⁰⁶ Např. se na chebské kolegy obrátila 29.7.1433 s dotazem na verifikaci zpráv o husitském obléhání Plzně; Polívka, Miloslav – Hejnic, Josef: Plzeň v husitské revoluci. Praha 1987, s. 296. Blíže k norimberské informační síti Sporhan–Krempfle, L.: Nürnberg als Nachrichtenzentrum zwischen 1400 und 1700, Nürnberger Forschungen 10, Nürnberg 1968 a Polívka, M.: Role říšského města Norimberka pro získávání práv o husitských Čechách, in K počtě Jaroslava Marka, Sborník prací k 70. narozeninám prof. Dr. Jaroslava Marka, Historický ústav AVČR, Praha 1996, s. 169 – 181.

Bohuslavem ze Švamberka.²⁰⁷ Znamější je zprostředkování jednání mezi zástupci husitů a vyslanci basilejského koncilu a císaře. První takové jednání započalo již v květnu 1430 – tedy před ostudnou porážkou páté křížové výpravy u Domažlic – hlavní fáze jednání začala o rok později (byl přítomen sám král Zikmund) a 8.-18. května 1432 byl uzavřen tak řečený „Soudce chebský“, který posléze vedl ke kompaktátům, Lipanům a konci válek.²⁰⁸ Méně známé jsou další kontakty s husitskými vůdci, přestože možná hrály významnou úlohu při záchraně obléhané Plzně.²⁰⁹

Husitské války chebské hospodářství příliš nepostihly, protože to se orientovalo spíše na bavorský a francký trh, husitská vojska se na Chebsku objevila (vyjma menších houfů) pouze jednou, při návratu z proslulé spanilé jízdy v letech 1429-1430 – město se vykoupilo 1700 rýnskými zlatými²¹⁰ – a odbytíště v Poohří i na Plzeňsku zůstala otevřená. Ani dálkový obchod nebyl závažněji postižen, protože s husitskými Čechy i přes klatbu a boje nadále probíhal a jeho úpadek pravděpodobně vykompenzoval nárůst severojižního tranzitu. Naopak ho podporovala častá přítomnost katolických vojsk – u Chebu se shromažďovala vojska účastníci se druhé až páté křížové výpravy – a říšské politické reprezentace (římský král Zikmund přítomen v letech 1432, koncilní vyslanci přinejmenším v letech 1433).²¹¹ Možná došlo k omezení aktivit některých řemesel a jiná se přeorientovala na válečnou výrobu, ale obecně místní trh fungoval bez narušení a vývoz surovin či řemeslných výrobků pokračoval stejně jako v předválečném období. Fungující hospodářství²¹² potvrzuje nejen pokračující donační a stavební aktivita církevních institucí,²¹³ ale rovněž výška částky vydané na boj s husity – 98 950 rýnských zlatých – a složení dovozového zboží určeného pro vlastní trh, zejména objemy vína,²¹⁴ koření a jiného spíše luxusnějšího zboží určeného pro vyšší a vyšší

---

²⁰⁷ Kubů, F.: s. 60. K informační úloze Chebu tamtéž: „Autonomní postavení na pomezí Říše a Čech zajišťovalo Chebu důvěru mnoha vzájemně znesvářených feudálů a měst protihusitského tábora. Výhodná poloha na průsečíku dálkových cest, hospodářských a politických zájmů a historické i současné styky s říšským a českým prostředím, stejně jako zkušenosti jeho obyvatel s českými poměry, to vše předurčovalo Cheb k významné úloze v informační síti protihusitského tábora. ... Síť těchto rezidentů byla za války doplněna spolehlivými placenými i dobrovolnými informátory na klíčových místech blízkého i vzdálenějšího okolí (purkrabí hradů, městské rady, jednotliví měšťané, duchovní apod.)... Waldsassen disponoval vlastní informační sítí... Niklas Frass zase podával zprávy o vojenské situaci na východním pomezí Chebska a byl v tomto ohledu nejen vojensky, ale i zpravodajsky jakousi prodlouženou rukou chebského městského státu.“

²⁰⁸ Kubů, F.: Chebský městský stát, s. 61.

²⁰⁹ Ke kontaktům s husity dále na straně 45.

²¹⁰ Castelin, K.: Chebské mincovnictví, s. 91.

²¹¹ V seznamu výdajů pro tento rok je výplata diet na cestu „doctores“ do Prahy; Gradl, H.: Die Chronikem, s. 219.

²¹² „Dálkový a vnitřní obchod Chebu (s výjimkou husitských oblastí Čech) nebyl vážněji narušen a také ostatní odvětví hospodářského života prosperovala“; Kubů, s. 58-59.

²¹³ Kubů, F.: Chebský městský stát, s. 58.

²¹⁴ Analogii lze nalézt v Českých Budějovicích, kde mezi lety 1424-1434 dovezli a prodali se ziskem 50% celkem 7000 hl vína za 4000 kop grošů; Čechura, Jaroslav: České země v letech 1378-1437. Lucemburkové na

střední vrstvy. O zdraví chebského hospodářství vypovídá i skutečnost, že armády shromažďující se ke křížovým výpravám Cheb zásoboval. Chebskou ekonomiku posléze poškodil až nedostatek kvalitní stříbrné mince podvazující obchod (šinderlinkové období v padesátých a šedesátých letech 15. století).²¹⁵

Význam Frank nejenže zůstal zachován, nýbrž dokonce ještě vzrostl. V této době začal význam Norimberku jako obchodního střediska a jižního Německa (Švábska) jako třetí „výrobní“ oblasti středověké Evropy transformovat starou triangulační síť hlavních vnitrozemských obchodních cest na síť radiální, s centrem ve Švábsku.²¹⁶ Ze seznamů výdajů lze doložit kontakty s Norimberkem v letech 1427, 1430 (zde dvakrát), 1433, 1434 a 1435. kromě toho chebští poslové navštívili třikrát (1427, 1435, 1440) Weißenstadt, dvakrát Wunsiedel (1432, 1440), jednou (roku 1428) norimberského purkrabího a osmnáctkrát braniborského markrabího²¹⁷ (v letech 1427, 1428 dvakrát, 1430, 1431 pětkrát, 1432 dvakrát, 1434 čtyřikrát, 1438 dvakrát a 1440). Pro Cheb byla nejdůležitější norimberská zbrojní výroba, zásobující nejen Cheb, ale rovněž celý katolický tábor zbraněmi a zbrojí.²¹⁸ Seznamy výdajů dokládají pro válečné období zvýšené nákupy zbrojí,²¹⁹ což odpovídá skutečnosti, že pro každou další křížovou výpravu musela být nově nakoupena výzbroj.²²⁰ Z Norimberku také pocházeli chebští puškaři nebo se zde alespoň učili. Dalším významným franckým zbožím bylo víno. V chebské knize příjmů²²¹ je pro rok 1442 doloženo jedenáct velkoobchodníků (nepočítaje v to položky „špatného výčepu) platících lyžné. Ve velké většině - jde minimálně o 1900 věder tj. 43 700 litrů - se jedná o víno francké. Rovněž ve „špatném výčepu“ jde převážně o francké víno.²²² Stále významnější součástí norimberského obchodu se stávalo

---

českém trůně II., Praha 2000, s. 180-181. Celní rejstřík z Cáhlová (Freistadt) u Pasova by mohl poskytnout cenné informace o struktuře dovozu do Čech.

²¹⁵ Ale už Zikmund Lucemburský ve svém privilegii z roku 1437 – CIM III. č. 121 s. 213 – uvedl, že jím chce pomoci městu z úpadku.

²¹⁶ Geografickým středem byl most v Donauwörthu; Spufford, P.: Power and profit, s. 89.

²¹⁷ Braniborsko drželi od roku 1414 Hohenzollernové.

²¹⁸ V Norimberku se soustřeďoval vybraný protihusitský desátek.

²¹⁹ Např. pro rok 1422 Gradl, H.: Die Chroniken, s. 200-201, či Kubů, F.: Chebský městský stát, s. 103. Lze předpokládat, že většina těchto nákupů se odehrávala buď přímo v Norimberku nebo od norimberských kupců. Kromě toho se do Chebu dovážel sanytr a síra coby složky černého střelného prachu; Polívka – Hejnic: Plzeň, s. 411 poznámka 199.

²²⁰ Chebský oddíl měl na druhé křížové výpravě roku 1421 1200 mužů, čtvrté roku 1427 se účastnil s jedním velkým dělem a řadou pušek (ztráty u Tachova činily v děla a velké množství vojenského materiálu), a roku 1431 měl ve výzbroji jedno velké dělo, šest menších komorových děl a 6000 šípů (norimberský kontingent měl ve výzbroji pouze o dvě komorová děla více); Kubů, s. 106-107.

²²¹ Blíže ke knihám příjmů v Příloze č. 4. Předpokládám, že údaj lze s jistou kritičností vztáhnout i na dobu husitskou.

²²² Kromě něj bylo procleno ještě 21 sudů franckého vína, v závislosti na objemu 1816 – 18 159 litrů; k systému měř a vah srv. Příloha č. 5.

kramářské zboží,²²³ které v důležitosti vytlačovalo dosud dominující sukno. Bez významu nebyl ani fakt, že norimberští obchodníci nerespektovali zákaz obchodu s husity.²²⁴ Hlavní zájem měli o pražské groše a černou kutnohorskou měď. Její nákup v Chebu je doložen roku 1432, kdy chebský obchodník Stoker prodal Norimberským skoro 2400 kg mědi (sice bez udání původu, ale velmi, velmi pravděpodobně kutnohorské). V období září 1432 – září 1433 zde dále nakoupili dalších více než 5300 kg mědi a vedle toho uzavřeli dva obchody s Albrechtem Kochem ze Cvikova a jeden s Hansem Morenem. Stoker měď dodal i následujícího roku.²²⁵ Kromě toho z oblasti spadající pod kontrolu Hohenzollernů (pozdější markrabství Brandenburg - Kulmbach) přicházeli do Chebu noví měšťané. Jedním z nich byl měšťan z Wunsiedlu, obchodník s cínem Zikmund Wann.²²⁶

Zachován zůstal i význam Bavorska, přestože ve středoevropských poměrech Řezno jako obchodní středisko upadalo ve prospěch Norimberku. V knize příjmů sice není žádné rakouské či „bavorské“ víno doloženo, zato byly vyhrazeny samostatné listy pro vína italská.²²⁷ Přes Řezno šlo proclené koření (clo činilo 1 kopu 33 grošů).²²⁸ Řezenští obchodníci rovněž porušovali zákaz obchodu s husity, ale nedosahovali úspěšnosti norimberských konkurentů. Bavorské obchodníky nemáme v Chebu doložené žádným z použitých pramenů nebo literatury.

Obchod s Čechami byl velice tvrdě postižen válkou a vzpamatovával se pomalu (nedůvěra ke kacířům, politické stabilitě a právním jistotám). Zcela zanikl tranzit z Uher, upadla těžba v Kutné Hoře²²⁹ a zcela byla přerušena těžba v Krupce a v dalších cínových nalezištích.²³⁰ Díky zákazu obchodu s kacíři také silně poklesl akční rádius kupců na katolické oblasti, i když právě zde nejspíš hrál Cheb významnou roli důležité obchodní

---

²²³ Mezi kramářské zboží se počítalo koření a středomořsko-orientální plodiny, chemické přípravky, léčiva, barviva, oleje, vína z ciziny, hedvábí a látky mimo vlněných suken, textilní výrobky (označované většinou jako „šmejď“ – tkanice, punčochy, klobouky, podvazky aj.), kovy a železářské výrobky (plech, drát, hřebíky), jiné kovové výrobky (zahrnované pod „šmejď“), vzácnější druhy koží a kožešin; Janáček, J.: Dějiny obchodu, s. 54.

²²⁴ Blíže Schenk, H.: Nünberg, s. 77, Polívka – Hejnic: Plzeň, s. 280, 285-286 (Imhoffové); v Účtech hradu Karlštejna se často vyskytuje jako kupec přivážející zásoby Konrád, dle Polívky a Hejnice nejspíše Konrád II. Imhof.

²²⁵ Polívka, Miloslav: K „černému obchodu“ s kutnohorskou mědí v husitské době, in Časopis matice moravské 1, 1994, s. 25-16, 30. Hanse Morena dokládá Gradl, H.: Die Chroniken, s. 403 heslo Daniel, v Chebu jen nepřímo, přestože bližší vazby dotýčný asi měl.

²²⁶ Bayern-Böhmen: 1500 Jahre Nachbarschaft. Augsburg 2007, s. 149.

²²⁷ Roku 1442 se z žádného neplatilo lyžné.

²²⁸ Není jisté, zda šlo pouze o koření; Sturm, H.: Ungelbächer, s. 193 ; blíže viz. Příloha č. 4.

²²⁹ Nicméně po roce 1422 se Kutná Hora vzpamatovala natolik, že byla schopná podporovat od roku 1433 obnovenou těžbu pražského groše; Polívka, M.: Černý obchod, s. 32.

²³⁰ Je otázka, zda těžba cínu zanikla i ve Slavkovském lese; Slavkovský les ovšem byl blíže husitským základnám a přinejmenším jednou sem pronikly husitské houfce. K cínu Majer, J.: Hornictví, s. 72, k husitům Kubů, F.: Chebský městský stát, s. 108.

křižovatky, kterou procházel dovoz a kam jezdili kupci z českých katolických oblastí.²³¹ Roli ústředního tržiště převzala Plzeň,²³² význam Prahy dočasně poklesl (po válce se opět stala centrálním tržištěm), a prodej dováženého zboží velmi pravděpodobně stál za prosperitou Českých Budějovic, Jindřichova Hradce²³³ - či Chebu. Cheb obsluhoval Poohří a snad i západní Čechy (probíhaly-li zde válečné akce). Kromě toho se ovšem chebští kupci angažovali i na obchodu uvnitř husitských Čech – je doložený chebský obchodník na Karlštejně²³⁴ a pražský obchodník s mědí v Chebu (prodal Norimberským přes 1200 kg kovu).²³⁵ Při obchodu s husity byli chebskou výhodou přátelské vztahy k některým předním osobnostem, jmenovitě Jakoubkovi z Vřesovic, držícímu Žlutice, který snad zprostředkoval nákupy kutnohorské mědi.²³⁶ V seznamech výdajů jsou doloženy cesty posílů do Žlutic v letech 1427, 1430, 1432, 1433 a 1434; kromě nich byly udržovány kontakty se Střibrem (1428, 1429, v roce 1433 dvakrát)²³⁷ a Tachovem (1427 dvakrát, 1428 třikrát, 1430, 1431 dvakrát, 1435). Ze seznamů výdajů lze rovněž doložit (diplomatické) kontakty na Prahu v letech 1432 (třikrát), 1433, 1436 (dvakrát), 1437 (dvakrát), 1439 a 1440. Obchodovalo se s Litoměřicemi, odkud bylo dovezeno a procleno 400 sudů vína.²³⁸ Z katolických sídel a pánů existovaly styky s Plzní (1432), Švamberky (1432, 1434 – zde doprovod do Žlutic, 1439 dvakrát), Kolovraty (1440), Loktem (1425, 1428 třikrát, 1429 třikrát, 1430 dvakrát, 1432 třikrát, 1434, 1436, 1437, 1439, 1440 dvakrát), Teplou (1425 dvakrát, 1428, 1430), Kinšperkem (1428), Planou (1428, 1433, 1434, 1440), Kynžvartem (1427, 1430, 1432, 1435 třikrát), Mostem (1427), Bečovem (1428, 1434) a Chodovou Planou (1432).

Za své aktivity byl odměněn řadou privilegií od Zikmunda Lucemburského (potvrzení ražby drobné mince,²³⁹ vybírání kopytného, potvrzení privilegií z moci císařské, jmenovitě

---

²³¹ Přinejmenším občas sem zajížděli nakupovat i Plzeňští a jejich spojenci, a přes Cheb také byla Plzeň zásobována během obléhání v letech 1433-1434 (doprava válečného materiálu byla bezpečnější než přímé dodání); Polívka, M. – Hejnic, L.: Plzeň, s. 293-294.

²³² Hoffmann, František: Remeslník a kupec, in Nodl, M. – Šmahel, F.: Člověk českého středověku, Argo, Praha 2002, s. 388.

²³³ Čechura, J.: České země, s. 181.

²³⁴ Pelikán, J: Účty, s. 164.

²³⁵ Polívka, M.: Černý obchod, s. 26.

²³⁶ Polívka, M.: Černý obchod, s. 31. Je otázka, za pouze pro Cheb nebo jestli participoval i na aktivitách norimberských a plzeňských kupců.

²³⁷ Možná účast na přeběhnutí Přibíka z Klenové, původně nejhlásitějšího propagátora útoku na Plzeň, ke katolictví.

²³⁸ Přepočteno na litry šlo o 34 588 – 345 880 litrů v závislosti na velikosti sudů (není uvedena); k systému měř a vah srv. Příloha č. 5.

²³⁹ CIM III. č. 5 s. 5; Gradl, H.: Privilegien s. 22; mincovna se nyní měla řídit kutnohorským vzorem a chebská mince se stala řádným platidlem v Čechách – Castelin, Karel: Chebské mincovnictví v době grošové, in: Numismatický sborník 3, 1956, s. 88.

potvrzení výsad v Čechách a v Uhrách),²⁴⁰ církevních autorit (podřízenost jen městskému soudu)²⁴¹ i Zikmundova nástupce Fridricha III. (potvrzení udělených privilegií, právo ražby mincí).²⁴²

Kolínští kupci dodržovali zákaz obchodu s husity a ani po válce neobnovili své předválečné postavení v zemi. Veškerý jejich zájem se zde soustředil na obchod s cínem a hlouběji do Čech nepronikali. Kontakt regionu (jmenovitě Mostu) s Porýním je doložen pouze jednou, na konci dvacátých let 15. století.²⁴³ Naopak relativně běžnou záležitostí byl dovoz rýnského (alsaského) vína. V knize příjmů z roku 1442 je doloženo 76 věder, tj. 1788 litrů vína.²⁴⁴

Frankfurt ze svého postavení nic neztratil, spíše naopak: s postupujícím nedostatkem drahých kovů stoupal význam jeho garance mincovních kurzů. Dokonce ani Norimberk se neodvážil ohrozit význam frankfurtských trhů – ostatně smíří výrok ve sporu o trhy se vyslovil ve prospěch Frankfurtu.²⁴⁵ Chebští zde jsou doloženi roku 1427 a 1431, ale nejspíš odtud pocházejí i sukna doložená v seznamech výdajů a z pramenů v Mostě.²⁴⁶

Kontakty se severními oblastmi lze doložit jen ojediněle, přestože v tomto období nabyly na významu (znemožněn průchod Čechami a možná komplikace na podunajské cestě). Přejmenším do roku 1428 zde byli aktivní obchodníci z rodiny Hulerů, jejichž zájmy zasahovaly až do Erfurtu,²⁴⁷ a v letech 1432-1433 prodal chebský kupec Haller Norimberským 2050 kg olova.²⁴⁸ Obchodu s mědí se zúčastnil rovněž kupec ze Cvikova.²⁴⁹ Ze seznamů výdajů naopak lze doložit bohaté politické kontakty, zejména s braniborskými markrabími z rodu Hohenzollernů,²⁵⁰ ale také s pány z Plavna (v letech 1431 dvakrát, 1434, 1439, 1440), saskými vévody (1425, 1440 třikrát) a durynskými lantkrabaty (1438 a 1439). Stejně tak zde jsou zaznamenány cesty do Erfurtu (1427 a 1434, obojí dvakrát), Plavna (1425, 1428, 1432, 1434, 1438), Olešnice (1429, 1432, 1434, 1436, 1439), Hofu (1428 dvakrát,

---

²⁴⁰ „...Kupci Chebští mají i nadále užívati týchž práv jako měšťané Pražští, jmenovitě mají osvobození zůstávati od dávání cel a mýt v koruně České, v říši a v Uhrách...“; CIM III. č. 101 s. 163, Čelakovského překlad. Kromě už uvedených CIM III. č. 5 s. 5, CIM III. č. 24 s. 33, CIM III. č. 54 s. 75, CIM III. č. 62 s. 89, CIM III. č. 67 s. 102, CIM III. č. 104 s. 175, CIM III. č. 121 s. 213.

²⁴¹ CIM III. č. 71 s. 109 a CIM III. č. 210 s. 360.

²⁴² CIM III. č. 133 s. 229 a CIM III. č. 150 s. 262, CIM III. č. 138 s. 238.

²⁴³ Čechura, J.: České země, s. 228.

²⁴⁴ Kromě něj bylo zapláceno roku 1442 lyžné ještě ze 100 sudů alsaského vína, tj. dle objemu sudu 8647 – 86 468 litrů; k systému měř a vah srv. Příloha č. 5.

²⁴⁵ Rothman, M.: Die Frankfurten Mesen, s. 26.

²⁴⁶ K tomu ještě sukna z Bruselu, Mechelenu, Norimberku; Gradl, H.: Die Chroniken, s. 226, a Graus, s. 94, 98-99, 104-105.

²⁴⁷ Stromer, Wolfgang von: Oberdeutsche Hochfinanz 1350-1450 II., Wiesbaden 1970, s. 302 poznámka 23.

²⁴⁸ Polívka, M.: Černý obchod, s. 30; současně ale považuje olovo za „české“.

²⁴⁹ Viz. strana 44.

²⁵⁰ Blíže na straně 43.

1432, 1434 dvakrát), Adorfu (1427, 1431, 1432, 1433, 1434, 1439 dvakrát, 1440), Cvikova (1437) Drážďan (1440) či Výmaru (1439). V Erfurtu rovněž chebská rada nakoupila roku 1434 mincovní stříbro,²⁵¹ a k roku 1444 jsou chebské mince jakožto pagament určený ke zmincování doloženy ve Cvikově a Weissenfelsu.²⁵² Styky nebyly vždy přátelské – sebevědomý Cheb vedl roku 1452 krátkou a úspěšnou (vypálen hrad Boršengrýn a městečko Bochov) válku s mocným Jindřichem z Plavna, v té době markrabím míšenským.

Z jiných oblastí zcela jistě nabyl na významu obchodní styk se Švábskem, který dokládá výplata stravného na cestu do Augšpurku roku 1427.²⁵³ Rovněž je zaznamenána cesta poselstva do Říma k císaři (v letech 1425 a 1432).²⁵⁴ Cheb se rovněž pravidelně zúčastňoval říšských sněmů a byl v kontaktu jak s basilejským koncilem, tak s (uherským) králem Zikmundem a jeho dědicem Albrechtem Habsburským.

IV.5 Období 1460 – 1500

Jde o období hospodářské prosperity (město jako katolickou německou baštu nepostihla izolace utrakvistických Čech)²⁵⁵ a politického sebevědomí Chebu. Dvě privilegia²⁵⁶ mluví o rozvoji rybníkářství, privilegium římského krále Maxmiliána²⁵⁷ pak potvrdilo existující výsady. Z Chebu se kromě stálého vývozního artiklu (obilí, medovina, potraviny, některé řemeslné výrobky) začalo vyvážet nejspíš i levné sukno. Privilegium na hledání kovů udělené králem Vladislavem Jagellonským vypovídá, že rovněž Cheb zasáhla „důlní horečka“; Chebští se účastnili horního podnikání nepochybně již předtím. S rostoucí stabilitou českého regionu se obnovovala důvěra cizích obchodníků v české poměry (přechodně v letech 1458-1466, trvaleji od roku 1471), a objevy ložisek kovů v Sasku a Míšni ještě zvětšily význam severojižní trasy procházející městem.

Za vlády Jiřího z Poděbrad byl Cheb střediskem diplomatických aktivit: konala se zde diplomatická schůzka, na které český král uspořádal vztahy k Wettinům a Wittelsbachům, a proběhla zde dvojitá svatba Jiřího dětí s potomky saského vévody. Český král rovněž měl v úmyslu svolat do Chebu sněm mající projednat jeho kandidaturu na římský trůn; tento plán především pro odpor Hohenzollernů neuspěl.

²⁵¹ Castelin, K.: Chebské mincovnictví, s. 89.

²⁵² Castelin, K.: Chebské mincovnictví, s. 98.

²⁵³ Gradl, H.: Die Chroniken, s. 205.

²⁵⁴ Gradl, H.: Die Chroniken, s. 202 a 219.

²⁵⁵ Prosperitu dokládá výstavba před i po požáru v roce 1472 – Kuča, K.: Města a městečka, s. 385.

²⁵⁶ CIM III. č. 255 s. 442 a CIM III. č. 552 s. 866.

²⁵⁷ CIM III. č. 501 s. 847.

Norimberk získal ve střední a východní Evropě dominantní postavení a byla dokončena transformace sítě obchodních cest. Cesta z Norimberku do Míšně, Saska a dál na východ Cheb mýjela, ale město mělo významné postavení vzhledem k norimberským aktivitám v Čechách.²⁵⁸ Norimberk byl cílem vandrů chebských řemeslníků, a pocházeli odtud městští puškaři. Zbraně rovněž tvořily část chebského dovozu. Kromě nich se ve větším množství dováželo ještě víno a kramářské zboží, speciálně kovový i látkový šmejd.²⁵⁹ Větší význam ale měly norimberské investice²⁶⁰ do horního podnikni v cínových oblastech, z části jistě ve spolupráci s chebskými investory, a úvěrová politika.²⁶¹

Řezno sice ztratilo svou pozici jako obchodní a finanční centrum, ale nález stříbra, rozvoj Saska a Míšně a racionalizace cest posílil jeho význam jako obchodní křižovatky spojující Benátky a Podunají přes Cheb se Saskem. Kromě toho přetrvávala obecná orientace chebského obchodu na bavorské trhy. Bavorské mincovny rovněž dodávaly na Chebsko podstatnou část obíhající mince – šlo o vysoce nekvalitní habránky, kterými proslula zejména mincovna v Amberku. Stížnosti městské rady na minci se ve větší míře objevují právě až v šedesátých letech,²⁶² i když nedostatek stříbra se projevoval již od čtyřicátých let. Z Bavorska přicházelo hlavně středomořské, orientální a jihoněmecké zboží, tranzit určený většinou dále na sever. Na transportu se spolupodíleli rovněž kupci a formani z Chebska, Loketska a Poohří.²⁶³

Vztahy s Čechami prošly složitým vývojem. Cheb měl dobré vztahy s Jiřím z Poděbrad a chebský rodák Jošt Einsiedl se stal jeho sekretářem.²⁶⁴ O jejich intenzitě nejlépe vypovídá fakt, že Cheb opustil českého krále až roku 1469, když už byl tři roky pod papežovou klatbou, a až poté, co klatba postihla i samotné město. Věrnost Chebanů ocenil král řadou privilegií.²⁶⁵ Naopak Vladislavu Jagellonskému se město poddalo až roku 1477, tedy v době, kdy se začaly česko-uherskými válkami rozbouřené poměry uklidňovat. Rovněž

---

²⁵⁸ „Nejdříve prorazili Chebští... byli Norimberku nejbliže a už dříve se obchodně orientovali na bavorské a porýnské trhy.“ Macek, J.: Jagellonský věk, s. 129. Roku 1488 byla sjednána dohoda mezi Norimberskými a Prahou; Janáček, J.: Dějiny obchodu, s. 213. Od roku 1479 existovala pro Norimberské výjimka pro obchod s Čechami; Macek, J.: Jagellonský věk, s. 127 (tamtéž postoje ciziny).

²⁵⁹ Známy přinejmenším v zemích Koruny české jako „norimberské zboží“; Macek, J.: Jagellonský věk, s. 145.

²⁶⁰ K investičním operacím Norimberských Macek, J.: Jagellonský věk, s. 134. – lapkové roku 1500 přepadli mosteckého kupce cestou do Norimbrka a okradli ho o peníze, které vzl norimberským bankéřům z Krupky, Mostu, Chomutova a Kadaně.

²⁶¹ K ní blíže Schenk, H.: Nürnberg, s. 159.

²⁶² Castelin, K.: Chebské mincovnictví, s. 98.

²⁶³ Fischer, K.: Regensburger Hochfinanz, s. 225.

²⁶⁴ Kubů, F.: Chebský městský stát, s. 62-63 a Macek, J.: Jagellonský věk, s. 322.

²⁶⁵ Z této doby sice pouze CIM III. č. 255 s. 442, ale další privilegia udělil sám i skrze Ladislava Pohrobka v padesátých letech, kdy rovněž zasáhl ve prospěch města při sporu s Jindřichem z Plavna – Kubů, F.: Chebský městský stát, s. 62.

od Jagellonců obdržel privilegia.²⁶⁶ Největší pozornosti se těšil cín (obchod i těžba), ale Chebští se rovněž podíleli na obchodě s českým sukem – prodávali ho na pravidelně obsazovaných trzích – a na vývozu potravin a potravinářských výrobků včetně ryb.²⁶⁷ Je velice pravděpodobné, že spolupracovali s Norimberskými při porušování obchodní blokády.²⁶⁸

Chebický obchod se již delší dobu orientoval na porýnské trhy²⁶⁹ a rozvoj spotřeby cínu opět přilákal k oblasti pozornost obchodníků z Porýní ležícího na trase do západní Evropy a jejích cínařských center. Na téže trase se nacházel Frankfurt, který si rovněž zachoval svou pozici nejvýznamnějšího střediska obchodu s drahými kovy a významného trhu (vzestup Lipska přišel až na počátku 16. století). Chebští zde byli pravidelnými hosty, když mohli využít dobrých vztahů s Norimberkem (ochrana na cestách – smlouva existovala nejpozději od roku 1482).²⁷⁰ Kromě mince a cínu se do Frankfurtu (a na sever do Lipska) vyvážely řemeslné výrobky – jmenovitě klobouky.²⁷¹

V tomto období vzrostl význam Míšně a Saska jakožto zdrojů cenných kovů, protože se od šedesátých let začala exploatovat ložiska stříbra v Annabergu a cínu v Geisingu. Vzrostl význam Lipska, a na zásobování jeho trhů se podílel rovněž Cheb.²⁷² Obchod se vzdálenějšími oblastmi dokládá již zmíněné Maxmiliánovo privilegium, jmenovitě osvobozující Chebské od právomoci vestfálských soudů, a početnost zpracovaných mořských ryb (17 druhů) v taktéž zmíněném nařízení městské rady. Na saských školách (Heidelberg) také jistě pobývali chebští studenti.

Nepochybně existoval obchod s jihoněmeckými oblastmi, a snad i s Rakouskem a Uhrami. Z dovozu italských vín nelze odvozovat, že Chebští nakupovali v Itálii (existující kontakty byly kulturní a náboženské povahy).

V. Závěr: Město „na půl cesty“

Cheb ležel na hranicích zemí Koruny české a Svaté říše římské geograficky, politicky i právně, a z této skutečnosti těžil v sféře politické i hospodářské. Město mělo poměrně

²⁶⁶ CIM III. č. 381 s. 642, CIM III. č. 501 s. 847, CIM III. č. 512 s. 866 a č. 518 s. 875.

²⁶⁷ Siegl, Karl: *Alt-Eger in seiner Gesetzen und Verordnungen*, Augsburg-Kassel 1927, s. 144 nařízení o ceně ryb během postního období – je zde doloženo 8 druhů sladkovodních ryb konzervovaných a 24 druhů čerstvých. Nejspíš šlo o ryby z Ohře a Komofánského jezera u Mostu.

²⁶⁸ Trvala od roku 1464 (kdy byl Jiří z Poděbrad exkomunikován) až do roku 1495; norimberská výjimka se vztahovala pouze na obchody uzavřené v Norimberku – Macek, J.: *Jagellonský věk*, s. 116.

²⁶⁹ Viz. strana 42 poznámka 247.

²⁷⁰ Macek, J.: *Jagellonský věk*, s. 129.

²⁷¹ Šlo spíše o okrajovou záležitost; Macek, J.: *Jagellonský věk*, s. 90.

²⁷² Viz. pozn. 263.

rozvinutou (specializovanou) řemeslnou výrobu reprezentovanou na konci 15. století 60 cechy, i relativně početnou (kláštery a řádové domy pěti řádů) nevýrobní složku společnosti. Absenci významného šlechtického dvora či církevní instituce do značné míry suplovaly četné pobyty panovníků a významných říšských šlechticů nebo církevních hodnostářů, a diplomatická aktivita reprezentovaná hostováním říšského sněmu, svatbou panovnických dětí a rokovaním zástupců basilejského koncilu s představiteli husitů. Kromě toho se zde objevovali početní vysoce postavení lidé během soustředování vojsk na křížové výpravy. To vše vyžadovalo značné náklady na odpovídající zásobování včetně zboží luxusní povahy.

Nepodařilo se mi nalézt uspokojivou odpověď na všechny položené otázky. Cheb měl hospodářské vazby spíše na říšské než na české trhy, a proto následoval zdejší proměny a ne vývoj v Čechách. Období největší prosperity po roce 1350 proto neskončilo počátkem husitských válek (město nebylo postiženo přímými boji – husité se zde objevovali sporadicky) a prosperita demonstrováná stavební činností trvala ještě ve dvacátých letech (zeslabení obchodu do Čech kompenzovalo zesílení tranzitu z jižního Německa do Saska), a rovněž po úpadku nastoupila hospodářská obnova už za vlády Jiřího z Poděbrad, o nejméně dvě dekády dříve než v Čechách (dokladem je dodnes zachovalý charakter městského jádra, postavený v pozdně gotickém slohu po velkém požáru roku 1472).

Město fungovalo jako obchodní středisko pouze pro blízké okolí; významnější byl tranzitní obchod mezi Říší a Prahou a Podunajím a Saskem. Do sféry pravidelného obchodního styku patřily Čechy (z oficiálních dokumentů lze doložit úzkou vazbu na Prahu, kde rodiny s chebskými kořeny do roku 1350 určovaly z valné části osudy Starého Města pražského, výrazné postavení musel mít chebský obchod v Poohří a v Chebu se prosazovali příslušníci rodu Kuttentplanerů z Chodové Plané), Bavorsko, Franky (z hospodářských textů jednoznačně vyplývá výrazné postavení řezenských a norimberských měšťanů; bavorské a franské trhy byly pro obchodní život Chebska zásadní), Hesensko (Frankfurt nad Mohanem byl pravidelným cílem chebských kupců – jeho trhy hrály zásadní roli jako místo splácení úvěrů), Míšeň, Sasko a Durynsko (pro tři poslední jsem nenalezl dostatek podkladů). Příležitostné a nepravidelné kontakty udržovali Chebští se severomořským a baltským pobřežím (hanzovní Hamburk) a Uhrami (získali zde pro obchodní podnikání výhodná privilegia); míru kontaktů s dolním Porýním (privilegia upravující práva a povinnosti Chebských k vestfálským soudům), Podunajím Švábsko, Rakousko), Polskem a vedlejšími zeměmi Koruny české (Lužice, Morava, Slezsko) se mi zjistit nepodařilo.

Cheb v dálkovém obchodě nehrál pouze pasivní roli, protože se ho aktivně účastnil vstupem medoviny, obilí (vývoz do sousedních horních oblastí) a snad cínového zboží,

později i textilními výrobky. Podíl příjmů z obchodu lze dobře určit na základě knih příjmů. Pro jediný zdokumentovaný rok 1442 představovaly 45 % veškerých příjmů města; na položky prokazatelně související s dálkovým obchodem (lyžné, clo...) z toho připadala nejméně jedna třetina. Nízký příjem ze cla může být dán skutečností, že většina obchodníků pocházela z celně zvýhodněných měst (např. Norimberk). Ze zboží procházel městem zcela jistě cín (důkazy jsou nepřímého charakteru), sukno (do roku 1420 nejdůležitější zboží), skot (uherský) a víno, i když předpokládat lze mnohem širší repertoár. Skot a sukno (levné šedé, z Polska a snad i z Čech) také tvořily zboží chebských obchodníků na Moravě, v Uhrách a v Čechách. Další položkou možná byla hornouherská (a možná i kutnohorská) měď, která spolu se skotem tvořila rovněž položku v obchodě s říšskými oblastmi. Obchodní podnikání stálo za vzestupem řady nových rodin příslušejících k chebskému patriciátu. Jmenovitě lze prokázat z prostudovaných pramenů obchodní aktivity Gumerauerů a z rodin se staršími kořeny Hulerů a Honigarů.

Bibliografie

Nevydané prameny

Státní okresní archiv Cheb, fond Archiv města Chebu, Losungsbuch der Stadt Eger 1442, sign. 1420, 164 folií

Státní okresní archiv Cheb, fond Archiv města Chebu, Ausgabsbuch und Einnahmenbuch der Stadt Eger 1442, sign. 2424

Vydané prameny

Bastian, Friedrich: Das Runtingerbuch 1383 – 1407. Regensburg 1935 – 1944

Čelakovský, Jaromír: Codex iuris municipalis I-III. Praha 1886 – 1948; kniha je rovněž dostupná v elektronické podobě na <http://cms.flu.cas.cz> v databázi Czech Medieval Sources on-line

Gradl, Heinrich: Die Chroniken der Stadt Eger. Prag 1884

Gradl, Heinrich: Aus dem Egerer Archive. Beiträge zur Geschichte Böhmens un des Reiches unter Karl, Wenzel und Sigmund, MVGDB 28, 1890, s. 180-192, 384-391; 29, 1891, s. 73-79, 376-386; 30, 1892, s. 74-89; 31, 1893, s. 42-53

Mayer, Martin Franz: Über die Verordnungsbücher der Stadt Eger 1352-1482, Wien 1880

Pelikán, Josef: Účty hradu Karlštejna z let 1424-1434. Praha 1948

Siegl, Karl: Alt-Eger in seiner Gesetzen und Verordnungen. Augsburg-Kassel 1927

Siegl, Karl: Das älteste Egerer Stadtsteuerbuch vom Jahre 1390, KfE 21, 1931, s. 83-106 a 22, 1932, s. 55-78

Literatura

Burathovič, Stanislav: Sláva a zánik cínařského řemesla v Karlových Varech (stručný přehled), in: Sborník Chebského muzea 2002, Cheb 2003, s. 125 – 134

Castelin, Karel: Chebské mincovnictví v době grošové, in: NSb 3, 1956, s. 77 – 113

Castelin, Karel: Grossus Pragensis. Der Prager Groschen und seine Teilstück 1300 – 1547. Braunschweig 1973

Bobková, Lenka: České panství v Horní Falci za vlády Karla IV., in , s. 5-31

- Čechura, Jaroslav: České země v letech 1310-1378 (Lucemburkové na českém trůně I.). Praha 1999
- Čechura, Jaroslav: České země v letech 1378-1437 (Lucemburkové na českém trůně II.). Praha 2000
- Dvořák, Miloš: Císař Karel IV. a pražský zahraniční obchod, in: PSH 34, 2006, s. 7-91 a PSH 35, 2007, s. 7 – 61
- Gradl, H: Aus dem Gewerbeleben Alt-Egerers, Egerer Jahrbuch 20, 1890, s. 154 – 177
- Graus, František: Český obchod se sukrem ve 14. a počátkem 15. století, Praha 1950
- Graus, František: Die Handelsbeziehungen Böhmens zu Deutschland und Österreich im 14. und zu Beginn des 15. Jahrhunderts, Historica 2, 1960, s. 77 – 110
- Hirschfelder, Günther: Der Kölner Handelsbeziehungen im Spätmittelalter. Köln 1994
- Janáček, Josef: Dějiny obchodu v předbělohorské Praze. Praha 1955
- Katz, Viktor: Kontramarky na pražských groších. Praha 1927
- Kubů, František: Chebský městský stát (Vznik a vrcholné období do počátku 16. století). České Budějovice 2006
- Leminger, Emanuel: Královská mincovna v Kutné Hoře. Praha 1912; Dodatky. Praha 1924
- Macek, Josef: Jagellonský věk v českých zemích 1-2 (1471-1526), 2. vydání. Praha 2002
- Majer, Jiří: Rudné hornictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku (Obrazy z dějin těžby a zpracování). Praha 2005
- Mezník, Jaroslav: Praha před husitskou revolucí. Praha 1990
- Mezník, Jaroslav: Noví olomoučtí měšťané v 15. století, ČMM 77, 1958, s.
- Neubauer, Michael – Thieser, Bernd: Cheb – (Redwitz) – Kemnath – Creussen: Místa na staré královské cestě, in: Sborník chebského muzea 2001, Cheb 2002, s. 71 - 76
- Nový, Rostislav: Soupis městských knih českých od roku 1310 do roku 1526, Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et Historica 4, Praha 1963
- Polívka, Miloslav – Hejnic, Josef: Plzeň v husitské revoluci. Praha 1987
- Polívka, Miloslav: K „černému obchodu“ s kutnohorskou mědí v husitské době, ČMM 30, 1994, s. 25 – 34
- Polívka, Miloslav: Role říšského města Norimberka pro získávání práv o husitských Čechách, in: K počtě Jaroslava Marka. Sborník prací k 70. narozeninám prof. Dr. Jaroslava Marka. Praha 1996, s. 169 – 181
- Polívka, Miloslav: Nürnberg und die böhmischen Städte in der Hussitenzeit, MHB 2, 1992, s. 101 – 118

- Polívka, Miloslav: „Briefbücher des Rates der Reichsstadt Nürnberg“ jako pramen k českým dějinám a česko-německým vztahům doby Václava IV., in *Historia docet. Sborník prací k počtě šedesátých narozenin prof. PhDr. Ivana Hlaváčka, CSc.* Praha 1992, s. 417 – 436
- Polívka, Miloslav: Jaké byly bavorsko-české styky v období vrcholného středověku?, in: *Od knížat ke králům. Sborník u příležitosti 60. narozenin Josefa Žemličky*, s. 515 – 522
- Polívka, Miloslav: Přípravy vojenských kontingentů města Řezna na tažení do Čech proti husitům, *MHB 3*, Praha 1993, s. 253 – 265
- Polívka, Miloslav: Obchodovali Norimberští s husity? In: *Septuaginta Paulo Spunar oblata (70+2)*. Praha 2000, s. 401-409
- Polívka, Miloslav: Nürnberg als Nachrichtenzentrum in der ersten Hälfte des 15. Jahrhunderts. In: *Kommunikationspraxis und Korrespondenzwesen im Mittelalter und in der Renaissance*. Paderborn 1998, s. 165-177
- Rothmann, Michael: *Die Frankfurter Messen im Mittelalter*. Stuttgart 1998
- Schenk, Hans: Nürnberg und Prag. Ein Beitrag zur Geschichte der Handelsbeziehungen im 14. und 15. Jahrhundert. Wiesbaden 1969
- Schreiner, Lorenz a kol.: *Heimatkreis Eger*. Amberg 1992
- Siegl, Karl: Seznam majitelů měšťanských domů v Chebu/ Purkmistři města Chebu v letech 1282-1296 a členové městské rady v letech 1384-1777. Cheb 2001
- Siegl, Karl: Alt-Egerer Zunftleben, *Egerer Jahrbuch 46*, 1916, s. 71 – 95
- Spěváček, Jiří: Václav IV. Praha 1986
- Spěváček, Jiří: Karel IV. Praha 1979
- Stromer, Wolfgang von: *Oberdeutsche Hochfinanz 1350 – 1450*. Wiesbaden 1970
- Sturm, Heribert: Die Egerer „Ungelddbücher“ als bevölkerungsgeschichtliche Quelle, *Zeitschrift für sudetendeutsche Geschichte 2*, 1938, s. 189-200
- Tomek, Václav Vladivoj: *Dějepis města Prahy, díl 1 a 2*. Praha 1892
- Zaoral, Roman: Wirtschaftsbeziehungen zwischen Bayern und Böhmen: Die Handelskontakte Prags mit Eger, Regensburg, Nürnberg und Venedig im 13. Jahrhundert, in: Luft, Robert – Eiber, Ludwig: *Bayern und Böhmen: Kontakt, Konflikt, Kultur*. München 2007
- Zaoral, Roman – Veselý, Martin: *Majetková struktura obyvatel Olomouce v 15. a 16. století ve srovnávací perspektivě*, *Olomoucký archivní sborník 2008 (v tisku)*

Zkratky

CIM – Codex iuris municipalis

ČČH – Český časopis historický

ČMM – Časopis Matice moravské

EJb – Egerer Jahrbuch

KfE – Kalender für das Egerland

MHB – Mediaevalia Historica Bohemica

MVDGB - Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen

NSb – Numismatický sborník

PSH – Pražský sborník historický

StOA – Státní okresní archiv

UE – Unser Egerland

Přílohy

Příloha číslo 1: Mapa Chebska

Převzato z Schreiner, L.: Heimatkreis Eger, s. 270.

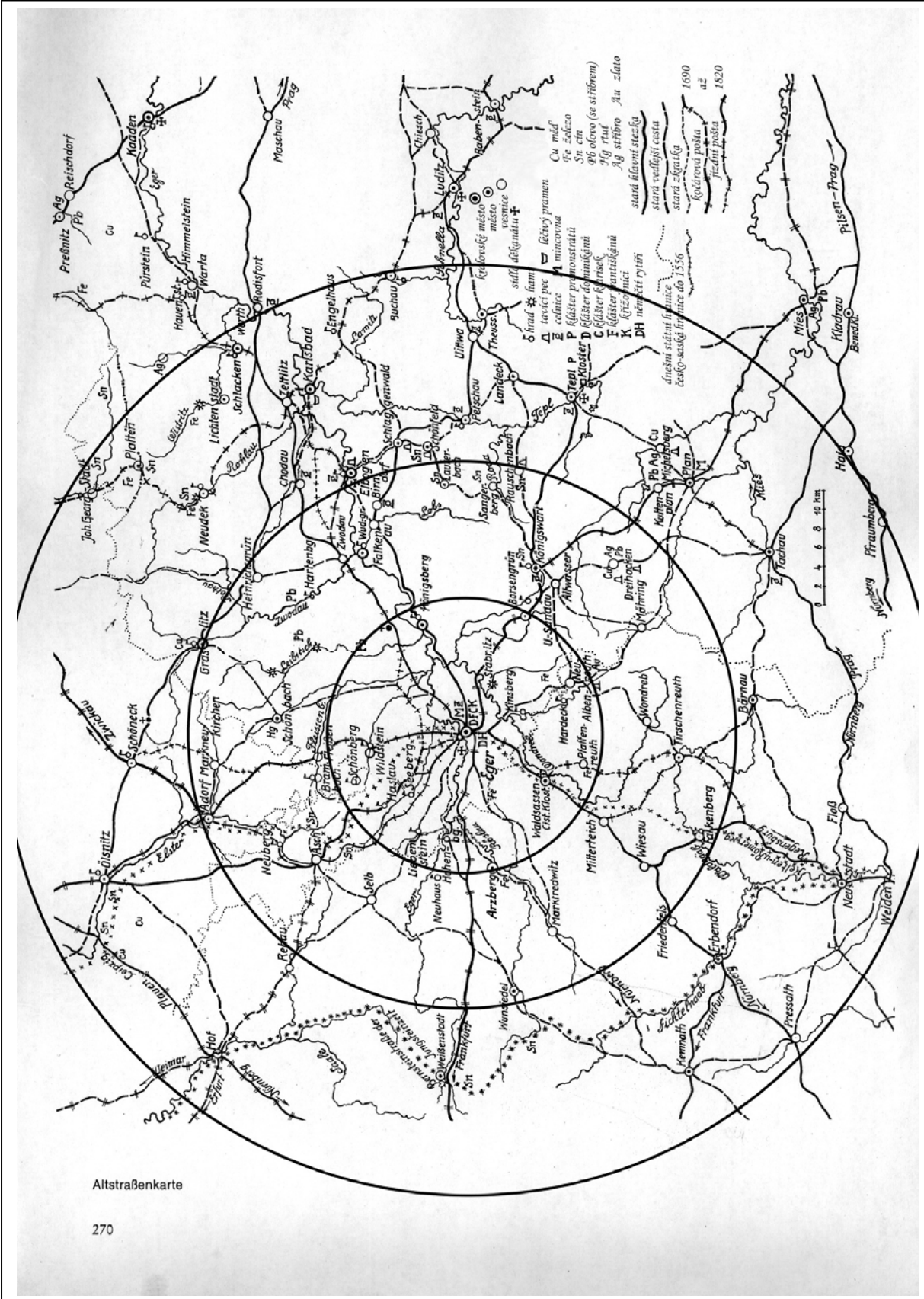
Mapa je souhrnná pro období od nejstarších dochovaných záznamů až hluboko do novověku, proto zejména značky ekonomických aktivit nutno využívat opatrně. Ve sledovaném období se například na Chebsku zcela jistě neexploatovala rtuť a olovo a rovněž byla mnohem řidší síť celnic a mýt.

Příloha číslo 2: Majetkové poměry chebské rady v roce 1390

Zpracováno podle Siegl, K.: Das älteste Egerer Stadteuerbuch vom Jahre 1390, KfE 21, 1931, s. 83-106 a 22, 1932, s. 55-78 a Siegl, K.: Seznam majitelů měšťanských domů v Chebu/ Purkmistři města Chebu v letech 1282-1296 a členové městské rady v letech 1384-1777. Cheb 2001.

Knihy městské daně umožňují sledovat vedle hospodářských poměrů rodů i provázanost politické moci s hmotným zajištěním jednotlivce. Lze proto ověřit, jakou roli hraje majetek pro politické uplatnění se ve správě města. Seznam členů městské samosprávy po jednotlivých částech včetně jejich majetku udávají tabulky 5 – 7. Termín Pfunt překládám jako hřivna.

Altstraßenkarte

Tabulka č. 5: Purkmistr a členové městské rady

Post	Jméno	Z majetku platil	Účast v dalších radách
Purkmistr	Rudusch, Erhardt	22,5 hřivny	rada (1387-1389, 1391-1392)
Rada	Fönkel, Konrad	7,5 hřivny	rada (1391), soud (1387-1389, 1392)
Rada	Frankengrüner, Hermann	5 hřiven	rada (1384-1389, 1391, 1393-1394), purkmistr (1392, 1395)
Rada	Fuchs, Niklas	18 hřiven 8 řezenských feniků	rada (1392), soud (1389, 1391)
Rada	Heckel, Herman	75 hřiven	rada (1384-1389, 1391-1392)
Rada	Heckel, Michel	8,5 hřiven	rada (1388, 1392-1397), někde (1389, 1391)
Rada	Hecht, Franz	16 hřiven	rada (1389, 1391)
Rada	Huler, Konrad	25 hřiven	rada (1387-1389), obec (1391)
Rada	Jur, Ludwig	33,5 hřivny	rada (1388, 1391-1392), purkmistr (1393)
Rada	Koßler, Niklas	6,5 hřivny	rada (1392-1401), obec (1385-1389, 1391)
Rada	Simon, Albrecht	38 hřiven	obec (1383-1389, 1391-1392)
Rada	Türler, Hans	45,5 hřivny	rada (1384-1389, 1391-1392)

Tabulka č. 6: Členové městského soudu

Post	Jméno	Z majetku platil	Účast v dalších radách
Soud	Bergmeister, Konrad		soud (1387-1389, 1391)
Soud	Gumerauer, Niklas	40 hřiven	soud (1389, 1391)
Soud	Honiger, Heinrich	26 hřiven	rada (1389, 1391)
Soud	Konrad, N.		soud (1388-1389, 1391-1392)
Soud	Kropff, Ulrich	2 hřivny 4,5 řezenského feniku	soud (1384-1385, 1387-1388, 1391-1392), obec (1389)
Soud	Lebner, Hans	1 hřivna	rada (1384), soud (1385, 1387-1389, 1391-1392)
Soud	Pechlin, Konrad	18 hřiven	rada (1392), obec (1384-1389, 1391)
Soud	Rotschneider, Konrad	6,5 hřivny	soud (1387-1389, 1391)

Tabulka č. 7: Členové městské velké obce

Post	Jméno	Z majetku platil	Účast v dalších radách
Obec	Angel, Hans	7,5 řezenského feniku	obec (1391)
Obec	Cramer, Werndl	20 hřiven	obec (1389, 1391)
Obec	Dölnitzer, Hans	12 hřiven	obec (1387-1389, 1391)
Obec	Frankengrüner, Albrecht	55 hřiven	obec (1391-1392)
Obec	Frümel, Konrad		obec (1387-1389)
Obec	Gernher, N.		obec (1391-1392)
Obec	Gumerauer, Peter		obec (189, 1391)
Obec	Hirnlos, Hans	20 hřiven	obec (1387-1389, 1391)
Obec	Huler, Paul	23 hřivny	rada (139A-1392), obec (1384-1389)
Obec	Jöhel, Franz	6 hřiven	soud (1387-1388, 1391-1392), obec (1389)
Obec	Juncker, Niklas	127 hřiven	rada (1391-1433), obec (1387-1389)
Obec	Klopper, Konrad	15 hřiven	obec (1389, 1391), soud (1392)
Obec	Kuttenplaner, Hans	31 hřivna	obec (1384-1385, 1387-1389, 1391)
Obec	Meister, Jakob		obec (1384-1388, 1392), soud (1389)
Obec	Müller, Hans	5 hřiven	rada (1388), obec (1384-1387, 1389, 1391,)
Obec	Neukircher, Wolfel	8,5 hřivny	obec (1384-1389, 1391)
Obec	von Pirk, Hans	26 liber	obec (1389)
Obec	Rauhmann, Konrad	5 hřiven a 4,5 řezenského feniku	obec (1384, 1386-1388, 1391-1392)
Obec	von Riehm, Hans	16 hřiven	obec (1384-1389, 1391-1392)
Obec	Rudusch, Franz	5 hřiven	obec (1389, 1391-1392)
Obec	Rudusch, Siegmund	3 hřivny	obec (1387-1389, 1391-1392)
Obec	Schmied, Hans	44,5 hřivny	obec (1387-1389, 1391-1392)
Obec	Simon, Hanko	24 hřivny	rada (1391), obec (1392)
Obec	Sprung, Dietrich	7 hřiven	obec (1391-1392)
Obec	Zickner, Niklas	13 hřiven	obec (1387-1389), soud (1391, 1394)

U některých členů není uvedena zaplacená částka. Peter Gumerauer zřejmě nebyl „samostatně výdělečně činný“ a vzhledem k působení v úřadu lze důvodně předpokládat jeho smrt nebo vystěhování se. Konrada a Gernhera se nepodařilo identifikovat, protože jich je uvedeno více.

Ekonomické rozložení chebského obyvatelstva udává tabulka číslo 1 na straně 8. Z třiatřiceti plátců platících přes 20 liber daně jich v městské radě zasedá 18; z chybějících zasedal v radě v letech předchozích či následujících jen Engelhart Püchelberger (daň 71 libra; v obci roku 1391 a 1392). Hans Papp (daň 21 libra), Hans Czwercengruner (daň 21 libra), Jekel Simon (daň 21,5 libry), Hans Freytag (daň 24 libry), Matel Honiger (daň 30 liber), Konrád Püchelberger (daň 31 libra), Niklas Rudusch (daň 31 libra), Peter Glaber (daň 37,5 libry), Franz Schneider (daň 41 libra), Niklas Soldner (daň 45 liber), Lewe Püchelberger (daň 51 libra) a Hans Schneider (daň 80 liber) v městské radě v letech 1384 – 1400 nezasedali.

Zjevně tedy nebyl majetek jediným kritériem. Je sice možné, že nebyl zdaněn veškerý majetek – tomu ale odporuje Mendlovo tvrzení, že „měl tu každý poplatník pod přísahou přiznati veškerém svůj majetek, nemovitý i movitý, své hotovosti, zboží, pohledávky i důchody“²⁷³ – a na prvním listě je udána jediná míra zdanění bez rozlišení majetku movitého a nemovitého. I kdyby byli bohatí nějak zvýhodněni při platbě, tak to nic neznamená, protože pro všechny zcela jistě platilo stejné zvýhodnění. Přesto z prvních pěti nejbohatších měšťanů dva v radě nezasedali.

Výsledek má pouze orientační a ilustrační charakter, pro větší průkaznost by bylo nutné provést několik rozborů a výsledky porovnat.

Příloha číslo 3: Chebská privilegia do roku 1500

Zpracováno na základě Čelakovský, J.: Codex iuris municipalis II. + III., Praha 1895 a 1948. Cheb mezi lety 1263 a 1500 obdržel od římských králů a císařů, českých králů a kardinálů celkem 133 privilegií, z nichž se 37 týkalo obchodu. Časovou distribuci udává tabulka číslo 8 a 9.

Tabulka číslo 8: Chebská privilegia dle období

Období	Do 1350	1350-1420	1420-1460	1460-1500
Celkem	34	55	24	20
Obchod	13	11	11	2

²⁷³ Mendl, B.: Sociální krise měst ve století čtrnáctém, ČČH 32, 1926, s. 254

Tabulka číslo 9: Chebská privilegia dle roků

Rok	Privilegium
1266	CIM II. č. 17 s. 51
1279	CIM II. č. 32 s. 93
1291	CIM II. č. 61 s. 122
1305	CIM II. č. 77 s. 142
1306	CIM II. č. 81 s. 146
1318	CIM II. č. 118 s. 196
1322	CIM II. č. 123 s. 200
1322	CIM II. č. 124 s. 201
1330	CIM II. č. 155 s. 266
1341	CIM II. č. 226 s. 352
1342	CIM II. č. 239 s. 368
1343	CIM II. č. 245 s. 374
1347	CIM II. č. 254 s. 388
1348	CIM II. č. 255 s. 390
1350	CIM II. č. 301 s. 441
1355	CIM II. č. 343 s. 502
1355	CIM II. č. 346 s. 507
1355	CIM II. č. 349 s. 511
1365	CIM II. č. 421 s. 607

Rok	Privilegium
1366	CIM II. č. 424 s. 615
1376	CIM II. č. 531 s. 695
1388	CIM II. č. 628 s. 804
1396	CIM II. č. 684 s. 877
1398	CIM II. č. 712 s. 916
1417	CIM II. č. 870 s. 1172
1434	CIM III. č. 62 s. 89
1435	CIM III. č. 71 s. 109
1437	CIM III. č. 101 s. 163
1437	CIM III. č. 121 s. 213
1442	CIM III. č. 133 s. 229
1452	CIM III. č. 150 s. 262
1453	CIM III. č. 156 s. 273
1457	CIM III. č. 195 s. 335
1458	CIM III. č. 209 s. 358
1458	CIM III. č. 210 s. 361
1477	CIM III. č. 381 s. 642
1495	CIM III. č. 501 s. 847

Podrobnější upřesnění obchodních privilegií následuje níže:

Nově udělená privilegia pro obchod Chebských v Říši: CIM II. č. 32 s. 93, CIM II. č. 77 s. 142, CIM II. č. 155 s. 266, CIM II. č. 255 s. 390, CIM II. č. 346 s. 507, CIM II. č. 712 s. 916, CIM III. č. 210 s. 360, CIM III. č. 501 s. 847,

Potvrzení již udělených privilegií pro obchod Chebských v Říši: CIM II. č. 254 s. 388, CIM II. č. 343 s. 502, CIM II. č. 531 s. 695, CIM II. č. 628 s. 804, CIM II. č. 870 s. 1172, CIM III. č. 62 s. 89, CIM III. č. 71 s. 109, CIM III. č. 101 s. 163, CIM III. č. 133 s. 229, CIM III. č. 150 s. 262,

Nově udělená privilegia pro obchod v českých zemích: CIM II. č. 17 s. 51, CIM II. č. 61 s. 122, CIM II. č. 123 s. 200, CIM II. č. 124 s. 201, CIM II. č. 226 s. 352, CIM II. č. 239 s. 368, CIM II. č. 245 s. 374, CIM II. č. 301 s. 441, CIM II. č. 349 s. 511, CIM II. č. 712 s. 916,

Potvrzení již udělených privilegií pro obchod v českých zemích: CIM II. č. 61 s. 122, CIM II. č. 226 s. 352, CIM II. č. 254 s. 388, CIM II. č. 343 s. 502, CIM II. č. 531 s. 695, CIM II. č. 870 s. 1172, CIM III. č. 62 s. 89, CIM III. č. 101 s. 163, CIM III. č. 133 s. 229, CIM III. č. 150 s. 262, CIM III. č. 156 s. 273, CIM III. č. 195 s. 335, CIM III. č. 209 s. 358, CIM III. č. 381 s. 642, CIM III. č. 501 s. 847,

Privilegia pro Uhry: CIM II. č. 421 s. 607, CIM II. č. 684 s. 877, CIM III. č. 101 s. 163,

Jiná privilegia související s obchodem: CIM II. č. 81 s. 146, CIM II. č. 118 s. 196, CIM II. č. 424 s. 615, CIM III. č. 101 s. 163, CIM III. č. 121 s. 213

Velice zajímavé by bylo srovnání s říšskými městy, ale k tomu není dostatek údajů. Je zcela jisté, že Cheb nepatřil mezi velká obchodní střediska typu Řezno, Kolín nad Rýnem, Frankfurt nad Mohanem nebo Norimberk,²⁷⁴ nejspíše patřil do skupiny středně privilegovaných měst.

Příloha číslo 4: Knihy příjmů

Zpracováno podle Sturm, Heribert: Die Egerer „Ungeldebücher“ als bevölkerungsgeschichtliche Quelle, Zeitschrift für sudetendeutsche Geschichte 2, 1938, s. 189-200 a Ausgabsbuch und Einnahmenbuch der Stadt Eger 1442, Státní okresní archiv (StOA) Cheb, č. 2424.

Pro studium ekonomického života Chebu jsou vynikající pomůckou knihy příjmů vedené od roku 1442 (s mezerami pro sledované období v letech 1450, 1451, 1466 a 1475) a knihy výdajů založené roku 1441 (jejich předchůdci byly seznamy výdajů připojené ke knihám městské daně počínaje rokem 1390).

Velkou výhodou knih příjmů je jejich stabilní vnitřní struktura lišící se pouze v detailech. Mezi vlastní ungelt patří pouze první tři položky. U vína měl každý obchodník vlastní list, na který se zaznamenávalo množství (ve vědrech, výjimečně v sudech),²⁷⁵ druh (francké, alsaské = rýnské, litoměřické) a zaplacená částka. Zvláštní list mělo víno italské (bylo-li) a „špatný výčep“.²⁷⁶ Zde byli výčepní zapsaní pod sebou tak, jak právě měli co k proclení. Výrobci medoviny měli každý vlastní oddíl, ale již ne list sám pro sebe. Jsou zde zapsána množství a zaplacené částky. U piva je nejprve zapsán pivovar ve špitále a pak jednotlivé právovárečné domy, u kterých jsou vypsáni jednotliví měšťané s uvařeným množstvím a částkou. Pro dovoz loketského piva je založen samostatný list.

Výnosy z městské váhy a masných krámů jsou vyúčtovávány čtrnáctidenně. U mlýnů je zapsán nejen prodej obilí, ale rovněž veškeré zisky spojené s mlýny včetně například výtěžku prodeje staršího mlýnského kamene; součástí jsou i poplatky od koželuhů.²⁷⁷ Zisky z úroku

---

²⁷⁴ K roku 1332 uzavřela norimberská městská rada dohodu o vzájemném osvobození od cel s 90 menšími městy; Nicholas, David: The Later Medieval City 1300 – 1500, London and New York, 1997, s. 38.

²⁷⁵ K problematice měr a vah Příloha č. 7.

²⁷⁶ V originále „schlechten schenken“; snad šlo o víno méně kvalitní, zkyslé nebo jinak postižené dopravou a skladováním.

²⁷⁷ Nový, R.: Soupis městských knih, s. 73 uvádí koželuhy zvlášť.

(pronájmu prostor patřících městu) jsou zapisovány pololetně²⁷⁸, ze soukenických krámů²⁷⁹ kvartálně, z nevěstinců týdně, cla se zapisovala po čtrnácti dnech. U vodného řezníků a do pivovarů není perioda plateb zapsána. Příjmy ze zvonění ke šturmu byly minimální. O poplatcích za udělení měšťanského práva bude pojednáno dále, soudní pokuty vyúčtoval sám purkmistr. Zvláštní kapitolu tvoří poplatky za prodejní místo řemeslníků: jmenovitě jsou uvedeni soukeníci, kramáři, pekaři, ševci, malí obchodníci, kožešníci, kloboučníci a mazanečníci; závěr tvoří poplatky za prodejní místa na jarmarku. U poplatků z měřičného ze sladu, z lyžného (pro druhou polovinu 14. století²⁸⁰ se do lyžného započítává: poplatky za prodej vína, piva, ryb, z cínu, olova, kupeckých vozů; z definice „oficium de vasis trahendis vulgo schroambeth seu lyzne“ vyplývá, že původně šlo o sklad a distribuci vína a piva (nádob = vasis)) a ze skladu soli není udána perioda platby. U poplatků z Židů je uvedena větší souhrnná částka. Konec tvoří zápisy ohledně různých nepravidelných nebo jinam nezařaditelných příjmů.

Jak je zřejmé, značná část položek je díky způsobu zápisu pro studium obchodu obtížně použitelná. Na druhou stranu studium posledního oddílu knih příjmů by mohlo poskytnout nové podněty.

Částky zapsané v jednotlivých odděleních knize příjmů z roku 1442 uvádí tabulka číslo 10:

Tabulka číslo 10: Příjmy města Chebu za rok 1442

Položka	Částka	Procenta
Víno	182 kop 39 gr.	17,8
Medovina	33 kop	3,3
Pivo	58 kop 58 gr.	5,7
Váha	35 kop 44 gr.	3,5
Masné krámy	21 kop 32 gr.	2
Mlýny	136 kop 53 gr.	13,2
Úrok	2 kopy 49 gr.	0,2
Soukenické krámy	53 kop 5 gr.	5,2
Nevěstince	1 kopa 38 gr.	0,1
Clo	1 kopa 33 gr.	0,1

Položka	Částka	Procenta
Vodné	3 kopy	0,3
Šturm	46 gr.	0
Měšťan	20 kop 40 gr.	1,9
Soud	8 kop 4 gr.	0,8
Řemeslníci	36 kop 45 gr.	3,6
Slad	2 kopy 34 gr.	0,2
Lyžné	2 kopy 26 gr.	0,2
Sůl	1 kopa 6 gr.	0,1
Židé	50 kop 59 gr.	4,9
Různé	381 kop 47 gr.	36,9

Zdroj: Heribert Sturm, Die Egerer Ungeldbücher, s. 193

²⁷⁸ Jsou nadepsány „der stat zins Michaelis“; obecnými splátkovými termíny v Chebu byli sv. Michal (29.9.) a sv. Valpurga (1.5.).

²⁷⁹ V originále Tuchmacherlade; Nový, R.: Soupis městských knih, tamtéž, uvádí „příjmy ze soukenického skladu“.

²⁸⁰ Viz. poznámka 178.

Pro porovnání uvádím další zdroje příjmů Chebu v roce 1442:

Tabulka 11: Původ příjmů města Chebu v roce 1442

Zdroj	Částka	Procenta
Kniha příjmů	1036 kop 10 gr.	44,7
Městská daň	862 kop 11 gr.	37,2
Zemská daň	420 kop 29,5 gr.	18,1
Celkový příjem	2318 kop 58,5 gr.	100

Zdroj: Heribert Sturm, Die egerer Ungeldebücher, s. 193

Kniha příjmů očividně tvoří nejdůležitější zdroj chebských příjmů, a v ní přes čtvrtinu příjmů tvoří ungelt, následovaný příjmy z mlýnů a předstížený pouze posledním oddílem.

Protože knihy příjmů dosud nebyly vhodně zpracovány, použil jsem ke studiu původní *Ausgabsbuch und Einahmenbuch der Stadt Eger 1442*. Proto je nutné brát zjištěné údaje pouze jako orientační (nejsem si jistý čtením v rukopise použitých římských číslic; některé údaje se mi přečíst nepodařilo – při určování objemu vína při vycházím z toho, že zde byla platba z alespoň jednoho vědra). Na konci každého listu je zapsána celková částka, součet všech na listu uvedených částek. Listy mohou být popsány na lici i rubu, ale není to pravidlem (stalo-li se tak, uvádím poznámku „rub“), a některé listy jsou nepopsány. Zde jsem převedl číslice na arabské. V platbách se kromě grošů objevují i menší mince. Pravděpodobně se jedná o haléře z franských nebo bavorských mincoven.

Ungelt z vína je zapsán na listech dvě až jedenáct, z nichž listy šest, osm, devět, a deset nesou záznam i na rubu, a na listech deset a jedenáct je zapsán „špatný výčep“. Jména obchodníků se mi přečíst nepodařilo, výjimkou jsou Hanns Strober (list 2), Linhart (list 3), Honigar (list 4), Soldner (list 5), Ulrich Emhampfer (list 6), Gumerauer (list 6 rub; původně byl Peter Gumerauer zapsán – a škrtnut – na listu číslo 3). Kde není uveden druh vína, jedná se o víno franské. Někde se asi ještě rozlišovala jednotlivá množství (text u nich neodpovídá ani čtení „elsaský“ ani „litoměřický“) dle kvality. Množství vína a velikost plateb v tabulce č. 12 má pouze orientační charakter (je nutno ověřit čtení).

Tab. č. 12: Souhrnný přehled objemů a plateb jednotlivých obchodníků

list	položek	platba	franké	alsaské	litoměřické
2	6	19 kop 23 grošů 5	298		
3	5	25 kop 18 grošů	234	64	
4	9	7 kop 26 grošů	179		
5	12	3 kopy 4 groše 8	189		
6	9	5 kop 28 grošů 8	91		
6 rub	3	4 kopy 20 grošů	90		
7	15	14 kop 24 grošů 2	220	12	
8	14	17 kop 16 grošů	374		

8 rub	4	6 kop 15 grošů 5	145		
9	2	34 grošů 5	6		
9 rub	5	5 kop 12 grošů	105		

Na listech špatného výčepu je zapsáno celkem 75 položek, většinou franckého vína, ale také 400 sudů litoměřického vína (4 položky) a 100 sudů alsaského vína (1 položka). Jednotka „sud“ se objevuje ještě několikrát u franského vína (k problematice systému měř a vah a převodu jednotek „sud“ na litry viz. příloha č. 5).

Ungelt z medoviny je zapsán na jediném listě, popsaném i na rubu. Je zde zapsáno více výrobců na listu a nejsou u nich uvedeny částečné součty plateb, jen suma za celou stránku.

Tab. č. 13: Platby výrobců medoviny

plátce	počet plateb	celkem	množství
Michael Paier	7	4 kopy 40 grošů	14 vozů
Johannes Paix	5	3 kopy 20 grošů	10 vozů
die alt paniczin	6	4 kopy	12 vozů
Ulrich Hofniczt	3	2 kopy	6 vozů
Samuel Wernher	3	2 kopy	6 vozů
Frana Wernher	3	2 kopy	6 vozů
Brembs	4	2 kopy 40 grošů	8 vozů
nečitelné	3	2 kopy	6 vozů
celkem	34	22 kop 40 grošů	68 vozů

Příloha číslo 5: Chebské míry a váhy

Zpracováno na základě Hofmann, Gustav: Metrologická příručka, Plzeň 1984.

Středověk a po dlouhou dobu i novověk se vyznačoval značnou roztržitostí měř a vah. Proto jsem vyhledal a vypsál míry a váhy používané v Chebu, aby byl umožněn převod údajů na jednotky metrické soustavy:

Centnýř chebský lehký – 91 liber 2 kventlíky víd. = 50, 969 kg

Centnýř chebský těžký – 1 centnýř 27 liber 13 lotů 1(1/3) kventlíku víd. = 71,53 kg

Jitro chebské nové – 131 x 58(1/2) lokte chebského = 7663(1/2) lokte čtv. chebského 924 sáhů čtv. víd. = 0,3323 ha

Jitro chebské staré – 809,9-1000 sáhů čtv. víd.= 0,291-0,3597 ha

Kandel chebský žitný – 6,085 l

Kár chebský – 3 korce 1 věrtel 1(1/3) čtvrtce víd. = 8 měřiček = 32 napřů = 309,77 l

Kár chebský žitný – 4 měřice 12 měřiček víd. = 292,062 l

Kár chebský ovesný - 5 měřic ½ měřičky víd. = 309,356 l

Kus chebský soukenný – délka 34 lokte chebské = 22,39 m
 - šířka dle druhu 2-1(1/3) lokte chebského = 1,317-0,88 m
 Kus chebský cajkový – délka 33-60 loktů chebských = 21,73-39,51 m
 - šířka (2/3)-3(1/8) lokte chebského = 0,44-2,06 m
 Kventlík chebský lehký – ¼ lotu chebského lehkého = 3,982 g
 Kventlík chebský těžký – ¼ lotu chebského těžkého = 5,574 g
 Libra chebská lehká = 0,5097 kg
 Libra chebská těžká = 0,7135 kg
 Loket chebský – 25 palců víd. = 65,850 cm
 Lot chebský lehký – (1/32) libry chebské lehké = 15,9281 g
 Lot chebský těžký – (1/32) libry chebské těžké = 22,2969 g
 Massl chebský ovesný – (1/8) káru = 38,669 kg
 Massl chebský žitný – (1/8) káru = 36,508 kg
 Napf chebský ovesný (navršený) = 9,667 l
 Napf chebský (sháněný) = 9,127 l
 Sáh chebský – 5 stop 9 palců víd. = 181,746
 Sáh chebský lesní – 6 stop 5 palců víd. = 202,818 cm
 Stopa chebská – ¼ lokte chebského = 16,463 cm
 Vědro chebské – 16 mázů 1 žejdlík víd. = 22,989 l

Chebské míry poněkud překvapivě vycházejí z vídeňské soustavy a ne z některé okolní. Proto uvádím i některé míry vídeňské:

Centnýř vídeňský – 100 liber víd. = 56,06 kg
 Kventlík vídeňský obchodní – ¼ lotu = 4,376 g
 Libra vídeňská – 32 lotů = 18 kventlíků = 512 denárů = (1/100) centýře víd. = 0,560 kg
 Máz vídeňský – 1/16 měřice víd. = 3,843 l
 Měřice vídeňská – 8 ahtlů = 16 měřiček = 32 půlměřiček = 64 osminek měřičky = 61,487 l
 Nössl – ½ Mass (Kandelu, konve) = 1(7/8) žejdlíku víd. = 0,663 l
 Palec vídeňský – 12 čárek víd. = 144 bodů víd. = 2,634 cm
 Stopa vídeňská – 12 palců víd. 144 čárek víd. = 31,608 cm
 Vůz rakouský (víno) – 32 věder po 40 mázech víd. = 18,109 hl
 Žejdlík vídeňský – ¼ mázu víd. = 0,354 l

Pro srovnání uvádím i míry norimberské, řezenské, české a blíže geograficky nespecifikované:

Centýř český – 120 liber českých = 61,78 kg

Centnýř norimberský – 100 liber = 51,05 kg

Nessl – pod 1(1/2) žejdlíku č. = pod 0,726 l

Sud litoměřický – 7 věder č. = 428 l

Sud věderní – 45 mázů víd. = 86,47 l

Sud dvouvěderní – 90 mázů víd. = 172,94 l

Sud čtyřvěderní – 180 mázů víd. = 345,87 l

Sud sedmivěderní – 315 mázů víd. = 605,27 l

Sud osmivěderní – 360 mázů víd. = 691,74 l

Sud desetivěderní – 450 mázů víd. = 864,68 l

Tuna (herinky) – 64 pinty č. = 122,24 l

Vědro české = 61,117 l (patent 1764) nebo 63,66 l

Vůz – 32 vědra č. = 14,88 hl

Příloha číslo 6: Kurzovní hodnoty hlavních evropských stříbrných mincí ke zlatu v letech 1300 – 1500

Převzato ze Spufford, Peter: Handbook of medieval exchange. London 1986, s. 60.

Tab. č. 14: Kurzovní hodnoty hlavních evropských stříbrných mincí ke zlatu v letech 1300 – 1500

Země	florén na	okolo 1300	okolo 1400	znehodnocení 1300 - 1400	okolo 1500	znehodnocení 1400 - 1500	znehodnocení 1300 - 1500
Anglie	šilinky a pence šterlinků (1 šilink = 12 penci)	2s. 8d. šterl.	3s. šterl.	(x 1,1)	4s. 7d. šterl.	(x 1,5)	(x 1,7)
Aragon	sueldy a dineros z Jacca (1 sueldo = 12 dineros)	11s. 6d. Jac.	15s 1d. Jac.* 10s. 4d. Jac. (aragonský florén)	(x 1,3)	16s. ja c.	(x 1,5)	(x 1,9)
Benátky	soldi a denari piccoli (1 soldi = 12 denari)	64s. Pic.	93s. Pic.	(x 1,5)	124s. Pic.	(x 1,3)	(x 1,9)
Čechy	pražské	12gr.	20gr.	(x 1,7)	30gr.	(x 1,5)	(x 2,5)

	groše						
Florence	soldi a denari piccoli (1 soldi = 12 denari)	46s. 6d. Pic.	77s. 11d. Pic.	(x 1,7)	140s. pic.	(x 1,8)	(x 3)
Řím	soldi a denari provisini (1 soldi = 12 denari)	34s. Prov.	73s. Prov.	(x 2,1)	130s. Prov.	(x 1,8)	(x 3,8)
Hanza	lübecké šilinky a feniky (1 šilink = 12 feniků)	8s. Lub.	10s. 6d. Lub.	(x 1,3)	31s. Lub.	(x 2,9)	(x 3,9)
Francie	sous a tourské denáry (1 sou = 12 denárů)	10s. Tourn.	22s. Tourn.	(x 2,2)	38s. 9d. Tourn	(x 1,8)	(x 3,9)
Rakousko	feniky (1 šilink = 30 feniků)	2s. 6(2/3)pf.	5s.	(x 2,3)	11s.	(x 2,2)	(x 5)
Flandry	grooty a miten (1 groot = 24 miten)	13ge. 3m. Fl.	33gr. 12m. Fl.	(x 2,6)	80gr. Fl.	(x 2,4)	(x 6,1)
Kolín nad Rýnem	šilinky a feniky (1 šilink = 12 feniků)	6s. 8pf.	42s.	(x 6,3)	112s.	(x 2,7)	(x 16,8)
Kastílie	maravedi a denáry (1 maravedi = 10 denárů)	5m. 8d.	66m.	(x 11,4)	375m.	(x 5,7)	(x 65)

*Hodnota vypočtená z jiných kurzů

Pražské groše tedy patřil k nejstabilnějším evropským mincím. Protože zbylé stabilnější mince ve středoevropském prostoru neobíhaly a nejbližší případná konkurence, rakouský fenik, prošel ve sledovaném období zhoršením o dvojnásobné velikosti, je zjevně, že česká mince patřila k trvale žádanému zboží a hnací síle zahraničního obchodu s Prahou a dalšími českými městy.